

Sud Bosne i Hercegovine
Суд Босна и Херцеговине

Predmet broj: S1 1 K 005151 18 Kri

Datum: objavljivanja 27. februara 2019. godine
pismenog otpravka 27. marta 2019. godine

Pred pretresnim vijećem u sastavu:

sudija Jasmina Ćosić Dedović, predsjednik vijeća
sudija Enida Hadžiomerović, član vijeća
sudija Darko Samardžić, član vijeća

u predmetu

TUŽILAŠTVO BOSNE I HERCEGOVINE

protiv

Milomir Davidović

PRESUDA

Tužilac Tužilaštva Bosne i Hercegovine:

Mersudin Pružan

Branilac optuženog Milomira Davidovića:

Slaviša Prodanović, advokat iz Foče

SADRŽAJ:	
IZREKA P R E S U D E	4
O B R A Z L O Ź E N J E.....	8
I. TOK KRIVIČNOG POSTUPKA	8
A. OPTUŽNICA I GLAVNI PRETRES	8
B. DOKAZNI POSTUPAK.....	8
1. Dokazi tužilaštva BiH.....	8
2. Dokazi odbrane	9
C. ZAVRŠNE RIJEČI.....	9
1. Tužilaštvo BiH.....	9
2. Odbrana optuženog Milomira Davidovića	10
3. Punomoćnik oštećene „S1”	12
D. PROCESNE ODLUKE	13
1. Odluka o proteku roka od 30 (trideset) dana	13
2. Odluka o isključenju javnosti sa dijela pretresa	13
3. Odluke o mjerama zaštite za svjedoke	14
4. Odluka o izuzetku od neposrednog izvođenja dokaza.....	17
5. Odluka o djelimičnom usvajanju prijedloga Tužilaštva za prihvatanje utvrđenih činjenica u postupcima pred MKSJ.....	17
6. Odbijanje pojedinih dokaznih prijedloga Tužilaštva BiH.....	18
7. Odbijanje dokaznih prijedloga odbrane optuženog Milomira Davidovića	20
E. IZMJENE U ČINJENIČNOM OPISU IZREKE PRESUDE	21
II. STANDARDI DOKAZIVANJA I OCJENA DOKAZA.....	22
III. PRIMJENA MATERIJALNOG PRAVA	24
IV. NALAZI VIJEĆA	28
A. OSUĐUJUĆI DIO – SILOVANJE „S1” U ZGRADI “LEPA BRENA”	28
1. Opći elementi krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti	28
a) Širok (rasprostranjen) i sistematičan napad	29
b) Cilj napada – civilno stanovništvo bošnjačke nacionalnosti općine Foča	38
c) Optuženi je znao za napad i da su njegova djela dio tog napada	39
V. POJEDINAČNE INKRIMINACIJE U OSNOVI ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI	42
A. SILOVANJE OŠTEĆENE “S 1” U ZGRADI “LEPA BRENA”	43
B. INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST	50
VI. ODMJERAVANJE KAZNE	51
VII. ODLUKA O IMOVINSKOPRAVNOM ZAHTJEVU.....	53

VIII. OSLOBAĐAJUĆI DIO- SILOVANJE U KUĆI U GORNJEM POLJU	58
IX. ODLUKA O TROŠKOVIMA KRIVIČNOG POSTUPKA	60
ANEKS I – MATERIJALNI DOKAZI	62
A. ULOŽENI MATERIJALNI DOKAZI TUŽILAŠTVA.....	62
B. ULOŽENI MATERIJALNI DOKAZI ODBRANE OPTUŽENOG	77
ANEKS II – RJEŠENJE O UTVRĐENIM ČINJENICAMA.....	78

Broj: S1 1 K 005151 18 Kri
Sarajevo, 27.02.2019. godine

U IME BOSNE I HERCEGOVINE!

Sud Bosne i Hercegovine, Odjel I za ratne zločine, u vijeću sastavljenom od sudije Jasmine Ćosić Dedović, kao predsjednika vijeća, te sudija Enide Hadžiomerović i Darka Samardžića, kao članova vijeća, uz učešće pravnog savjetnika Jovane Vidić, u svojstvu zapisničara, u krivičnom predmetu koji se protiv optuženog Milomira Davidovića vodi po izmjenjenoj optužnici Tužilaštva BiH broj: T20 0 KTRZ 0003050 05 od 21.09.2018. godine, a kojom se optuženi tereti za počinjenje krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka g) u vezi sa članom 180. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, nakon održanog javnog glavnog pretresa, na kojem je dijelom bila isključena javnost, održanog u prisustvu tužioca Tužilaštva Bosne i Hercegovine Mersudina Pružana, optuženog Milomira Davidovića i branioca optuženog, advokata Slaviše Prodanovića, donio je i dana 27.02.2019.godine javno objavio sljedeću

P R E S U D U

OPTUŽENI: Milomir Davidović, zv Liči, sin Mile i Ranke rođene Tanasković, rođen 25.12.1955. godine u Foči, nastanjen na adresi ..., ..., državljanin ..., JMB ..., po zanimanju ugostitelj, oženjen, otac dvoje djece od kojih je jedno maloljetno, pismen, završio srednju ugostiteljsku školu u Foči i višu ugostiteljsku školu u Širokom Brijegu, služio vojsku tri mjeseca u Svilancu, a ostatak u Gardi na Dedinju od 11.01.1978.godine do 05.04.1979.godine, nema čin vojnog starješine, neodlikovan, srednjeg imovnog stanja;

I

KRIV JE

Što je:

U vremenskom periodu između 08. aprila 1992. i kraja oktobra 1994. godine, u kojem periodu se odvijao širok i sistematičan napad vojnih, paravojnih i policijskih snaga tzv. Srpske Republike BiH, a potom Republike Srpske, usmjeren protiv civilnog Bošnjačkog stanovništva općine Foča, nakon što je više ženskih osoba ... nacionalnosti zarobljeno u selu Trošanj-Mješaja na području općine Foča od strane vojnih snaga Republike Srpske,

koje zarobljene žene su zatim smještene u Srednjoškolski centar u Foči iz kojeg su izvođene radi silovanja, pa je tako Milomir Davidović zv. „Liči“, kao pripadnik Vojske Republike Srpske i to VP 7141 Foča, znajući za napad usmjeren protiv civilnog ... stanovništva općine Foča, te da njegove radnje čine dio napada, postupao suprotno pravilima Međunarodnog humanitarnog prava kršeći odredbe zajedničkog člana 3. Ženevskih konvencija od 12.08.1949. godine,¹ i zajedno sa drugim osobama prisilio na seksualni odnos „S1“ koja je izvedena iz Srednjoškolskog centra u Foči na način da je:

1. Neutvrđenog dana, u periodu između 03.07.1992. i 18.07.1992. godine, iz Srednjoškolskog centra u Foči, Dragan Zelenović zv. Zelja, izveo oštećenu „S1“ i „S4“, odveo ih u stan stambene zgrade zv. „Lepa Brena“ koji se nalazio u Foči u bivšoj ul. Moše Pijade br. 63, sadašnja Njegoševa br. 63, u koji stan su došli Milomir Davidović zv. „Liči“ te još nekoliko ... vojnika, gdje je optuženi Milomir Davidović zv. „Liči“ prisilio na seksualni odnos „S1“ koju su potom silovali i drugi ... vojnici, nakon čega su oštećenu „S1“ i „S4“ vratili u Srednjoškolski centar.

Dakle, u okviru širokog i sistematičnog napada vojnih, paravojnih i policijskih snaga tzv. Srpske republike BiH, a potom Republike Srpske, usmjerenog protiv civilnog bošnjačkog stanovništva općine Foča, znajući za takav napad te da njegove radnje čine dio tog napada, svjesno prisilio drugu osobu na seksualni odnos,

čime je počinio krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka g) u vezi sa članom 180. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine,

pa ga Sud, za navedeno krivično djelo, na osnovu člana 285. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, uz primjenu članova 39, 40, 42, 48. i 49. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine,

OSUĐUJE

Na kaznu zatvora u trajanju od 7 (sedam) godina

¹ Član 3.: ... U slučaju oružanog sukoba koji nema karakter međunarodnog sukoba, a koji izbije na teritoriji jedne od Visokih strana ugovornica, svaka od strana u sukobu biće dužna da primjenjuje bar sljedeće odredbe: ...

U tome cilju zabranjeni su i zabranjuju se, u svako doba i na svakom mjestu, prema gore navedenim licima sljedeći postupci: ... c) povreda ličnog dostojanstva, naročito uvredljivi i ponižavajući postupci; ...

II

Na osnovu odredbe člana 198. stav 2. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine **djelimično se usvaja imovinskopravni zahtjev oštećene „S1“**, pa se optuženi Milomir Davidović obavezuje da oštećenoj „S1“ na ime naknade nematerijalne štete isplati iznos od 10.000,00 KM, i to na ime:

- pretrpljenog straha, pretrpljenih fizičkih i duševnih bolova zbog povrede slobode, dostojanstva, morala i prava ličnosti iznos od 6.000,00 KM;
- na ime duševnih bolova zbog umanjenja opće životne sposobnosti iznos od 4.000,00 KM,

sve sa zakonskom zateznom kamatom na ove iznose od dana presuđenja, u roku od 30 dana od pravosnažnosti presude, pod prijetnjom izvršenja.

Dok se oštećena „S1“ sa zahtjevom preko dosuđenog iznosa nematerijalne štete upućuje na parnični postupak.

III

Na osnovu odredbe člana 284. tačka c) Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine,

Optuženi Milomir Davidović, zv „Liči“,

OSLOBAĐA SE OD OPTUŽBE

Da je

U vremenskom periodu između 03.07.1992. i 18.07.1992. godine, u kojem periodu se odvijao širok i sistematičan napad vojnih, paravojnih i policijskih snaga tzv. Srpske Republike BiH, a potom Republike Srpske, usmjeren protiv civilnog Bošnjačkog stanovništva općine Foča, a koji napad je trajao od 08. aprila 1992. godine do kraja oktobra 1994. godine, i to nakon što je više ženskih osoba ... nacionalnosti zarobljeno dana 03.07.1992. godine u selu Trošanji-Mješaja na području općine Foča od strane vojnih

snaga Republike Srpske, koje zarobljene žene su zatim smještene u Srednjoškolski centar u Foči iz kojeg su izvođene radi silovanja, pa je tako Milomir Davidović zv. „Liči“, kao pripadnik Vojske Republike Srpske i to VP 7141 Foča, znajući za napad usmjeren protiv civilnog Bošnjačkog stanovništva općine Foča, te da njegove radnje čine dio napada, postupao suprotno pravilima Međunarodnog humanitarnog prava kršeći odredbe zajedničkog člana 3. Ženevskih konvencija od 12.08.1949. godine,² i zajedno sa drugim osobama prisilio na seksualni odnos neke od izvedenih ... iz Srednjoškolskog centra u Foči na način da je:

1. Neutvrđenog dana u periodu između 03.07.1992. i 18.07.1992. godine iz Srednjoškolskog centra u Foči, Dragan Zelenović zv. „Zelja“ izveo je oštećenu „S1“ i „S4“ te još jednu zarobljenu ..., koje je zajedno sa Milomirom Davidović zv. „Liči“ i još jednim ... vojnikom odvezao u napuštenu muslimansku kuću u mjestu Gornje Polje - općina Foča, gdje su ih silovali, te je tom prilikom Milomir Davidović zv. „Liči“ prisilio na seksualni odnos „S1“ kao i „S4“ i ovu treću oštećenu ..., nakon čega su ih vratili u Srednjoškolski centar.

Čime bi počinio krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka g) u vezi sa članom 180. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine.

IV

Optuženi Milomir Davidović se u odnosu na osuđujući dio presude u smislu člana 188. stav 1. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine obavezuje da naknadi troškove krivičnog postupka čiju će visinu Sud odrediti posebnim rješenjem nakon što pribavi potrebne podatke, dok se u odnosu na oslobađajući dio presude optuženi u skladu sa članom 189. stav 1. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine oslobađa dužnosti naknade troškova krivičnog postupka koji padaju na teret budžetskih sredstava Suda.

² Član 3.: ... U slučaju oružanog sukoba koji nema karakter međunarodnog sukoba, a koji izbije na teritoriji jedne od Visokih strana ugovornica, svaka od strana u sukobu biće dužna da primjenjuje bar sljedeće odredbe: ...

U tome cilju zabranjeni su i zabranjuju se, u svako doba i na svakom mjestu, prema gore navedenim licima sljedeći postupci: ... c) povreda ličnog dostojanstva, naročito uvredljivi i ponižavajući postupci; ...

O B R A Z L O Ž E N J E

I. TOK KRIVIČNOG POSTUPKA

A. OPTUŽNICA I GLAVNI PRETRES

1. Optužnicom Tužilaštva BiH broj: T20 0 KTRZ 0003050 05 od 03.01.2018. godine, potvrđenom dana 16.01.2018. godine, Milomiru Davidoviću stavljeno je na teret izvršenje krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka g) (prisiljavanje druge osobe na seksualni odnos ili s njim izjednačenu seksualnu radnju (silovanje), a sve u vezi sa članom 180. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: „KZ BiH“).

2. Na ročištu radi izjašnjenja o krivnji, održanom dana 15.02.2018. godine, optuženi Milomir Davidović se izjasnio da nije kriv za djelo koje mu se potvrđenom optužnicom stavlja na teret, a glavni pretres je počeo dana 29.03.2018. godine čitanjem optužnice i izlaganjem uvodnih riječi tužilaštva. U toku glavnog pretresa dana 21.09.2018.godine Tužilaštvo BiH je uređujući činjenični opis i ne mjenjajući pravnu kvalifikaciju djela u odnosu na optuženog dostavilo izmjenjenu optužnicu, u skladu sa odredbom člana 35. stav 2. tačka i) i člana 275. Zakona o krivičnom postupku BiH (u daljem tekstu: „ZKP BiH“). Odbrana je dostavila izjašnjenje na izmjenjenu optužnicu u kojem se navodi da se izmjenama ne protivi, ali da načinjene izmjene nisu rezultat na glavnom pretresu provedenih dokaza. Vijeće je, cijeneći da je pravo tužioca da disponira optužnim aktom, ali nakon što je utvrdilo da načinjenim izmjenama optuženi nije doveden u nepovoljniji položaj, prihvatilo izmjenjenu optužnicu.

3. Glavni pretres u ovom krivičnom predmetu je okončan dana 08.02.2019. godine.

B. DOKAZNI POSTUPAK

1. Dokazi tužilaštva BiH

4. U toku dokaznog postupka, Tužilaštvo je izvelo dokaze saslušanjem sljedećih svjedoka: „S1“, Zoran Glodić, Husein Mandžo, Spomenka Kovač, Snežana Rašević, „S2“, „S9“, „S8“, Dragan Zelenović, „S7“, pročitane su izjave svjedoka Mevle Barlov i Safeta Avdića.

5. U okviru dokaznog postupka Tužilaštva, provedeni su i dokazi koji se odnose na imovinsko-pravni zahtjev oštećene "S1", kojom prilikom je ovlaštenu državni službenik Ministarstva pravde BiH,³ Selma Horić izložila Prijedlog za ostvarivanje imovinsko-pravnog zahtjeva oštećene, a s tim u vezi su saslušani i vještaci prof. dr. Abdulah Kučukalić, neuropsihijatar, subspecijalista forenzičke psihijatrije i mr. psihologije Nermina Bajramagić. Prijedlog za ostvarivanje imovinsko pravnog zahtjeva zajedno sa nalazima i mišljenjima navedenih vještaka uvršten je u spis kao dokaz Tužilaštva T-174.

6. Spisak materijalnih dokaza koje je tužilac prezentirao i uveo u spis dati su u Aneksu I presude i čine njen sastavni dio.

2. Dokazi odbrane

7. U toku dokaznog postupka odbrana je izvela dokaz saslušanjem svjedoka Tamare Vrećo i svjedočenjem optuženog Milomira Davidovića u svojstvu svjedoka.

8. Spisak materijalnih dokaza koje je odbrana prezentirala i uvela u spis dati su u Aneksu I presude i čine njen sastavni dio.

C. ZAVRŠNE RIJEČI

1. Tužilaštvo BiH

9. Tužilac je u završnoj riječi izrazio uvjerenje da je Tužilaštvo u toku postupka dokazalo da je u periodu koji se optuženom stavlja na teret od strane srpskih snaga, koje su činile vojne, paravojne i policijske formacije, izvršen širok i sistematičan napad usmjeren protiv civilnog stanovništva bošnjačke nacionalnosti općine Foča, da je optuženi znao za taj napad i da je bio svjestan da radnje koje je počinio, a koje su opisane u dispozitivu optužnice, predstavljaju dio tog napada.

10. Dalje, tužilac u završnoj riječi navodi da je u toku postupka Tužilaštvo dokazalo da je optuženi Milimir Davidović zv. „Liči“ počinio krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka g) (prisiljavanje druge osobe na seksualni odnos ili s njim izjednačenu seksualnu radnju (silovanje) opisano pod tačkom 1. i tačkom 2. optužnice, u vezi sa članom 180. stav 1. KZ BiH.

³ Rješenjem Ministarstva pravde BiH, broj 23-07-31-2725/18 od 05.04.2018. godine odobreno je pružanje besplatne pravne pomoći sa ciljem ostvarivanja imovinskopravnog zahtjeva zaštićenom svjedoku „S1“ u postupku pred Sudom BiH u skladu sa odredbama Zakona o pružanju besplatne pravne pomoći, pružati ovlaštenu državni službenici Ministarstva pravde BiH.

11. Tako je tužilac, vezano za okolnosti postojanja širokog i sistematičnog napada, istakao da je na prijedlog optužbe Sud prihvatio kao utvrđene činjenice iz presuda Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (u daljem tekstu: „MKSJ“), koje činjenice su potvrdili svjedoci optužbe, a na iste okolnosti je Tužilaštvo izvelo i materijalne dokaze.

12. Da je optuženi znao za postojanje oružanog sukoba na području općine Foča i da je znao za postojanje širokog i sistematičnog napada od strane srpskih vojnih, paravojnih i policijskih snaga, usmjerenog protiv civilnog bošnjačkog stanovništva općine Foča, kao i da njegove radnje čine dio tog napada, po mišljenju optužbe proizilazi, kako iz materijalnih dokaza i iskaza svjedoka optužbe „S1“, Glodić Zorana, Mandžo Huseina, „S2“, „S9“, „S8“, Zelenović Dragana, „S7“, pročitanih iskaza, tako i samog iskaza optuženog datog u fazi istrage i na glavnom pretresu.

13. U pogledu pojedinačnih inkriminacija, tužilac se u toku svog završnog izlaganja osvrnuo na pojedine iskaze svjedoka, prije svega oštećene „S1“ i materijalne dokaze. S tim u vezi, tužilac je istakao da su saslušani svjedoci, prije svega oštećena, a zatim i ostali svjedoci optužbe, pa i sam optuženi (iskaz iz istrage) potvrdili niz činjenica na kojima Tužilaštvo temelji optužnicu. Tužilac se osvrnuo na njihove izjave u relevantnim dijelovima, te istakao da je za Tužilaštvo nesporno da je optuženi počinio djelo opisano u činjeničnom sadržaju optužnice.

14. Na kraju, tužilac je predložio da Sud optuženog oglasi krivim i kazni po zakonu, zatim da optuženog obaveže da nadoknadi troškove krivičnog postupka i optuženoj „S1“ isplati iznos od 40.000,00 KM na ime naknade nematerijalne štete, jer smatra da su u toku postupka provedeni dokazi pružili osnov za presuđenje imovinsko – pravnog zahtjeva.

2. Odbrana optuženog Milomira Davidovića

15. Branilac je svoje završno izlaganje podijelio na dva dijela, u prvom se osvrnuo na primjenu materijalnog prava, a u drugom na optužnicu i provedene dokaze.

16. Kada je u pitanju primjena materijalnog prava odbrana ističe da se prema optuženom Davidoviću ima primjeniti materijalni zakon koji je važio u vrijeme izvršenja krivičnog djela, odnosno Krivični zakon Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (u daljem tekstu: „KZ SFRJ“), jer tako nalažu osnovni principi krivičnog zakona. U prilog navedenoj tvrdnji, branilac je istakao da je u jednom značajnom vremenskom periodu od donošenja KZ BiH (januar 2003. godine) bio propisan samo član 4., koji u stavu 2. propisuje primjenu blažeg zakona, a da je tek naknadno u zakon unesen član 4a), kojim se dezavuišu odredbe članova 3. i 4. KZ BiH i time poništavaju dva principa na kojima počiva krivično pravo, princip zakonitosti i princip vremenskog važenja krivičnog zakona.

17. U nastavku izlaganja branilac je naglasio da bi se, ako bi se vijeće odlučilo za dosljedno poštovanje načela vremenskog važenja krivičnog zakona i načela zakonitosti, u konkretnom imao primjeniti KZ SFRJ, kojim su bili inkriminirani razni oblici krivičnih djela

pod nazivom „Ratni zločin protiv civilnog stanovništva“ za koja je bila propisana kazna najmanje 5 godina zatvora ili smrtna kazna. Tako je branilac obrazložio da su, kada se uzme u obzir da je smrtna kazna izbrisana iz sistema kazni 1993. godine i da je od tog momenta, pa do donošenja KZ BiH iz januara 2003. godine, kao najteža bila propisana kazna zatvora od 20 godina (dakle u vrijeme izvršenja djela), stvoreni svi uslovi da se pomenuti zakon primjenjuje.

18. Branilac je u završnom izlaganju ukazao da nije moguće težinu jednog zakona provjeravati samo na osnovu propisane kazne, kako to pogrešno razmatra Ustavni sud u predmetu Maktouf, već da se težina mora sagledati uopćeno. Vezano za navedeno, istakao je da član 180. KZ BiH, budući da retroaktivno predviđa oblike izvršenja krivičnih djela iz glave XVII KZ BiH, predstavlja kršenje principa retroaktivnosti i člana 7. Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (u daljem tekstu: „EKLJP“), a da je odredba člana 4a) nezakonita, protivustavna i protivna odredbi člana 11. Međunarodne povelje o ljudskim pravima i člana 7. EKLJP. Vezano za navedeno, branilac je izrazio stav da bi se odredba člana 4a) mogla primjeniti samo na djela koja bi se počinila nakon uvođenja ove odredbe u KZ BiH.

19. Tako je branilac istakao da je jasno da je član 4a) propisan samo kao mogućnost primjene zakona, ne zadirući u princip *nullum crimen, nullum poena sine lege*, sve budući da u međunarodnom pravu kazne nisu propisane i ne mogu se naknadno propisati, a pogotovo ne izricati kazne teže od propisanih u to vrijeme, za teritoriju na kojima su se događaji odvijali.

20. Branilac je izrazio stav odbrane da je stanovište MKSJ i ovog suda u pravcu primjene materijalnog prava pogrešno, a da je dodatnoj konfuziji doprinijelo i nekoliko presuda Apelacionog vijeća Suda BiH u kojima je primijenjen KZ SFRJ (presude u predmetima: Zijad Kurtović, Ćerim Novalić, Zdravko Mihaljević, Slavko Lalović i predmet Alija Osmić). Branilac je naveo da je u pomenutim presudama apelaciono vijeće preinačilo odluke prvostepenog suda u pogledu primjene krivičnog zakona, pa je tako u predmetu Kurtović svoju odluku obrazložilo na način da se procjena blažeg zakona uvijek vrši *in concreto*, procjenjujući sve okolnosti konkretnog predmeta, pa je tako vijeće u konkretnom slučaju našlo da je KZ SFRJ, kao zakon vremena izvršenja, blaži za učinioca. Međutim, ono sa čim se odbrana ne slaže, a što je navedeno u obrazloženju pomenutih drugostepenih presuda, je stav da se KZ SFRJ ima primjeniti samo kada postoje osobito olakšavajuće okolnosti i kada ima mjesta ublažavanju kazne ispod zakonskog minimuma. Odbrana je stava da se selekcija ne može vršiti u navedenom pravcu, već se KZ SFRJ ima primjeniti na svakoga kome se sudi pred ovim sudom.

21. U završnom izlaganju, branilac je ukazao i na činjenicu da sudovi u bivšim republikama koje su bile u sastavu SFRJ primjenjuju krivični zakon koji je važio 1992., dakle KZ SFRJ, kao i svi kantonalni i okružni sudovi u Bosni i Hercegovini, što situaciju čini još apsurdnijom. Upravo iz navedenog razloga branilac je izrazio zabrinutost, smatrajući da se na pomenuti način vrši diskriminacija prema svim onima kojima za krivična djela ratnih zločina sudi Sud Bosne i Hercegovine.

22. Kada su u pitanju činjenični navodi optužnice, odbrana je istakla da ne osporava tvrdnju optužbe da se u vremenskom periodu koji optužnica obuhvata odvijao širok i sistematičan napad vojnih, paravojnih i policijskih snaga, tzv. Srpske Republike BiH, a potom Republike Srpske, usmjeren protiv civilnog bošnjačkog stanovništva, ali da osporava primjenu materijalnog prava i kvalifikaciju po kojoj je optužen.

23. S tim u vezi, odbrana je istakla da se događaj opisan pod tačkom 1. Optužnice nije desio, navodeći da, izuzev tvrdnje oštećene, nisu izvođeni dokazi u tom pravcu. Vezano za događaj opisan u tački 2. Optužnice, branilac je istakao da za odbranu nije sporno da se događaj desio, da su oštećene izvođene u kuću u Gornjem Polju. Međutim, suprotno navodima optužbe, odbrana tvrdi da se svestranom analizom dokaza ne može van razumne sumnje utvrditi da je optuženi podzeo radnje silovanja oštećene „S1“, kao i druge izvedene Naprotiv, odbrana smatra da se analizom svih iskaza „S1“ dolazi do zaključka da je optuženi govorio istinu u svom svjedočenju kada je naveo da je bio prisutan, da je razgovarao, čak i pomogao oštećenoj. To je ona potvrdila i u prvoj svojoj izjavi koju je dala Haškim istražiteljima, neposredno poslije rata, kada joj je sjećanje zasigurno bilo svježije.

24. Na kraju, branilac se izjasnio u pogledu postavljenog imovinskopravnog zahtjeva navodeći da je nesporna činjenica da je nad oštećenom samo za jedan dan izvršeno silovanje od strane 10 različitih osoba, da je nakon toga oštećena u dužem vremenskom periodu silovana više puta i da je, upravo zbog načina na koji je isti postavljen, za odbranu sporan doprinos optuženog.

3. Punomoćnik oštećene „S1”

25. U završnoj riječi punomoćnik oštećene⁴ je u potpunosti ostao kod podnesenog imovinskopravnog zahtjeva.

26. Naime, punomoćnik oštećene je istakao da povezanost krivičnog djela i imovinskopravnog zahtjeva ukazuje na opravdanost rješavanja krivičnopravne i građanskopravne stvari u jednom jedinstvenom postupku, budući da je nematerijalna šteta, prouzrokovana oštećenoj, element samog krivičnog djela za koje se optuženi tereti, te da vjeruje da je, na osnovu dokaza koje je izvela optužba, krivica optuženog nesporno utvrđena u krivičnom postupku. Punomoćnik je istakao da cijeni da je i građanskopravna odgovornost optuženog nesporno utvrđena na osnovu provedenih dokaza, a posebno iskaza oštećene i nalaza i mišljenja vještaka.

27. Tako je punomoćnik istakao da je nalazom psihijatrijskog vještačenja utvrđeno da je zbog traumatskog događaja i silovanja, oštećena „S1” pretrepjela duševne bolove i strah (različitog intenziteta u različitim periodima), a da je njena opća životna sposobnost

⁴ Emir Mehmedović, ovlaštenu državni službenik Ministarstva pravde BiH, a po Rješenju Ministarstva pravde BiH, broj 23-07-31-2725/18 od 05.04.2018. godine.

umanjena za 45% trajno, te da iznos nematerijalne štete kompenzuje sljedeće vidove štete: pretrpljeni strah, fizičke bolove i duševne bolove zbog povrede prava ličnosti- povrede ugleda časti i dostojanstva i duševne bolove zbog umanjenja opće životne sposobnosti.

28. Slijedom navedenog, punomoćnik oštećene je predložio da Sud, ukoliko optuženog oglasi krivim, obaveže istog da oštećenoj, na ime naknade nematerijalne štete isplati iznos od 40.000,00 KM, i to na ime pretrpljenog straha, fizičkih bolova i duševnih bolova zbog povrede prava ličnosti- povrede ugleda časti i dostojanstva iznos od 15.000,00 KM, a na ime duševnih bolova zbog umanjenja opće životne sposobnosti iznos od 25.000,00 KM, sve zajedno sa zakonskom zateznom kamatom na iste iznose od dana presuđenja, u roku od 30 dana, pod prijetnjom izvršenja.

D. PROCESNE ODLUKE

1. Odluka o proteku roka od 30 (trideset) dana

29. Tokom glavnog pretresa, između ročišta održanih 04.04. i 16.05.2018. godine, 16.05. i 05.07.2018. godine i 02.11.2018. i 08.02.2019. godine, protekao je vremenski period duži od 30 (trideset) dana.

30. Odredba člana 251. stav 2. ZKP BiH propisuje da: *“Glavni pretres koji je odgođen mora ponovo početi ako se izmijenio sastav vijeća ili ako je odgađanje trajalo duže od 30 dana, ali uz saglasnost stranaka i branioca, vijeće može odlučiti da se u ovakvom slučaju svjedoci i vještaci ne saslušavaju ponovo i da se ne vrši novi uviđaj, nego da se koriste iskazi svjedoka i vještaka dati na ranijem glavnom pretresu, odnosno da se koristi zapisnik o uviđaju”*.

31. Imajući u vidu navedeno, vijeće je, na pretresima održanim na dane 16.05.2018. godine, 05.07.2018. godine i 08.02.2019. godine, donijelo odluku da glavni pretres počinje iznova u smislu odredbe člana 251. stav 2. ZKP BiH. Obzirom da su se stranke i branilac optuženog saglasili da se do tada provedeni dokazi ne provode iznova, vijeće je odlučilo da se do tada saslušani svjedoci i vještaci neće ponovo pozivati i saslušavati, nego će se koristiti iskazi koje su prethodno dali u ovom postupku, kao i materijalni dokazi koji su izvedeni tokom glavnog pretresa, s tim što je vijeće prije nastavka glavnog pretresa izvršilo uvid u sve do tada provedene dokaze, a čiji je popis prikazan na grafoskopu i uložen u sudski spis kao prilog Zapisnika.

2. Odluka o isključenju javnosti sa dijela pretresa

32. Vijeće je, na temelju člana 237. ZKP BiH, u više navrata, na prijedlog strana u postupku, odnosno po službenoj dužnosti (a nakon izjašnjenja strana u postupku), isključilo javnost sa pojedinih dijelova glavnog pretresa.

33. Isključenje javnosti opravdali su razlozi zaštite interesa svjedoka, prije svega sa mjerama zaštite, a uslijedili su na dijelovima ročišta kada se nije moglo predvidjeti da li će svjedok, stranke u postupku ili branitelj prilikom obrazaganja traženih mjera iznijeti podatke kojim bi se ugrozila zaštita identiteta svjedoka. Isključenja javnosti uslijedila su na nastavcima glavnog pretresa koji su održani na dane: 05.07.2018. godine, 10.07.2018. godine i 29.08.2018. godine.

34. Naime, vijeće je, prihvatajući prijedlog tužioca, uz datu saglasnost odbrane optuženog, tokom saslušanja svjedoka „S2“, isključilo javnost sa dijela glavnog pretresa održanog dana 05.07.2018. godine. U tom slučaju, vijeće je u skladu sa odredbom člana 235. ZKP BiH, cijenilo cjelishodnim i opravdanim, našavši da je u interesu svjedoka „S2“ da se javnost isključi na dijelu ročišta na kojem je ova svjedokinja iznosila razloge zbog kojih traži dodatne mjere zaštite.

35. Dalje, Vijeće je preuzelo ranije određene mjere zaštite pa je za javnost isključilo ročište na kojem je svjedokinja „S7“ dala iskaz.⁵ Vijeće je donijelo ovakvu odluku poštujući mjere zaštite određene pred MKSJ u predmetu Kunarac i drugi, te u predmetima koji su se pred Sudom BiH vodili pod poslovnim brojem broj X-KR-05/161 i X-KR-05/70.

36. Vijeće je na ročištu održanom dana 10.07.2018.godine, poštujući ranije dodijeljene mjere zaštite svjedoku „S7“ javnosti koja se u sudnici nalazila iza paravana uskratilo mogućnost da vidi lik svjedokinje „S7“.

37. Vijeće je prilikom isključenja javnosti obavjestilo javnost o razlozima isključenja, kao i odlukama donesenim na zatvorenom dijelu sjednice, a u skladu sa članom 237. ZKP BiH.

3. Odluke o mjerama zaštite za svjedoke

38. Rješenjem Suda BiH broj S1 1 K 005151 17 Krn 2 od 12.12.2017. godine određene su mjere zaštite svjedocima „S1“, „S2“, „S4“, „S7“, „S9“ i „S11“. Svjedocima su ovim rješenjem dodijeljene mjere zaštite ličnih podataka, na način da su im određeni pseudonimi i određeno je da lični podaci svjedoka ostaju povjerljivi najduže 30 (trideset) godina nakon što odluka postane pravosnažna. Sastavni dio ove mjere je i zaštita lika svjedoka odnosno zabrana objavljivanja informacija o liku svjedoka u javnosti, putem medija ili bilo kojih drugih sredstava javnog informisanja.

⁵ Glavni pretres od 29.08.2019.godine.

39. Nakon što su svjedoci kojima su u skladu sa navedenim rješenjem dodijeljene mjere zaštite pozivani na glavni pretres, vijeće je vodeći računa o poštivanju ranije određenih mjera nekim od njih dodijelilo i dodatne mjere.

40. Tako je Sud, kada je predloženo saslušanje na glavnom pretresu svjedoka pod pseudonimom „S1“, obavješten od strane Tužilaštva da je ovaj svjedok u postupku koji se vodio pred MKSJ imao određene mjere zaštite i to svjedočenje iza paravana ili iz druge prostorije, uz korištenje uređaja za promjenu glasa i slike svjedoka, a o čemu je Tužilaštvo u sudski spis dostavilo i Odluku MKSJ.

41. Kod navedenog prijedloga, postupajući tužilac ostao je i na nastavku glavnog pretresa održanog dana 29.03.2018. godine, dok je branilac optuženog Milomira Davidovića, advokat Slaviša Prodanović istakao da se u načelu ne protivi prijedlogu da se svjedoku „S1“ odrede dodatne mjere zaštite, ali se protivi da svjedok svjedoči iz druge prostorije, jer je za odbranu značajno da sudsko vijeće i sam branilac vide svjedoka dok daje iskaz.

42. Uvidom u Odluku Mehanizma za međunarodne krivične sudove (u daljem tekstu: „MMKS“) broj: MICT-13-55-R86F.7 od 28.11.2017. godine, vijeće je utvrdilo da su svjedoku „S1“ od strane MKSJ određene mjere zaštite koje se sastoje u dodjeljivanju pseudonima, izobličenja slike i glasa te odloženog objelodanjivanja do 30 dana prije predviđenog početka suđenja identiteta i izjava optuženom.

43. Postupajući u skladu sa navedenom Odlukom MMKS, kojom je na osnovu Pravila 86 (F) (i) Pravilnika o postupku i dokazima MMKS dana 28.11.2017. godine odobrilo molbu Tužilaštva BiH, Sud je odredio nastavak primjene istih mjera koje je svjedok „S1“ imala i prilikom svog svjedočenja pred MKSJ.

44. Pri tome, Sud je imao u vidu obaveze propisane Pravilom 86 (F) (i) koje određuje da *„mjere zaštite određene od strane MKSJ ostaju na snazi mutatis mutandis u svakom drugom postupku pred MKSJ ili u nekoj drugoj jurisdikciji, sve dok ne budu ukinute, izmijenjene ili pojačane u skladu sa procedurom propisanom tim pravilom“*.

45. Imajući u vidu da je saslušanje svjedoka „S1“ uz izobličenje glasa i slike u ovom postupku iz tehničkih razloga bilo moguće provesti jedino na način da svjedok svjedoči iz druge prostorije uz korištenje tehničkih uređaja za prenos slike i zvuka, to je vijeće odlučilo ovog svjedoka saslušati na navedeni način.

46. Dalje, na glavnom pretresu održanom 05.07.2018. godine Tužilaštvo je predložilo da se svjedokinji sa pseudonimom „S2“ odrede dodatne mjere zaštite i to svjedočenje iz druge prostorije uz izobličenje slike i glasa prilikom svjedočenja, a iz razloga da se spriječi ponovna traumatizacija svjedokinje, jer je također u kritičnom periodu bila izložena silovanju, zbog čega ima psihološku pomoć već dvadeset godina. Kao drugi razlog tužilac je naveo da će svjedokinja, a s obzirom na okolnosti njenog svjedočenja, izvjesno doći u situaciju da spominje imena zaštićenih svjedoka, pa kako bi se spriječilo otkrivanje javnosti identiteta tih svjedoka predložilo je da se dodijele i dodatne mjere zaštite svjedoku „S2“.

47. Branilac optuženog Davidovića je naveo da se odbrana protivi svjedočenju iz druge prostorije, ali ukoliko Vijeće ocijeni da je to baš neophodno jer bi se tako zaštitio svjedok, onda je saglasan. Optuženi je izjavio da je saglasan sa svojim braniocem.

48. Nakon izjašnjenja stranaka, na dijelu ročišta zatvorenom za javnost vijeće je pozvalo svjedokinju „S2” da pojasni vijeću razloge zbog kojih traži dodatne mjere zaštite. Svjedokinja „S2” navela je da zbog loših događaja iz rata i dalje osjeća strah, ali da se ne sjeća optuženog, niti može tvrditi da ga poznaje. Na kraju je istakla da nije imala nikakvih problema zbog svjedočenja u konkretnom predmetu, te na upit člana vijeća da pojasni koje dodatne mjere želi svjedokinja je navela da je dovoljna zaštita ličnih podataka i zabrana objavljivanja njenog lika u javnosti.

49. Nakon što je saslušalo stranke u postupku i branioca, vijeće je donijelo odluku da se odbija prijedlog Tužilaštva za određivanje dodatnih mjera zaštite, a iz razloga što je svjedokinja prilikom saslušanja na okolnosti prijedloga za određivanje dodatnih mjera navela da može svjedočiti u prisustvu optuženog i da joj je za slobodno svjedočenje dovoljno da se njeni lični podaci zaštite od javnosti, te da se njen lik ne objavi u sredstvima javnog informisanja, a koje mjere već svjedokinja uživa u skladu sa rješenjem Suda od 12.12.2017. godine.

50. Kao što je to već navedeno rješenjem Suda S1 1 K 005151 17 Krn 2 od 12.12.2017. godine i svjedoku „S9” određene su mjere zaštite. Međutim, svjedok „S9” je također svjedok koji je saslušan pred MSKJ, kojom prilikom je pored mjera određenih u ovom predmetu imao i mjeru svjedočenja iz druge prostorije uz izmjene glasa i slike, koje je vijeće mjere zaštite, a u skladu sa Pravilom 86(F) (i) i preuzelo, te ovom svjedoku odredilo i dodatne mjere.

51. Postupajući u skladu sa navedenim pravilom, kao i uspostavljenom sudskom praksom, vijeće je i za svjedoka „S8” preuzelo mjere zaštite koje je imao prilikom svjedočenja pred MKSJ i pred Sudom BiH u predmetu X-KR-05/161 Gojko Janković i to svjedočenje iza paravana.

52. Također za svjedoka „S7” preuzete su mjere zaštite iz predmeta X-KR-05/161, X-KR-05/70 i iz predmeta koji se pred MKSJ vodio protiv Kunarca i dr., gdje je svjedokinja svjedočila na sjednici zatvorenoj za javnost,⁶ uz zaštitu ličnih podataka. Imajući u vidu naprijed navedeno prilikom saslušanja svjedokinje „S7” javnost je bila isključena.

⁶ Vidjeti procesnu odluku o isključenju javnosti.

4. Odluka o izuzetku od neposrednog izvođenja dokaza

53. Vijeće je postupajući u skladu sa članom 273. stav 2. ZKP BiH⁷ prihvatilo da se kao dokaz tužioca pročitaju i uvedu u spis izjave Mevle Barlov i Safeta Avdića.

54. Nakon izvršenog uvida u izvode iz matičnih knjiga umrlih (T-9a i T-10a) , vijeće je utvrdilo da su navedeni svjedoci preminuli. Kako je iz tih razloga, neposredno saslušanje navedenih svjedoka pred Sudom nemoguće, Vijeće je zaključilo da su time ispunjeni uslovi propisani članom 273. stav 2. ZKP BiH za čitanje i korištenje zapisnika iz istrage, kao dokaza na glavnom pretresu.

55. Stoga je Vijeće prihvatilo prijedlog tužioca i iskazi navedenih svjedoka su pročitani na glavnom pretresu održanom dana 29.08.2018.godine.

5. Odluka o djelimičnom usvajanju prijedloga Tužilaštva za prihvatanje utvrđenih činjenica u postupcima pred MKSJ⁸

56. Rješenjem Suda BiH broj S1 1 K 05151 18 Krl od 27.09.2018. godine djelimično je usvojen prijedlog Tužilaštva broj: T20 0 KTRZ 0003050 05 od 20.03.2018. godine za prihvatanje utvrđenih činjenica, pa su kao utvrđene prihvaćene činjenice utvrđene od strane pretresnih vijeća u predmetu protiv Momčila Krajišnika broj IT-00-39-T (49 činjenica), presuda od 27.09.2006. godine, zatim u predmetu protiv Milorada Krnojelca broj: IT-97-25-T (8 činjenica), presuda od 15.03.2002. godine i u predmetu protiv Dragoljuba Kunarca broj: IT-96-23/1-T (8 činjenica), presuda od 22.02.2001. godine u opsegu i redoslijedom kojim su nabrojane u navedenom rješenju.

57. U konkretnom slučaju prilikom donošenja odluke Sud je postupao u skladu sa odredbama člana 4. *Zakona o ustupanju*,⁹ u vezi sa Pravilom 94 (B) *Pravilnika o postupku i dokazima MKSJ* koji propisuju: *da na zahtjev jedne od strana ili na vlastitu inicijativu, sud*

⁷ Članom 273. stav 1. ZKP BiH propisano je da : „Iskazi dati u istrazi dopušteni su kao dokaz na glavnom pretresu i mogu biti korišteni prilikom direktnog i unakrsnog ispitivanja ili pobijanja navoda.....“. Stav 2. istog člana propisuje da izuzetno od stava 1. ovog člana, zapisnici o iskazima datim u istrazi mogu po odluci sudije, odnosno vijeća pročitati i koristiti kao dokaz na glavnom pretresu samo u slučaju ako su ispitane osobe umrle, duševno oboljele, ili se ne mogu pronaći, ili je njihov dolazak pred Sud nemoguć ili je znatno otežan iz važnih uzroka.

⁸ Odluka suda broj S1 1 K 005151 18 Kri od 27.09.2018. godine o prijedlogu Tužilaštva broj: T20 0 KTRZ 0003050 05 od 20.03.2018. godine za prihvatanje utvrđenih činjenica iz presuda MKSJ u predmetu protiv Momčila Krajišnika broj IT-00-39-T (49 činjenica), presuda od 27.09.2006. godine, zatim u predmetu protiv Milorada Krnojelca broj: IT-97-25-T (8 činjenica), presuda od 15.03.2002. godine i u predmetu protiv Dragoljuba Kunarca broj: IT-96-23/1-T (8 činjenica), presuda od 22.02.2001. godine, na osnovu člana 4. Zakona o ustupanju predmeta od strane MKSJ Tužilaštvu BiH i korištenju dokaza pribavljenih od strane MKSJ u postupcima pred sudovima u BiH, data je u Aneksu II presude i čini njen sastavni dio.

⁹ Zakon o ustupanju predmeta od strane međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju Tužilaštvu BiH i korištenju dokaza pribavljenih od međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju u postupcima pred sudovima u BiH.

može odlučiti da prihvati kao dokazane činjenice, utvrđene pravosnažnim odlukama ili pismeni dokazni materijal iz bilo kojih drugih postupaka pred MKSJ, koje se odnose na pitanja od važnosti za tekući postupak, ako su zadovoljeni određeni kriterijumi za prihvatanje tih činjenica.

58. Vijeće je prihvatilo ukupno 65 predloženih činjenica, koje se odnose na opći kontekst dešavanja na širem području općine Foča 1992. godine i koje su navedene u odjeljku presude pod naslovom *opći elementi krivičnog djela*. Prilikom odlučivanja o prijedlogu, sud je vodio računa da činjenice zadovoljavaju određene kriterijume ustanovljene sudskom praksom Suda BiH i MKSJ i to da je činjenica jasna, konkretna i da se može identificirati, da je relevantna za postupak, da čini dio originalne presude na koju nije izjavljena žalba, koja je pravosnažno riješena po žalbi ili potpada pod pitanja koja nisu sporna u toku apelacije, da se ne temelji na sporazumu između stranaka u izvornom postupku, da nije predmet razumnog spora između strana, da se ne odnosi na radnje, ponašanje ili psihičko stanje optuženog i da je ograničena na zaključke o činjenicama, odnosno da ne sadržava pravne karakterizacije. One činjenice koje nisu zadovoljavale navedene kriterijume Vijeće nije prihvatilo kao utvrđene.¹⁰

59. Prihvatanjem činjenice kao utvrđene stvorena je pravna prezumpcija valjanosti te konkretne činjenice, odnosno, formirana je čvrsto utemeljena pretpostavka o tačnosti te činjenice, koju stoga nije potrebno ponovo dokazivati na suđenju – osim ukoliko bi druga strana iznijela nove dokaze, te takvu činjenicu uspješno pobila i opovrgla na suđenju.

60. Odbrani je shodno članu 6. stav 2. ZKP BiH, data mogućnost da iznese dokaze kojima će osporavati činjenice koje su utvrđene u relevantnim postupcima pred MKSJ, i sud nije odbranu uskraćivao u pravu da osporava i dovodi u sumnju bilo koju činjenicu koja je prihvaćena rješenjem od 27.09.2018. godine. Pri tom vijeće naglašava da iako je stvorena prezumpcija valjanosti ovih činjenica, vijeće iste nije smatralo obvezujućim i nije temeljilo presudu isključivo na tim utvrđenim činjenicama. Vijeće je razmatralo činjenice u svjetlu svih dokaza koje su izvele strane u toku suđenja, čime su se cijenili svi dokazi u skladu sa odredbom člana 15. ZKP BiH, te je nakon toga donijelo i konačnu odluku o njihovoj relevantnosti za ovaj predmet. Na ovaj način Sud nije kršio prezumpciju nevinosti optuženog zagaranovanu članom 3. stav 1. ZKP BiH i članom 6. stav 2. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLJP).

6. Odbijanje pojedinih dokaznih prijedloga Tužilaštva BiH

61. Vijeće je na nastavku glavnog pretresa održanom dana 07.09.2018. godine, nakon što je postupajući tužilac izložio prethodno pismeno podneseni prijedlog dokaza, saopćilo odluku o djelimičnom odbijanju prijedloga Tužilaštva da se na glavnom pretresu provedu pojedini dokazi.

¹⁰ Kako je to detaljnije obrazloženo u Rješenju suda BiH od 27.09.2018. godine.

62. Tako je vijeće odbilo da se u sudski spis uvrste kao dokazi presude MKSJ, i to presude: Tužilac protiv Dragoljuba Kunarca i drugih, Presuda br. IT-96-23-T&IT-96-23/1-T od 22.2.2001. godine; Tužilac protiv Dragoljuba Kunarca i drugih, Presuda br. IT-96-23 &IT-96-23/1-A od 12.06.2002. godine Tužilac protiv Milorada Krnojelca, Presuda br. IT-97-25-T od 15.3.2002. godine; Tužilac protiv Milorada Krnojelca, Presuda br. IT-97-25-A od 17.9.2003. godine; Tužilac protiv Momčila Krajišnika, Presuda br. IT-00-39-T od 27.09.2006. godine; Tužilac protiv Momčila Krajišnika, Presuda br. IT-00-39-A od 17.03.2009. godine, cijeneći da je riječ o javnim dokumentima, te da je Tužilaštvo relevantne dijelove pomenutih presuda moglo uvesti kroz prijedlog za prihvatanje utvrđenih činjenica na osnovu Zakona o ustupanju, što je i uradilo, dok osnova za uvođenje cijelih presuda u cilju dokazivanja činjenica konkretnog predmeta nije bilo.

63. Nalazeći da je odbrana pravilno ukazala da dio predloženih materijalnih dokaza nije relevantan za donošenje odluke o konkretnoj krivično pravnoj stvari, a cijeneći principe ekonomičnosti i efikasnosti sudskog postupka, vijeće je odbilo i da se na glavnom pretresu provedu sljedeći materijalni dokazi:

- Novinski članak objavljen u novinama Večernje novine od 07.10.1994. godine pod naslovom „Spisak razmjenjenih zarobljenika iz logora – Iz logora u tramvaj“;
- Novinski članci o Foči autora Saličehajić Ahmeda objavljeni u novinama Oslobođenje - evropsko nedjeljno izdanje, u periodu od 22.07.1993. do 10.09.1993. godine, i to:
 - a) „Grad strave i užasa: teče Drina mutna i krvava: Foča“;
 - b) „Foča: zločin, po drugi put (1): Drina još krvavija“;
 - c) „Foča: zločin, po drugi put (2): Ultimatum Mulimanima: predajte oružje!“;
 - d) „Foča: zločin, po drugi put (3): Zatvor u Aladži“;
 - e) „Foča: zločin, po drugi put (4): „Šumar“ lovi ljude“;
 - f) „Foča: zločin, po drugi put (5): Noć nema svjedoka“;
 - g) „Foča: zločin, po drugi put (6): Nisu svi mostovi porušeni“;
 - h) „Foča: zločin, po drugi put (7): Srbi ginu, Muslimane ubijaju“;
 - l) Spisak nestalih Fočaka (3);
- Novinski članci o Foči autora Preljub Tafre objavljeni u novinama Oslobođenje - evropsko nedjeljno izdanje, u periodu od 08.10.1993. do 03.02.1994. godine i to:
 - a) „Kako su nestale fočanske džamije“;
 - b) „Gornje krvavo polje“;
 - c) „Komšije, najveći zlikovci“;
 - d) „Krvava noć“;
 - e) „Četnici igrali fudbal ljudskim glavama“
 - f) „Baliije, ne vraćajte se!“

- Krici sa drinskog mosta – četnički koncentracioni logor u Foči – šta se /ne/zna o ovom konclogoru“, zapisi Tafro Preljuba, izbjeglice iz Foče iz septembra 1994. godine;
- Novinski članci o Foči autora Preljub Tafre objavljeni u novinama Oslobođenje - evropsko nedjeljno izdanje, u periodu 29.9.1994. – 18.5.1995. i to:
 - a) „Kako je bilo na Tjentištu – Dugo pripreman pokolj“;
 - b) „Dan kada je stradao Trošanj“
 - c) „Svjedočanstvo iz Ljuboviča kraj Foče – Dan kada je ubijen hadžija“;
- Novinski članak o Foči autora Preljub Tafre objavljen 22.12.1997. godine pod naslovom „Sjećanje na Foču: april-august 1992: Imam obavezu da koljem“;
- Novinski članci o Foči pod naslovima:
 - a) „Priča sa istočne strane – fočansko leto 1992 (I) – Ljudi umiru gledajući“;
 - b) „Priča sa istočne strane – fočansko leto 1992 (II) – Ubiti kao popiti čašu vode“
 - c) „Priča sa istočne strane – fočansko leto 1992 (III) – Ručak ni za mačke ni za pse“
- Video prilozi dostavljeni od strane ICTY-a uz Dopis br. RFA 20170328-01:
 - a) „Djeca rata: Djeca Foče“, broj videa: V000-0500-V000-0500, uz koji se prilaže i kratak pregled sadržaja priloga na engleskom i našem jeziku sa ERN oznakom br. 0672 9065;
 - b) „Silovanje kao taktika rata“, broj videa: V000-0655-V000-0655, uz koji se prilaže i kratak pregled sadržaja priloga na engleskom jeziku sa ERN oznakom br. 0672 9199;
 - c) „Izvlačenje od ubistva“, broj videa: V000-0222-V000-0222, uz koji se prilaže i kratak pregled sadržaja priloga na engleskom jeziku sa ERN oznakom br. 0672 9304.

7. Odbijanje dokaznih prijedloga odbrane optuženog Milomira Davidovića

64. Branilac optuženog Milomira Davidovića, advokat Slaviša Prodanović na ročištu održanom 29.03.2018. godine, prilikom saslušanja svjedokinje sa mjerama zaštite „S1“ predložio je da se kao dokaz odbrane u sudski spis prihvati transkript svjedočenja ove svjedodokinje pred Haškim tribunalom, a kako bi ukazao sudskom vijeću da ona u tom svjedočenju nije spominjala optuženog kao lice koje ju je silovalo. Vijeće nije prihvatilo ovaj dokazni prijedlog branioca iz razloga što odbrana nije ukazala da postoje razlike po pitanju kazivanja svjedokinje o istom događaju, nego samo da nije spominjala optuženog, a za šta je svjedokinja dala logično i prihvatljivo obrazloženje da se prilikom svjedočenja

koncentrirala na lica protiv kojih se postupak vodi. Ovakvu odluku je Vijeće donijelo imajući u vidu brojnost traumatičnih događaja o kojima je svjedokinja „S1“ svjedočila, a o čemu će vijeće dati detaljnije obrazloženje prilikom ocjene iskaza ove svjedokinje u dijelu činjeničnih utvrđenja.

65. Pretresno vijeće nije prihvatilo ni prijedlog odbrane da se u sudski spis uvrste izjave svjedokinje „S4“ koje je dala u postupcima pred MKSJ, a iz razloga što svjedokinja nije saslušana na glavnom pretresu, niti je pribavljeno odbrenje od MKSJ za korištenje njenih ranijih iskaza. Pretresno vijeće je dalo mogućnost odbrani da se obrati MKSJ-u, odnosno MMKS-u, radi pribavljanja dozvole za izmenu mjera zaštite za ovu svjedokinju, a kako bi se stekli uslovi za njeno pozivanje na glavni pretres. Međutim, odbrana je, cijeneći da taj postupak predugo traje, te da zbog toga nije u interesu optuženog da se postupak odugovači, odustala od prijedloga za saslušanje „S4“.

E. IZMJENE U ČINJENIČNOM OPISU IZREKE PRESUDE

66. Vijeće je temeljem izvedenih dokaza izvršilo manje korekcije u činjeničnom opisu izreke presude u odnosu na izmijenjenu optužnicu, tako što je u pojedinim dijelovima činjenično stanje prilagodilo provedenim dokazima, na način da se ne dira u subjektivni i objektivni identitet optužnice, a vodeći pri tome računa da se ne ide na štetu optuženog.

67. Ove intervencije su bile nužne posebno kada su u pitanju radnje koje je poduzimao optuženi Milomir Davidović (o čemu je Vijeće dalo detaljnije obrazloženje u dijelu presude koji se odnosi na činjenična utvrđenja) prema oštećenoj „S4“ a iz razloga što provedeni dokazi nisu dosegli standard van razumne sumnje za utvrđivanje krivice optuženog za silovanje „S4“, zbog čega je pretresno vijeće u tom dijelu načinilo intervencije činjeničnog opisa, uskladivši isti sa iskazom „S1“.

68. Također, vijeće je izvršilo korekcije preambule optužnice, a u dijelu koji se odnosi na trajanje širokog i sistematičnog napada, pa je tako vijeće umjesto:

“U vremenskom periodu između 3.7.1992. i 18.7.1992. godine, u kojem periodu se odvijao širok i sistematičan napad vojnih, paravojnih i policijskih snaga tzv. Srpske Republike BiH, a potom Republike Srpske, usmjeren protiv civilnog Bošnjačkog stanovništva općine Foča, a koji napad je trajao od 08. aprila 1992. godine do kraja oktobra 1994. godine, i to nakon što je više ženskih osoba ... nacionalnosti zarobljeno dana 3.7.1992. godine u selu Trošanj-Mješaja na području općine Foča..“

navelo:

„U vremenskom periodu između 08. aprila 1992. i kraja oktobra 1992. godine, u kojem periodu se odvijao širok i sistematičan napad vojnih, paravojnih i policijskih snaga tzv. Srpske Republike BiH, a potom Republike Srpske, usmjeren protiv

civilnog Bošnjačkog stanovništva općine Foča, a nakon što je više ženskih osoba ... nacionalnosti zarobljeno u selu Trošanj-Mješaja na području općine Foča...“

cijeneći da se na navedeni način ne zadire u bitne elemente djela, a postiže se da činjenični opis bude jasnije određen, bez duplog navođenja vremenskih okvira odvijanja širokog i sistematičnog napada i vremenog okvira radnje izvršenja koji se ponavlja na početku činjeničnog opisa tačke 1. optužnice.

69. Pri svemu tome, pretresno vijeće naglašava da je posebno vodilo računa o principu akuzatornosti i neophodnosti da presudom ne dira u identitet optužbe. U presudi se pojedine izmjene odnose na jasnija određenja pojedinih okolnosti događaja, koja pri tome nisu odlučujuća za predmet optuženja. Presudom se nije izašlo van granica opisa događaja kako ga je dala optužba, a sve u okviru dokaza izvedenih na glavnom pretresu. Izvršene korekcije nisu uticale na identitet optužnice i presude kako u obimu tako i u sadržaju. Vijeće se kretalo u okviru djela opisanog u optužnici, rukovodeći se samo pravno relevantnim činjenicama, pa je potpunije i preciznije odredilo činjenični opis iz optužnice, čime je u cjelosti sačuvan subjektivni i objektivni identitet optužbe i presude.

II. STANDARDI DOKAZIVANJA I OCJENA DOKAZA

70. Osnovna obaveza vijeća u pogledu svih dokaza propisana je članom 281. stav 2. ZKP BiH u kojem se navodi: *“Sud je dužan savjesno ocijeniti svaki dokaz pojedinačno i u vezi s ostalim dokazima i na osnovu takve ocjene izvesti zaključak je li neka činjenica dokazana.”*

71. Sudska praksa je za osuđujuću presudu definisala standard *“dokaza van razumne sumnje.”* Prema općeprihvaćenom stanovištu, dokazi van razumne sumnje su dokazi na osnovu kojih se pouzdano može zaključiti da postoji veći stepen vjerovatnoće da je optuženi počinio krivično djelo.

72. Sud podsjeća da član 15. ZKP BiH predviđa princip slobodne ocjene dokaza, koga ograničava jedino princip zakonitosti dokaza, što znači da je ocjena dokaza oslobođena formalnih pravnih pravila koja bi *a priori* određivala vrijednost pojedinih dokaza. Uspostavljajući ovaj princip, zakonodavac je dao neophodnu slobodu sudskoj vlasti i pokazao povjerenje u prosudbenu moć sudija.

73. Član 10. ZKP BiH (zakonitost dokaza) predviđa da: *“Sud ne može zasnovati svoju odluku na dokazima pribavljenim povredama ljudskih prava i sloboda propisanih ustavom i međunarodnim ugovorima koje je Bosna i Hercegovina ratifikovala, niti na dokazima koji su pribavljeni bitnim povredama ovog zakona.”*

74. Pored navedenog, vijeće je imalo u vidu i neke osnovne postulate u pogledu ocjene iskaza svjedoka. Naime, osim što iskaz svjedoka treba biti dat iskreno, neophodno je i da je iskaz pouzdan. Imajući to na umu, vijeće je tokom cijelog postupka bilo svjesno da je u iskazima o činjenicama koje su se dogodile puno godina ranije, prisutna nesigurnost

uslijed nestalnosti ljudske percepcije u odnosu na traumatične događaje i sjećanja na te događaje. Prilikom ocjene iskaza svjedoka koji su svjedočili u predmetnom postupku, vijeće je posebno cijenilo njihovo držanje, ponašanje i karakter, razmotrivši u odnosu na njih i druge dokaze i okolnosti u vezi sa ovim predmetom.

75. Nedosljednosti u iskazu svjedoka ne znače same po sebi da sudsko vijeće koje postupa razložno to svjedočenje mora odbaciti kao nepouzđano.¹¹ Slično tome, faktori kao što su vremenski razmak između događaja i svjedočenja, mogući uticaj trećih lica, nepodudarnosti, ili stresne okolnosti u vrijeme događaja ne isključuju automatski mogućnost da se vijeće osloni na takav iskaz. Međutim, trebalo bi da prilikom ocjenjivanja i odmjeravanja težine dokaza pretresno vijeće vodi računa i takve faktore uzme u obzir.¹²

76. Vezano za posredne dokaze (dokaze iz druge ruke), vijeće ističe da su u praksi ovog suda takvi dokazi prihvatljivi. Naravno, dokazna vrijednost takvih iskaza zavisi od konteksta i karaktera predmetnog iskaza, kao i od toga da li je taj iskaz potkrijepljen i drugim dokazima. Osim toga, vijeće podsjeća, kako je to prethodno istaknuto, da je Sud slobodan u ocjeni dokaza (u skladu sa članom 15. ZKP BiH).

77. U ovom konkretnom predmetu, vijeće je razmatralo i cijenilo sve izvedene dokaze, ali će se u presudi osvrutati samo na one dokaze koji su relevantni za donošenje odluke, te obrazlagati i iznositi zaključke samo o činjenicama koje su od suštinske važnosti za odluku.

78. Pri tome, vijeće je imalo u vidu, pored ostalog, praksu Evropskog Suda za ljudska prava¹³ (u daljem tekstu: „ESLJP“) prema kojoj se Sud, iako je obavezan dati razloge za svoju odluku, ne mora detaljno baviti svakim argumentom koji je iznijela neka od strana u postupku.

79. Ne postoji zakonska obaveza da se u presudi izlože svi pojedini dokazi. Zakonska obaveza je razmatranje svih iznesenih dokaza prilikom donošenja odluke. Bilo bi nesvrhsishodno nametati bilo kojem sudećem vijeću obavezu da svaki pojedinačni dokaz, dakle, svako svjedočenje i svaki materijalni dokaz koji su izneseni tokom glavnog pretresa, pojedinačno obrazlaže u presudi.

80. Nadalje, žalbeno vijeće MKSJ u predmetu *Kvočka* podsjeća na to da je stvar diskrecione ocjene pretresnog vijeća koje će pravne argumente razmotriti. Što se tiče zaključaka o činjenicama, pretresno vijeće je dužno da izvede samo one zaključke o činjenicama koji su od suštinske važnosti za utvrđivanje krivice po određenoj tački optužnice. Nije nužno osvrutati se na svaki iskaz svjedoka ili svaki dokaz u sudskom spisu.¹⁴

¹¹ Presuda žalbenog vijeća MKSJ u predmetu *Čelebić*, 20.02.2001. godine, paragraf 485 i 496 – 498.

¹² Presuda žalbenog vijeća MKSJ u predmetu *Kupreškić i dr.*, 23.10.2001. godine, paragraf 31.

¹³ Predmet Evropskog suda za ljudska prava *Garcia Ruiz v. Spain*, No. 30544/96, 21.01.1999. godine.

¹⁴ Presuda žalbenog vijeća MKSJ u predmetu *Kvočka i dr.*, 28.02.2005. godine, paragraf 23-25.

81. Isti stav je iznesen od strane žalbenog vijeća MKSJ i u predmetu *Mucić i dr.*: „Pretno vijeće nije dužno da u svojoj presudi iznosi i opravdava svoje nalaze u vezi sa svime što je izneseno tokom suđenja“¹⁵

82. Također, žalbeno vijeće Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu u predmetu *Nahimana i dr.* podsjeća da pretno vijeće ima puno diskreciono pravo da odmjeri koju će težinu i vjerodostojnost pripisati iskazu nekog svjedoka.¹⁶ Pri tome, pretno vijeće mora uzimati u obzir relevantne faktore u zavisnosti od konkretnog slučaja, uključujući i ponašanje svjedoka u sudnici, njegovu ulogu u datim događajima, uvjerljivost i jasnoću njegovog iskaza, pitanja da li ima protivrječnosti ili nedosljednosti u njegovim uzastopnim izjavama ili između njegovog svjedočenja i drugih dokaza, ranije primjere lažnog svjedočenja, motivaciju za davanje lažnog iskaza, te odgovore tog svjedoka tokom unakrsnog ispitivanja.¹⁷

83. Imajući u vidu sve naprijed navedene stavove, vijeće je u ovom konkretnom predmetu cijeno dokaze u skladu sa odredbama ZKP BiH, prevashodno primjenjujući pretpostavku nevinosti iz člana 3. ZKP BiH, koja otjelovljuje opći princip prava prema kojem je na Tužilaštvu teret utvrđivanja krivice optuženog, koje to mora dokazati van razumne sumnje.

84. Vijeće je u skladu sa iznesenim stavovima i zakonskom regulativom, presudu zasnovalo na činjenicama i dokazima koji su izneseni na glavnom pretresu, savjesno ocjenjujući svaki dokaz pojedinačno i u vezi sa ostalim dokazima i na osnovu takve ocjene dokaza izvelo je zaključak da je optuženi počinio krivično djelo za koje se tereti radnjama opisanim u tački 1. izreke presude, te ga osudilo na kaznu zatvora u trajanju od 7 (sedam) godina, dok je za radnje činjenično opisane u tački 2. izreke presude vijeće optuženog oslobodilo optužbe, našavši da u tom pogledu njegova krivica nije dokazana van razumne sumnje.

III. PRIMJENA MATERIJALNOG PRAVA

85. Obzirom da je odbrana u završnim riječima predlagala primjenu Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (KZ SFRJ), smatrajući ga blažim za počinioaca, Vijeće će u dijelu koji slijedi obrazložiti razloge opravdanosti primjene Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine na konkretan slučaj.

86. U pogledu primjene materijalnog zakona i pravne kvalifikacije djela, imajući u vidu načela propisana članovima 3, 4. i 4a) KZ BiH, vijeće je u konkretnom slučaju primijenilo

¹⁵ Presuda žalbenog vijeća MKSJ u predmetu *Mucić i dr.*, 20. februar 2001. godine, paragraf 498.

¹⁶ Drugostepena presuda Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu u predmetu *Nahimana i drugi*, paragraf 194.

¹⁷ Ibid.

KZ BiH, te je utvrdilo da je optuženi, naprijed navedenim radnjama, počinio krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačke g) navedenog zakona.

87. U vezi sa primjenom materijalnog zakona u ovom krivičnom predmetu, vijeće smatra relevantnim dva zakonska načela: *načelo zakonitosti*, prema kojem nikome ne može biti izrečena kazna ili druga krivičnopravna sankcija za djelo koje, prije nego što je učinjeno, nije bilo zakonom ili međunarodnim pravom propisano kao krivično djelo i za koje zakonom nije bila propisana kazna (član 3. KZ BiH) i *načelo vremenskog važenja krivičnog zakona*, prema kojem se na učinioca krivičnog djela primjenjuje zakon koji je bio na snazi u vrijeme učinjenja krivičnog djela, a ako se poslije učinjenja krivičnog djela jednom ili više puta izmijeni zakon, primjenit će se zakon koji je blaži za učinioca (član 4. KZ BiH).

88. Načelo zakonitosti je također propisano članom 7. stav 1. EKLJP i članom 15. stav 1. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (u daljem tekstu: „MPGPP“).

89. Član 7. stav 1. EKLJP propisuje: „*Niko ne može biti proglašen krivim za krivično djelo počinjeno činom ili propustom koji, u času počinjenja, po domaćem ili po međunarodnom pravu, nisu bili predviđeni kao krivično djelo. Isto se tako ne može odrediti teža kazna od one koja je bila primjenjiva u času kad je krivično djelo počinjeno.*“ Na drugoj strani član 15. stav 1. MPGPP propisuje: „*Niko se neće smatrati krivim za krivično djelo počinjeno činom ili propustom, koji, u vrijeme počinjenja, nisu predstavljali krivično delo prema domaćem ili međunarodnom pravu. Isto tako, neće se izreći teža kazna od one koja je bila primjenjiva u času kada je krivično djelo bilo izvršeno. Ako se, nakon što je djelo počinjeno, zakonskom odredbom predvidi izricanje blaže kazne, to će ići na korist počinioaca.*“

90. Prema tome, ove odredbe propisuju zabranu izricanja teže kazne, ne utvrđujući time obaveznu primjenu blažeg zakona (ako je zakon više puta mijenjan) za učinioca, u odnosu na kaznu koja se primjenjivala u vrijeme izvršenja krivičnog djela.

91. Nadalje, stav 2. člana 7. EKLJP propisuje da „*Ovaj član ne sprječava suđenje ili kažnjavanje bilo koje osobe za neki čin ili propust koji je u času počinjenja predstavljao krivično djelo u skladu s općim načelima prava priznatim od civiliziranih naroda.*“ Također, stav 2. člana 15. MPGPP glasi „*ništa u ovom članu ne sprječava suđenje i kažnjavanje bilo koje osobe za neki čin ili propust koji je u vrijeme počinjenja predstavljao krivično djelo prema općim pravnim načelima koja priznaje međunarodna zajednica.*“

92. Član 7. stav 2. EKLJP i član 15. stav 2. MPGPP, sadrže odredbe koje su izuzeci u odnosu na pravilo utvrđeno članom 7. stav 1. EKLJP i članom 15. stav 1 MPGPP.

93. Konačno, isti izuzetak je sadržan u članu 4a) KZ BiH kojim je propisano da članovi 3. i 4. KZ BiH ne sprječavaju suđenje i kažnjavanje bilo kojeg lica za bilo koje činjenje ili nečinjenje koje je u vrijeme kada je počinjeno predstavljalo krivično djelo u skladu sa općim načelima međunarodnog prava. Time su faktički preuzete odredbe člana 7. stav 2. EKLJP i člana 15. stav 2. MPGPP i omogućeno izuzetno odstupanje od principa iz člana 4. KZBiH, kao i odstupanje od obavezne primjene blažeg zakona u postupcima koji predstavljaju krivična djela prema međunarodnom pravu. To je upravo slučaj u ovom

postupku protiv optuženog, jer se radi o inkriminaciji koja uključuje kršenje pravila međunarodnog prava.

94. Država Bosna i Hercegovina je kao nasljednica bivše Jugoslavije ratificirala EKLJP i MPGPP, pa su ovi sporazumi za nju obavezujući i vlasti Bosne i Hercegovine, uključujući i sudove, moraju ih primjenjivati. Stoga je član 4a) KZ BiH samo domaći pravni podsjetnik, jer on nije neophodan da bi se primjenjivali ovi sporazumi, obzirom da su ovi sporazumi obavezujući za sve bosansko-hercegovačke sudove.

95. Članom 172. KZ BiH propisano je krivično djelo Zločini protiv čovječnosti, koji je članom 5. Statuta MKSJ definisan kao određena posebna djela, „kada su ona počinjena u oružanom sukobu, bilo međunarodnog, bilo unutrašnjeg kakraktera i usmjerena protiv bilo kojeg civilnog stanovništva“. U vrijeme počinjenja djela, djelo Zločini protiv čovječnosti nije eksplicitno bilo predviđeno krivičnim zakonima u Bosni i Hercegovini.

96. Običajni status kažnjivosti zločina protiv čovječnosti i pripisivanje individualne krivične odgovornosti za njegovo počinjenje u periodu 1992. godine, potvrđen je od strane Generalnog sekretara UN,¹⁸ Komisije za međunarodno pravo,¹⁹ kao i jurisprudencijom MKSJ i Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu (u daljem tekstu: „MKSR“).²⁰ Ove institucije ocijenile su da kažnjivost Zločina protiv čovječnosti predstavlja imperativnu normu međunarodnog prava ili *jus cogens*,²¹ zbog čega je nesporno da je u 1992. godini Zločini protiv čovječnosti bio dio običajnog međunarodnog prava. Ovaj zaključak je potvrdila i Studija o međunarodnom humanitarnom pravu²² koju je izradio Međunarodni komitet crvenog krsta. Prema toj studiji „*teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava predstavljaju ratni zločin*“ (pravilo 156), „*pojedinci su krivično odgovorni za zločine koje počinju*“ (pravilo 151) i „*države moraju istraživati ratne zločine koje su navodno počinili njihovi državljani ili njihove oružane snage, ili koji su počinjeni na njihovoj teritoriji, te u slučaju potrebe, krivično goniti osumnjičene. Također moraju istraživati i druge ratne zločine koji su u njihovoj nadležnosti, te, u slučaju potrebe, krivično goniti osumnjičene.*“ (pravilo 158).

97. Član 4a) KZ BiH govori o „općim načelima međunarodnog prava“. Član 7. stav 2. EKLJP govori o „općim načelima prava priznatim od civiliziranih naroda“, a član 15. stav 2. MPGPP o „općim pravnim načelima koja priznaje međunarodna zajednica“. Kako međunarodno pravo, kao ni EKLJP, ne poznaju identičan pojam onom koji se koristi u

¹⁸ Izvještaj GS UN-a u vezi sa stavom 2. Rezolucije Vijeća sigurnosti br. 808, 3.maj 1993. paragraf 34-35 i 47-48.

¹⁹ Komisija za međunarodno pravo, Komentar na Nacrt zakona o zločinima protiv mira i sigurnosti čovječanstva (1996), član 18.

²⁰ Odluka žalbenog vijeća MKSJ u predmetu *Tadić*, o prijedlogu odbrane za interlokutorni prigovor na nadležnost, 2. oktobar 1995. paragraf 141; presuda pretresnog vijeća MKSJ u predmetu *Tadić*, 7. maja 1997. paragraf 618-623; presuda pretresnog vijeća MKSR u predmetu *Akayesu*, 2.septembar 1998., paragraf 563-577.

²¹ Komisija za međunarodno pravo, Komentar na nacrt teksta članova o odgovornosti država za međunarodno protupravna djela (2001), član 26.

²² Jean-Marie-Henchaerts and Louise Doswald-Beck; Međunarodno običajno pravo, MKCK, Cambridge University Press, 2005.

članu 4. a) KZ BiH, to ovaj termin predstavlja ustvari kombinaciju, s jedne strane "principa međunarodnog prava", kakav poznaje Generalna skupština UN i Komisija za međunarodno pravo i "općih principa prava priznatih od strane zajednice naroda", kakve poznaje Statut Međunarodnog suda pravde i član 7. stav 2. EKLJP, kao i član 15. stav 2. MPGPP.

98. Principi međunarodnog prava kako ih poznaje Rezolucija Generalne skupštine 95(I) (1946) i Komisija za međunarodno pravo (1950) odnose se na "Nirberšku povelju i presudu tribunala", dakle i na zločine protiv čovječnosti. "Principima međunarodnog prava priznatim u Povelji Nirberškog tribunala i u presudi tribunala", koje je Komisija za međunarodno pravo usvojila 1950. godine i podnijela Generalnoj skupštini, Principom VI.c. predviđena je kažnjivost Zločina protiv čovječnosti kao zločina po međunarodnom pravu. Principom I određeno je da: *"Svaka osoba koja počinji djelo koje predstavlja krivično djelo po međunarodnom pravu, odgovorna je, prema tome i podliježe kažnjavanju"*. Principom II određeno je da: *"Činjenica da domaći zakon ne predviđa kaznu za djelo koje je kažnjivo po međunarodnom pravu, ne oslobađa osobu koja je počinila to djelo odgovornosti prema međunarodnom pravu"*.

99. Praksom ESLJP naglašena je primjena odredbe stava 2. člana 7. u odnosu na primjenu stava 1. člana 7. EKLJP u nekoliko sličnih predmeta²³ u kojima je predmet rasprave upravo bilo postojanje i kažnjivost Zločina protiv čovječnosti kao krivičnog djela. Kada se ima u vidu sve naprijed navedeno, jasno da se krivično djelo Zločini protiv čovječnosti može u svakom slučaju podvesti pod „opća načela međunarodnog prava“ iz člana 4a) KZ BiH. Dakle, bez obzira da li posmatrano sa stanovišta međunarodnog običajnog prava ili stanovišta „principa međunarodnog prava“, nedvojbeno je da su Zločini protiv čovječnosti predstavljali krivično djelo u inkriminisanom periodu, odnosno da je zadovoljen princip legaliteta. I Apelaciono odjeljenje Suda BiH u više svojih odluka zauzelo je identičan stav u pogledu opravdanosti primjene KZ BiH.²⁴

100. Vijeće također ukazuje i na odluku Ustavnog Suda BiH u predmetu AP 1553/15 (predmet po apelaciji osuđenog Zorana Babića) gdje je razmotreno pitanje primjene krivičnog zakona i kažnjavanja, te navedeno sljedeće:

"S obzirom da međunarodno pravo ne propisuje dovoljno jasne sankcije za ratne zločine, Sud BiH je u apelantovom slučaju kako u pogledu krivičnog djela tako i kazne mogao jedino primijeniti KZ BiH, kao mjerodavno domaće krivično zakonodavstvo (vidi, Evropski sud, Konovov protiv Letonije, presuda od 17. maja 2010. godine, stav 212.), obzirom da KZ SFRJ, kao zakon koji je bio (Predmet broj: AP 1553/15 29 Odluka o dopustivosti i meritumu) na snazi u vrijeme izvršenja krivičnog djela i nije propisivao ni navedeno krivično djelo pa stoga ni sankciju za takvo djelo."

²³ Vidjeti npr. presudu ESLJP u predmetu Naletilić v. Hrvatska, broj 51891/99.

²⁴ Presuda Suda BiH broj: S1 1 K 017741 17 Krž 2 od 23.03.2017. godine, paragrafi 36 – 44; Rješenje Suda BiH broj: S1 1 K 003472 18 Krž od 26.10.2018. godine; Presuda Suda BiH broj: S1 1 K 003359 14 Kžž od 18.09.2014. godine, paragrafi 210 – 228.

Stoga apelantova tvrdnja da je pri odmjeravanju kazne trebalo primijeniti KZ SFRJ kao blaži zakon ne može biti prihvaćena odnosno ne rezultira povredom apelantovog prava iz člana II/2 Ustava Bosne i Hercegovine i člana 7. stav (1) Evropske konvencije.”²⁵

101. U pogledu kvalifikacije pojedinačnih radnji koje je optuženi preduzeo i za koje ga je vijeće oglasilo krivim, vijeće je utvrdilo da su se u radnjama opisanim pod tačkom 1. (osuđujući dio) izreke presude stekla sva bitna obilježja krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka g) (prisiljavanje druge osobe na seksualni odnos ili s njim izjednačenu seksualnu radnju (silovanje) KZ BiH.

IV. NALAZI VIJEĆA

A. OSUĐUJUĆI DIO – SILOVANJE „S1” U ZGRADI “LEPA BRENA”

102. Vijeće je na temelju svih provedenih dokaza, njihovom pojedinačnom ocjenom, te posmatranjem u međusobnoj vezi, došlo do nesumnjivog zaključka, da je optuženi Milomir Davidović, radnjama pobliže opisanim u osuđujućem dijelu izreke presude, ostvario sva bitna obilježja bića krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka g) KZ BiH, pri čemu će se u daljem obrazloženju presude analizirati ispunjenost općih elemenata predmetnog krivičnog djela, kao i pojedinačne inkriminacije koja se u osnovi optuženom stavlja na teret.

1. Opći elementi krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti

103. Vijeće će u daljem obrazloženju iznijeti svoj zaključak o postojanju općih elemenata koji su uslov egzistiranja krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH, a čije postojanje je ustanovljeno temeljnom ocjenom svih provedenih dokaza.

104. Prema članu 172. KZ BiH, krivično djelo Zločini protiv čovječnosti čini onaj “*Ko, kao dio širokog ili sistematičnog napada usmjerenog protiv bilo kojeg civilnog stanovništva, znajući za takav napad, učini koje od ovih djela:*

g) prisiljavanje druge osobe na seksualni odnos ili s njim izjednačenu seksualnu radnju (silovanje), seksualno ropstvo, prisilnu prostituciju, prisilnu trudnoću, prisilnu sterilizaciju ili bilo koji drugi oblik teškog seksualnog nasilja;

²⁵ Para. 60. i 61. Odluke Ustavnog suda BiH broj AP 1553/15 po apelaciji osuđenog Zorana Babića od 25.10.2017. godine.

kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora”.

105. Slijedom citirane zakonske odredbe, pored elemenata konkretnih krivičnih djela, Tužilaštvo mora primarno dokazati opće elemente ovog djela:

- a. da je postojao širok (rasprostranjen) i/ili sistematičan napad;
- b. da je napad usmjeren protiv bilo kojeg civilnog stanovništva;
- c. da je optuženi znao za postojanje takvog napada i da njegova djela predstavljaju ili bi mogla predstavljati dio tog napada, tačnije da postoji *nexus* između napada i radnji optuženog;

106. U tom smislu, vijeće je, nakon ocjene dokaza pojedinačno i u međusobnoj vezi, utvrdilo da je Tužilaštvo dokazalo ove okolnosti, odnosno da su dokazani opći elementi krivičnog djela iz odredbe člana 172. KZ BiH.

a) Širok (rasprostranjen) i sistematičan napad

107. Vijeće je na osnovu svih provedenih dokaza nesumnjivo zaključilo da se u vremenskom periodu od početka mjeseca aprila 1992. godine pa do kraja oktobra 1994. godine, na području općine Foča odvijao širok i sistematičan napad vojnih, paravojnih i policijskih snaga tzv. Srpske Republike BiH, a potom Republike Srpske, usmjeren protiv civilnog bošnjačkog stanovništva općine Foča.

108. Kako bi utvrdilo karakter napada na civilno stanovništvo, vijeće je imalo u vidu i stavove izražene u presudama MKSJ kojima su definisani standardi pri ocjenjivanju rasprostranjenosti ili sistematičnosti napada, pa je tako u procjenjivanju šta napad čini rasprostranjenim ili sistematičnim, sudsko vijeće moralo prvo identifikovati stanovništvo koje je objekt napada a zatim, u svjetlu metoda, sredstava, resursa i rezultata napada na to stanovništvo, ustanoviti da li je napad zaista bio rasprostranjen ili sistematski.

109. Posljedice napada po ciljano stanovništvo, broj žrtava, priroda djela, eventualno sudjelovanje zvaničnika ili predstavnika vlasti ili bilo koji prepoznatljivi obrazac zločina mogu se uzeti u obzir kako bi se utvrdilo da li taj napad na civilno stanovništvo ispunjava jedan od uslova, odnosno da li je rasprostranjen ili sistematski ili pak ispunjava oba uslova.²⁶

110. U praksi MKSJ napad je opisan kao preduzimanje postupaka koji uključuju vršenje nasilnih radnji, odnosno djela nasilja. Ovaj uslov je također reflektovan u članu 172. stav 2. tačka a) KZ BiH koji inkorporira u definiciju pojma “napad”, između ostalog, ponašanje koje uključuje višestruko činjenje djela (iz člana 172. stav 1.) protiv bilo kojeg stanovništva.

111. Pojmovi napada i oružanog sukoba nisu identični. Prema međunarodnom običajnom pravu, napad može prethoditi oružanom sukobu, može trajati duže od tog sukoba, ali ne mora nužno biti njegov dio. Nadalje, termin „napad“ u kontekstu zločina protiv čovječnosti ima nešto drugačije značenje od onog koje nosi u ratnom pravu. U kontekstu zločina protiv čovječnosti „napad“ nije ograničen na vođenje neprijateljstava. On može obuhvatiti situacije zlostavljanja osoba koje ne sudjeluju aktivno u neprijateljstvima, međutim oba termina zasnivaju se na sličnoj pretpostavci, a to je da se rat treba voditi između oružanih snaga i oružanih grupa, a da civilno stanovništvo ne može biti legitiman cilj.

112. Kako je već navedeno, napad nije definisan samo objektom (civilno stanovništvo) nego i jačinom-rasprostranjenosti napada ili njegovom sistematičnošću.

113. Pridjev „rasprostranjen“ podrazumijeva napad koji je po svojoj prirodi opsežan i za posljedicu ima veliki broj žrtava. Također, zločin može biti rasprostranjen ili počinjen u širokim razmjerama zbog kumulativnog efekta niza nečovječnih djela ili zbog jedinstvenog efekta jednog jedinog dijela izuzetno velikih razmjera. Pridjev „sistematski“ ukazuje na organizovanu prirodu djela nasilja i na malu vjerovatnost da je do tih djela došlo nasumice.²⁷

114. Prije nego da analizu dokaza i pravnih zaključaka koji se odnose na rasprostranjen i sistematičan napad u inkriminisanom periodu, vijeće će dati osvrt na okolnosti i situacije koje su vladale na području općine Foča prije inkriminisanog perioda, a koje su bitne za kontekst postojanja rasprostranjenog i sistematičnog napada u inkriminisanom periodu. Pri tome, vijeće je imalo u vidu brojne utvrđene činjenice u postupcima pred MKSJ koje su prihvaćene u ovom postupku, kao i iskaze svjedoka saslušanih u toku glavnog pretresa te materijalne dokaze uložene u sudski spis.

115. Na osnovu utvrđenih činjenica i iskaza svjedoka, Vijeće je moglo zaključiti da je u Foči u vrijeme relevantno za optužnicu postajao obrazac ponašanja pripadnika srpskih vojnih i paravojnih snaga, a okolnosti predmeta jasno ukazuju da je postojalo udruženo djelovanje vojske i policije Srpske Republike BiH, a potom Republike Srpske. Navedeno djelovanje se nesumnjivo može posmatrati kao sprovođenje politike koja je postojala na višem nivou.

116. Prema popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine, u nacionalnom sastavu stanovništva općine Foča bilo je 20.790 (51 %) Muslimana, 18.315 (45 %) Srba, 94 Hrvata, 463 Jugoslovena i 851 osoba druge ili nepoznate nacionalnosti.²⁸

117. Iz materijalnih dokaza Tužilaštva, vidljivo je da je 21.11.1991. godine Skupština Srpskog naroda u BiH verificirala proglašenje Srpskih autonomnih oblasti, među kojima i

²⁶ Presuda Žalbenog vijeća MKSJ u predmetu *Kunarac i dr.*, paragraf 95.

²⁷ Presuda prvostepenog vijeća MKSJ u predmetu *Tadić*, paragraf 648, presuda žalbenog vijeća MKSJ u predmetu *Kunarac i dr.*, paragraf 94, presuda prvostepenog vijeća MKSJ u predmetu *Blaškić*, paragraf 206.

²⁸ Vidjeti utvrđenu činjenicu br. 1 iz dispozitiva Rješenja Suda broj S1 1 K 005151 18 Kri od 27.09.2018. godine (u daljem tekstu- Utvrđene činjenice) i dokaze Tužilaštva BiH –T-24 i T-25.

SAO Hercegovina, koju sačinjava, između ostalog i Foča,²⁹ vidljivo je da je 19.12.1991. godine Srpska demokratska stranka donijela Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u BiH, prema kojem je u općini Foča trebalo područje podijeliti i stvoriti nove isključivo srpske institucije (Varijanta B),³⁰ planirano je formiranje kriznih štabova sa tačno određenim zadacima, uz napomenu da je za posebne vidove odbrambenog organizovanja na području općina, gdje većinsko stanovništvo nije srpsko, odgovoran Krizni štab, planirano je pretpočinjavanje svih snaga milicije iz reda pripadnika srpskog naroda, obezbjeđivanje sprovođenja naređenja za mobilizaciju jedinica teritorijalne odbrane i rezervnih sastava JNA,³¹ Skupština je utvrdila Strateške ciljeve srpskog naroda u BiH i pozvala narod na njihovo ostvarenje, Skupština je odlučila i da se razgraniči od druge dvije nacionalne zajednice.³² Dana 17.03.1992.godine, Srpska skupština općine Foča je uputila Generalštabu JNA u Beogradu zahtjev za stacioniranje garnizona u Foči,³³ a dana 03.04.1992. godine formiran je Krizni štab Srpske općine Foča.³⁴

118. Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine, na sjednici održanoj 08.04.1992. godine, donijelo je Odluku o proglašenju neposredne ratne opasnosti,³⁵ a 20. juna 1992. godine Odluku o proglašenju ratnog stanja na teritoriji R BiH.³⁶

119. Kao i u većini općina u BiH, tako i u općini Foča, odmah nakon proglašenja neposredne ratne opasnosti uočljiva je nacionalna netrpeljivost, zategnutost međusobnih odnosa između dvije etničke grupe, Srba i Bošnjaka, te podjele unutar institucija.

120. Od aprila 1992., Muslimani u općini Foča otpušteni su s posla ili su, uz pomoć Kriznog štaba Foča, sprečavani da odu na posao ili odvrćani od toga.³⁷ Uvedena su ograničenja za kretanje Muslimana. [...] Stanovništvo srpske nacionalnosti se moglo slobodno kretati, a jedini izuzetak bio je policijski čas od 20:00 do 6:00 sati koji je vrijedio za sve stanovnike.³⁸

121. Neposredno prije izbijanja sukoba 8. aprila 1992. godine, Srbi su počeli evakuisati svoje porodice i djecu iz Foče – uglavnom u Srbiju ili u Crnu Goru.³⁹ Dio Muslimana, u strahu nakon što su uočili kako idu njihove komšije Srbi i zbog sveprisutne napetosti u

²⁹ T-48- Odluka Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini o verifikaciji proglašanih Srpskih autonomnih oblasti u Bosni i Hercegovini od 21. novembra 1991. godine, objavljena u Službenom glasniku Srpskog naroda u BiH, broj 1/92, str.8.

³⁰ T-44- Uputstvo Srpske demokratske stranke Bosne i Hercegovine, Glavni odbor, o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, primjerak broj 100, Sarajevo, 19. decembar 1991. godine, fco.

³¹ Ibid.

³² T-50 – Izvještaj o radu Narodne skupštine Republike Srpske za period od oktobra 1991. do oktobra 1993. godine.

³³ T-51 – Zahtjev Srpske skupštine općine Foča upućen Generalštabu JNA u Beogradu za stacioniranje garnizona u Foči od 27.03.1992.godine.

³⁴ T-53 – Odluka o osnivanju Kriznog štaba Srpske općine Foča, Službeni glasnik Srpske općine Foča, broj 1/92, str.8.

³⁵ Dokaz Tužilaštva BiH – T-55.

³⁶ Dokaz Tužilaštva BiH – T-86.

³⁷ Vidjeti iskaz svjedoka S8.

³⁸ Utvrđena činjenica br. 2.

³⁹ Vidjeti iskaz svjedoka Zorana Glodića.

gradu, također je uspio pobjeći ili evakuisati svoje porodice prije izbijanja sukoba.⁴⁰ Drugi, i Srbi i Muslimani, preselili su se u dijelove grada Foče gdje su ljudi njihove nacionalnosti bili u većini.⁴¹

122. Dana 7. aprila 1992., uslijed pritiska vodstva SDS-a, SJB je podijeljen po nacionalnoj osnovi.⁴² Tada je na ulicama već bilo srpske vojske, a mnogi Srbi su toga dana mobilisani i naoružani.⁴³

123. U noći između 7. i 8. aprila, Srbi su zauzeli radio-stanicu Foča, skladište regionalnog Doma zdravlja i magacin Teritorijalne odbrane u kojem je bilo uskladišteno oružje. Srbi su, raspoložujući ne samo teškim oružjem JNA, nego i naoružanjem TO-a, razmjestili tešku artiljeriju po uzvišenjima oko Foče.⁴⁴

124. Dana 8. aprila 1992. godine, u Foči je izbio oružani sukob.⁴⁵

125. Prije nego što je oružani sukob započeo, muslimanski civili su odstranjeni iz društvenog i profesionalnog života zajednice, a sloboda kretanja im je bila drastično ograničena.

126. Srpske snage su činili domaći vojnici, kao i vojnici iz Crne Gore i Srbije, naročito 'Beli orlovi'.⁴⁶ Krenuli su zauzimati dio po dio grada Foče, uključujući bolnicu i zatvorski objekat KP dom.⁴⁷ Nakon što su Srbi zauzeli Foču, u njoj je bio znatan broj srpskih vojnika i srpskih paravojnih formacija, a napad na civilno stanovništvo muslimanske nacionalnosti nastavio se.⁴⁸

127. Tokom aprila i maja 1992., Muslimani u stambenim objektima u Foči zapravo su bili u kućnom pritvoru, bilo zbog toga što su se u njima skrivali bilo zbog toga što su im to naredili srpski vojnici.⁴⁹ Postavljeni su vojni punktovi na kojima se kontrolisao ulaz u Foču i okolna sela, te izlaz iz njih.⁵⁰

128. Krizni štab je naredio Muslimanima da predaju oružje, a Srbima je bilo dozvoljeno da svoje zadrže. Srpska vojna policija i vojnici su vršili pretres muslimanskih domaćinstava u potrazi za oružjem, novcem i drugim predmetima. Srpske kuće nisu pretraživane ili su, u

⁴⁰ Vidjeti iskaz svjedoka Huseina Mandže.

⁴¹ Utvrđena činjenica br. 4.

⁴² Da u narednom periodu u SJB Foča nije radio niti jedan musliman vidljivo je iz materijalnih dokaza T-89, T-90 i T-91.

⁴³ Utvrđena činjenica br. 9.

⁴⁴ Utvrđene činjenice br. 10 i 11.

⁴⁵ Vidjeti iskaz svjedoka S1 (S1 je izričito izjavila da je 08. aprila Foča napadnuta), dok svjedoci Zoran Glodić, Husein Mandžo i S7 početak rata i pucnjavu u Foči vežu za mjesec april 1992.godine.

⁴⁶ Utvrđena činjenica br. 12.

⁴⁷ Utvrđena činjenica br. 13.

⁴⁸ Utvrđena činjenica br. 15.

⁴⁹ Utvrđena činjenica br. 18.

⁵⁰ Utvrđena činjenica br. 20. Vidjeti i iskaz svjedoka S7, govori o barikadama tadašnje JNA između sela u okolini Foče.

najgorem slučaju, pretraživane površno.⁵¹ Poslovni objekti u vlasništvu Muslimana su opljačkani ili spaljeni, ili im je zaplijenjena oprema.⁵²

129. Neposredno nakon zauzimanja općine Foča, uslijedile su i vojne akcije sa ciljem zauzimanja muslimanskih sela u općini Foča, a kako to proističe iz utvrđenih činjenica navedenih u nastavku, o čemu su govorili i svjedoci S1, S2, S8 i S7.

130. Selo Brod, četiri kilometra udaljeno od Foče, napadnuto je 20. aprila 1992., pošto mjesne vlasti nisu odgovorile na zahtjev srpskog Kriznog štaba da se seljani predaju.⁵³ Srpske snage su zapalile muslimanska sela u okolini Miljevine i uhapsile civile muškog pola i muslimanske nacionalnosti.⁵⁴ Dana 25. ili 26. aprila, napadnuta su sela Filipovići i Paunci, a kuće Muslimana spaljene su do temelja. Civili iz Filipovića su ubijeni.⁵⁵

131. Dana 28. aprila 1992. ili približno tog datuma, srpski vojnici su napali Ustikolinu, u kojoj je dio Muslimana pokušao da organizuje odbranu. Pošto su zauzele selo, srpske snage su zapalile muslimanske kuće.⁵⁶ Srpske snage su odatle nastavile da napadaju i razaraju muslimanska sela uz lijevu obalu Drine nizvodno od Ošanice, dok je stanovništvo tih sela bježalo. Neki ljudi su poginuli.⁵⁷

132. Dana 4. i 5. maja 1992., srpske snage su granatirale i zauzele muslimansko selo Jeleč. Kada su te snage zapalile selo, stanovništvo je pobjeglo u obližnju šumu. Muslimani koji su ostali u svojim domovima ili koji su pokušali pobjeći ubijeni su. Drugi seljani muškog pola i muslimanske nacionalnosti zarobljeni su i zatočeni u objektima u općinama Kalinovik i Bileća, a kasnije prebačeni u KP dom Foča.⁵⁸ Sredinom juna 1992., približno 27 muslimanskih civila, većinom žena i djece, ubijeno je u četvrti Čohodor-Mahala u gradu Foči.⁵⁹

133. U periodu od 10. aprila do početka juna 1992., vršena su masovna hapšenja civila Muslimana i Muslimanki, po cijeloj Foči i okolini. Uhapsili bi ih, pokupili, razdvojili, zatočili ili zatvorili u nekoliko zatočeničkih centara u toj općini.⁶⁰ Neki su ubijeni, neki silovani ili premlaćeni. Neki od muškaraca su u zatočeništvu bili i do dvije i po godine. Jedini razlog za takvo postupanje prema njima bio je taj što su po nacionalnosti bili Muslimani.⁶¹

134. Politička propaganda SDS-a postala je agresivnija, a izlivi nasilja i paljenja kuća češći. Mnogi muslimanski seljani u okolini Foče bili su tako preplašeni da su riješili radije spavati po šumama nego riskirati da ih žive spale u njihovim kućama ili da ih na neki drugi

⁵¹ Utvrđena činjenica br. 21.

⁵² Utvrđena činjenica br. 22.

⁵³ Utvrđena činjenica br. 24.

⁵⁴ Utvrđena činjenica br. 25.

⁵⁵ Utvrđena činjenica br. 26.

⁵⁶ Utvrđena činjenica br. 27.

⁵⁷ Utvrđena činjenica br. 28.

⁵⁸ Utvrđena činjenica br. 29.

⁵⁹ Utvrđena činjenica br. 30.

⁶⁰ Vidjeti i iskaz svjedoka S2 u kojem govori o zatočeništvu svog svekra u KPD Foča.

⁶¹ Utvrđena činjenica br. 35.

način ugrozi napad na njihova mjesta.⁶² O paljenju muslimanskih kuća i spavanju po obližnjim šumama su svjedočili svjedoci „S1“, „S2“, „S8“, „S9“ i „S7“.

135. Početkom jula 1992., napadnuta su muslimanska sela Mješaja i Trošanj. Kad je selo napadnuto, dio seljana je bio u šumi. U napadu je poginulo troje seljana, a ostali su odvedeni prema jednoj livadi, gdje su odvojili muškarce od žena. Žene su odveli niz brdo prema selu Trošanj, a zatočeni muškarci su pobijeni.⁶³ Dio žena je odveden u stan jednog od vojnika koji su učestvovali u napadu, gdje ih je mnogo vojnika u više navrata silovalo, a kasnije su prodane.⁶⁴

136. Civili Muslimani su bili zatočeni u Srednjoškolskom centru u Foči i sportskoj dvorani "Partizan" u neizdržljivo nehigijenskim uslovima, bez ikakve medicinske njege i bez dovoljno hrane.⁶⁵ Sve to događalo se pred očima, sa punim znanjem, a ponekad i uz neposredno učešće lokalnih vlasti, posebno policije. Policajci su tako radili kao čuvari u sportskoj dvorani "Partizan". Srpski vojnici i policajci (...) dolazili bi u te zatočeničke centre, izabrali jednu ili više žena, izveli ih i silovali.⁶⁶

137. Kada su žene koje su prebacivali iz Buk-Bijele u srednju školu u Foči pokušale zatražiti zaštitu policije u Foči, njihove pritužbe su ignorisane. (...) Srpski vojnici (...) odveli su neke žene iz ta dva zatočenička centra u privatne stanove i kuće, gdje su morale kuhati, čistiti i služiti stanare.⁶⁷ Podvrgavane su i seksualnim zlostavljanjima. (...) Nakon više mjeseci provedenih u zatočeništvu, mnoge žene su odvezene iz općine ili razmijenjene.⁶⁸

138. U jednom momentu je dio žena iz sportske dvorane "Partizan" premješten u razne kuće i stanove, gdje su ih nastavili silovati i zlostavljati.⁶⁹ Konkretno, u Karamanovoj kući u Miljevini vojnici su imali lak pristup ženama i djevojčicama koje su silovali.⁷⁰

139. U KP domu⁷¹ bilo je između 350 i 500 zatočenika, a tokom ljeta 1992. taj broj je ponekad premašivao 500. Period zatočenja trajao je od četiri mjeseca do više od dvije i po godine.⁷² Uz pretežno civilno stanovništvo u KP domu, bilo je i vojnika Muslimana koje su

⁶² Utvrđena činjenica br. 59. O paljenju kuća i spavanju u šumama su svjedočili S1, S2, S8, S9 i S7.

⁶³ Vidjeti iskaze svjedoka S1, S2, S9, S8 i S7. Ovo proizilazi i iz utvrđene činjenice broj 33.

⁶⁴ Utvrđena činjenica br. 33. S7 je takođe posvjedočila da je njena sestra prodana vojniku za novac.

⁶⁵ Vidjeti iskaze svjedoka S1, S2, S7, S8, S9

⁶⁶ Utvrđena činjenica br. 36.

⁶⁷ O tome kako su izvođene u druge stanove da čiste i kuhaju govorili su svjedoci S2, S8.

⁶⁸ Utvrđena činjenica br. 37. Vidjeti i iskaze svjedoka S1, S7.

⁶⁹ Vidjeti iskaze svjedoka S1, S9 i S7. Isto proizilazi i iz utvrđene činjenice br. 38.

⁷⁰ Utvrđena činjenica br. 38.

⁷¹ Da je KP dom Foča korišten za smještaj ratnih zarobljenika i pritvorenih lica vidljivo je iz materijalnih dokaza T-60, T-65 i T-128.

⁷² T-120 - Spisak pritvorenih lica koja se otpuštaju iz KPD-a Foča, radi razmjene, od 21.10.1992. godine, iz kojeg je vidljivo da je 30 lica muslimanske nacionalnosti razmijenjeno u oktobru 1992.godine; T-123 - Spisak zarobljenika koji se nalaze u zatvoru Foča sačinjen od strane Komande TG „Drina“ str. pov br. 03/1645 od 27.10.1993. godine, iz kojeg je vidljivo da se u oktobru 1993. godine u KPD Foča i dalje nalazi zarobljeno 51 lice muslimanske nacionalnosti.

držali u samicama, odvojeno od zatočenih civila muslimanske nacionalnosti. Zatočene osobe su bile stare od 15 do skoro 80 godina.⁷³

140. Da se radilo o velikom broju lica koja su zarobljena u KPD Foča, vidljivo je iz materijalnog dokaza T-76, kojim je KPD Foča 09.06.1992. godine od Ratnog predsjedništva Srpske općine Foča tražio postavljanje minskog polja oko KPD Foča i zamjenu naoružanja. U dokumentu se navodi da se: *“u prostorijama KPD Foča nalazi oko 470 lica zarobljenih u ratnim sukobima i oko 10 pritvorenika srpske nacionalnosti... Osim naprijed navedenog, kroz ovaj Dom je u posljednjih mjesec i po dana prošlo oko 550 zarobljenih lica.”*

141. Osim u gore pomenutim objektima (Srednjoškolski centar, HE Buk-Bijela, sportska dvorana „Partizan“ i KP dom), srpske vlasti su 1992. godine civile pretežno muslimanske i hrvatske nacionalnosti držale zatočene u sljedećih dvanaest zatočeničkih centara u toj općini: u bolnici u Foči, u policijskoj stanici u Miljevini, na "Brionima", u kući Slobodana Matovića, u kaznionici u Velečevu, u osnovnoj školi "Brod na Drini", u vojnom skladištu u Čohodor-Mahali, u jednoj muslimanskoj kući u Trnovači, u kući Muniba Hodžića na Presjeci kod Ustikoline, u stanu Asima Džanka u mjestu Donje Polje, kao i u kućama u selu Đičevo.⁷⁴

142. U periodu od aprila do juna 1992. u općini Foča teško je oštećeno ili potpuno uništeno vatrom i eksplozivom 25 muslimanskih spomenika, među kojima i Aladža džamija (Šarena džamija Hasana Nazira) u gradu Foči, kao i džamija u Jeleču. Aladža džamiju Srbi su digli u vazduh u aprilu, a ruševine su buldožerom srušene sa zemljom u avgustu iste godine.⁷⁵

143. Izbrisani su svi tragovi muslimanskog prisustva i kulture u Foči. U januaru 1994. srpske vlasti su svoju potpunu pobjedu – "sticanje premoći" – nad Muslimanima krunisale mijenjanjem imena Foča u 'Srbinje'.⁷⁶

144. O dešavanjima na području općine Foča i okolnim selima u inkriminisanom periodu svjedočili su i svjedoci „S1“, Zoran Glodić, Husein Mandžo, „S2“, „S9“, „S8“, Dragan Zelenović i „S7“.

145. Svjedokinja „S1“,⁷⁷ navela je da je živjela na području općine Foča, sa svojom porodicom. Opisala je kako se desio napad na sela Trošanji i Mješaja dana 03.07.1992.godine, svjedočila je kako su se prije napada krili u šumi te da su sva okolna muslimanska sela bila popaljena. Muškarce su odmah odvojili od žena i djece i njih su odveli niz selo. Ubijene su dvije žene i svi zatočeni muškarci, među kojima i brat svjedokinje, dok su ostale, žene i djecu, tridesetak njih odveli dalje za Foču. Žene, među kojima je i ona, su silovane odmah nakon zarobljavanja u barakama na Buk Bijeljoj, gdje je

⁷³ Utvrđena činjenica br. 39. Vidjeti i materijalni dokaz T-129.

⁷⁴ Utvrđena činjenica br. 47.

⁷⁵ Utvrđena činjenica br. 48.

⁷⁶ Utvrđena činjenica br. 49.

⁷⁷ Saslušana na nastavku glavnog pretresa dana 29.03.2018. godine.

ubijen i Redžo Pekaz. Odvedeni su u Srednjoškolski centar u Foči, gdje je bilo smješteno mnogo civila. Silovanje žena i djevojčica, među kojima i nje, se svakodnevno nastavilo.

146. Saglasno svjedočini „S1“, na glavnom pretresu svjedočila je i svjedokinja „S2“, koja je također opisala napad na selo Trošanji i Mješaja, te ubijanja, zatvaranje ... i silovanje žena koje su zatekli u selu. Svjedokinja je opisala kako su njena i druge porodice iz sela zatvoreni u prostorije Srednjoškolskog centra u Foči, gdje su svakodnevno žene izvođene na ispitivanje i silovanje. Među ženama koje su izvođene na silovanje sjeća se „S1“, „S3“, „S4“, „S5“, „S7“ i „S8“. ⁷⁸

147. Na okolnosti napada na selo Trošanji i Mješaja svjedočila je i svjedokinja „S9“. Saglasno iskazima svjedoka „S1“ i „S2“ i svjedokinja „S9“ opisala je kako se stanovništvo ova dva sela, od početka rata u Foči, za koji smatra da je počeo u aprilu mjesecu 1992. godine, krilo u šumi, posebno noću, a danju bi se vraćali da uzmu hranu. Svjedokinja se sjeća da su sela Trošanji i Mješaja napadnuta i popaljena 03.07.1992. godine, i da su odmah, kad je krenuo napad, ubijene dvije žene Selima Pekaz i Fadila Odobašić, koja je u trenutku kada je ubijena držala u naručju dijete od dvije godine. Odvojene su žene od muškaraca, muškarci su tu ubijeni, a žene i djecu su, kako navodi, stjerali na Buk Bijelu, gdje su žene silovane, a djeca tučena. Nju je lično silovao Janko Janjić zvani Tuta, ali je vidjela i ostale žene kako na Buk Bijeloj izlaze iz baraka, vidjelo se da su u lošem stanju i moglo se zaključiti šta im se desilo. Prisjećajući se trenutka dok su boravili na Buk Bijeloj, svjedokinja navodi da je vidjela kako dvojica vojnika provode Redžu Pekeza, da ga odvođe prema Drini, odakle se čuo pucanj, zatim je vidjela da su se vratila ta dva vojnika, koja su ga provela, ali Redžu više nije vidjela živog. Osim nje, kao silovane žene na Buk Bijeloj navodi „S10“ i „S4“, koja je u to vrijeme imala samo 14 godina, koja je tako loše izgledala da su je jedva unijeli u autobus. Dalje navodi da su transportovani i zatvoreni u prostorije Srednjoškolskog centra u Foči.

148. Navode ovih svjedoka potvrdili su u svojim svjedočenjima i svjedoci „S8“, „S7“, te pročitani iskazi svjedoka Mevle Barlov, ⁷⁹ i Safeta Avdića. ⁸⁰ Svi ovi svjedoci su bili stanovnici sela Mješaja i Trošanji, saglasno i do detalja su opisali kako je selo napadnuto, stanovništvo odvedeno u prostorije Srednjoškolskog centra, gdje su bili desetak dana izloženi svakodnevno nehumanim uslovima, izvođeni na ispitivanje, žene, a posebno mlađe životne dobi, izvođene na silovanja. Svjedokinja „S9“ navodi da je njen svekar bio zatvoren u KPD Foča, gdje je bilo zatočeno više Potvrdu svjedočenja svjedokinje „S9“, u kojem navodi da su nesrbi zatvarani u KPD u Foči vijeće nalazi i u materijalnim dokazima uvedenim pod brojem T-60, T-61, T-65 i dr.

149. Na glavnom pretresu saslušan je i svjedok **Husein Madžo**, koji je rođen u Foči, gdje je cijeli život živio i radio kao brico. Svjedok navodi da je bio primoran da napusti Foču u aprilu 1992. godine, jer je bilo očigledno da se poremetila sigurnosna situacija i da za ... tu

⁷⁸ Vidjeti dokaz T-7.

⁷⁹ T-9b.

⁸⁰ T-10b.

više nije bilo sigurno. Navodi da mu je porodica ostala par dana poslije njega u Foči, ali da su i oni ubrzo, preko prijatelja Srbina, napustili grad i otišli za Crnu Goru.

150. Prisjećajući se događaja koji su prethodili oružanom sukobu na području Foče, svjedok **Glodić Zoran** naveo je da je i sam, zbog, kako navodi komešanja, svoju ženu i djecu izmjestio u Beograd. Sjeća se da mu je početkom aprila 1992. godine bilo onemogućeno da ide na posao, da su padale granate, jedna je čak pala u dvorište zgrade u kojoj je stanovao. Zna da su se u to vrijeme komšije Muslimani skrivali, neki su već tada bili otišli, a u narednom periodu su otišli svi (misleći na muslimane iz Foče). Čim se stabilizovala situacija krenuo je na posao, ali su ga ubrzo mobilisali. Pozivu na mobilizaciju javio se kod magacina na mjestu koje se zove Livade, dobio je uniformu i naoružanje. Svjedoči da su samo Srbi bili ti koji su se naoružavali i dobijali uniforme.

151. Prethodno navedene sadržaje iskaza svjedoka koji su govorili o dešavanjima na prostoru općine Foča, vijeće prihvata kao vjerodostojne i istinite. Vijeće nalazi da su svjedoci, svaki od njih u domenu svojih saznanja o onome što se dešavalo u kritičnom periodu govorili o onome što su vidjeli, čuli ili pak osobno preživjeli, prenoseći sliku ratnih dešavanja na području općine Foča u proljeće i ljeto 1992. godine.

152. Pored navedenog, iz brojnih materijalnih dokaza⁸¹ koje je Tužilaštvo prezentovalo i uvelo u spis, proizilazi da su početne netrpeljivosti između Srba i Bošnjaka postale očite nakon pojave političkih-nacionalnih stranaka. Netrpeljivosti su prerasle u neprijateljstva između dvije etničke i nacionalne grupe Srba i Bošnjaka, a rezultat istih na teritoriji Foče, ogledao se u pogoršanoj bezbjednosnoj situaciji za bošnjačko stanovništvo.

153. Sve navedeno ukazuje da je napad na civilno bošnjačko stanovništvo općine Foča imao karakter sistematičnosti. Napad je preduzet na identičan način u jednom kratkom vremenskom periodu, uz učešće više osoba koje su doprinijele oduzimanju fizičke slobode, zatvaranju, premlaćivanju, silovanju i ubistvima. Postojao je jasan obrazac postupanja sa licima lišenim slobode, odvođeni su u unaprijed pripremljene objekte na dalje ispitivanje i premlaćivanje. Razmjere preduzetih aktivnosti, poput onih opisanih u izreci presude, ne predstavljaju izolovane radnje, čije posljedice su slučajnog karaktera, već aktivnosti preduzete od strane pripadnika srpskih vojnih snaga, u čemu su učešća uzele i paravojne formacije.

154. Nadalje, iz dokaza Tužilaštva T – 131 do T - 138, proizilazi da su na različitim lokalitetima na području općine Foča (Raj, Šljive, Godjeno, Saš, Vikoč, Jamičko brdo, Šahbašići, Kosman, Gudelj, Čutkovac, Kacelj, Pozarevo, Šuba, Varajići, Suljići, Buk Bijela) nađeni posmrtni ostaci osoba ... nacionalnosti, među kojima veći broj starijih ženskih osoba, a koji su stradali tokom 1992. i 1993. godine. Pored toga, iz dokaza T - 126 i T - 127 proističe da je tokom 1992. godine i dalje, na području općine Foča uništen veliki broj islamskih vjerskih objekata (džamija i mesdžida) i kulturno-historijskih spomenika, i to od strane srpskih snaga.

⁸¹ Dokazi Tužilaštva BiH od T-34 - T-45, T48 - T-63, T-65, T-66, T-72, T-76, T-87, T-123, T-125, T-126, T-127, T-128.

155. Veliki broj ... stanovništva je prognan sa područja općine Foča,⁸² ostali su zatvarani u prethodno oformljene logore, gdje su bili podvrgavani fizičkim i psihičkim zlostavljanjima i ubistvima, a ženske osobe su bile podvrgnute višestrukim silovanjima i ubistvima.⁸³

156. Kako proizilazi iz utvrđenih činjenica i naprijed pobrojanih dokaza napad je bio i rasprostranjen. Rasprostranjenost preduzetog napada proizilazi iz činjenice da su cilj istoga bili stanovnici Foče bošnjačke nacionalnosti, ne samo oni koji su naseljavali uže jezgro općine Foča, već i okolna sela Brod, Miljevina, Mješaja, Trošanji i drugih okolnih sela. Svi ovi događaji na širem području općine Foča, morali su biti dijelom planiranja, organizacije i koordinacije, sa ciljem uspostavljanja srpske općine Foča u kojoj neće živjeti bošnjačko stanovništvo.

157. Dakle, vijeće je na temelju svega iznesenog, van razumne sumnje utvrdilo postojanje rasprostranjenog i sistematičnog napada na području općine Foča za vrijeme kojeg napada su poduzimane i inkriminisane radnje od strane optuženog. Naime, jasno je iz analiziranih dokaza da je širok i sistematičan napad trajao i prije i poslije vremena izvršenja radnji od strane optuženog (a kako to proističe iz utvrđenih činjenica i materijalnih dokaza koji su prethodno analizirani), ali ono što je za vijeće bitno i nesporno dokazano je da je ovaj napad trajao u vrijeme kada je optuženi počinio inkriminisane radnje prema oštećenoj „S1“.

b) Cilj napada – civilno stanovništvo bošnjačke nacionalnosti općine Foča

158. Vijeće je na temelju izvedenih dokaza van svake razumne sumnje zaključilo da je širok i sistematičan napad koji se odvijao na području općine Foča bio isključivo usmjeren protiv civilnog stanovništva nesrpske nacionalnosti. U konkretnom slučaju, Vijeće je na temelju provedenih dokaza nesumnjivo utvrdilo i civilni status oštećene svjedokinje „S-1“.

159. Da bi se jasnije sagledao status žrtava protiv kojih je bio usmjeren napad, Vijeće se rukovodilo odredbom zajedničkog člana 3. Ženevskih konvencija, koji je temeljem aneksa 6. Dejtonskog mirovnog sporazuma, primjenjiv u domaćem zakonodavstvu, a koji se prema praksi MKSJ smatra i dijelom običajnog prava.

160. Naime, navedeni član definiše uslove pod kojima lica uživaju zaštitu Konvencija, precizirajući da se civilima imaju smatrati:

“osobe koje ne uzimaju učešća u neprijateljstvima, uključujući pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje, ili su onesposobljeni za borbu”

⁸² Dokazi Tužilaštva BiH T - 122 i T-125.

⁸³ Dokazi Tužilaštva BiH T-120, T123, T-129 i T-171.

161. Ovim članom je propisano da će se prema ovoj kategoriji stanovništva postupati, u svakoj prilici, čovječno, bez ikakve nepovoljne diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, vjeri ili ubjeđenju, polu, rođenju ili imovnom stanju ili kojem drugom sličnom mjerilu.

162. Na osnovu činjenica koje su detaljno analizirane i obrazložene prilikom ocjene postojanja i karaktera napada, Vijeće nalazi da nema nikakve sumnje da su sva lica prema kojima je bio usmjeren napad, pa tako i oštećena „S1“, bili civili. Svi svjedoci, ispitani po prijedlogu Tužilaštva, potvrdili su da se napad odvijao isključivo prema civilnom stanovništvu koje nije imalo oružje ni uniformu, niti su djelovali u okviru borbenog konteksta.

163. Dakle, Vijeće je cijeno civilni status žrtve u vrijeme izvršenja krivičnog djela. Navedeni zaključak je opravdan i sa stanovišta sudske prakse MKSJ, gdje se smatra da *“za utvrđivanje položaja žrtve kao civila, valja uzeti u obzir prije njenu konkretnu situaciju u trenutku počinjenja zločina, nego njen status”*,⁸⁴ što je i cijanjeno u konkretnom slučaju, pa je tako nesporno utvrđeno da u vrijeme počinjenja zločina oštećena nije bila uniformisana, naoružana, niti je na bilo koji način poduzela aktivno učešće u borbi.

164. Ovu činjenicu nije sporila ni odbrana optuženog.

165. U dijelu presude u kojem će biti obrazložena krivica optuženog, a na temelju konteksta u kojem su počinjeni zločini, kao i svih ostalih okolnosti, dodatno će biti potkrijepljen zaključak Vijeća o civilnom statusu žrtve, čime je ispunjen i drugi opći element krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH.

c) Optuženi je znao za napad i da su njegova djela dio tog napada

166. Djela optuženog moraju biti „dio“ rasprostranjenog ili sistematičnog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva, a ne da samo vremenski ili prostorno koincidiraju s njim. Inkriminisano djelo ne može biti izolovano djelo. Djelo se smatra izolovanim kada je toliko daleko od samog napada da se ne može, nakon što se razmotri kontekst i okolnosti pod kojim je počinjeno, razumno reći da je isto dio napada.

167. Vijeće je na temelju činjenica i dokaza koji su prezentirani tokom glavnog pretresa utvrdilo postojanje veze između djela optuženog i napada, na način da su njegovi postupci i činjenja bili u direktnoj vezi sa napadom.

168. Pored namjere da se počini osnovno djelo, optuženi mora znati za širi kontekst u kojem se, radnje koje vrši, nalaze, s tim da optuženi pogotovo mora znati za napad usmjeren protiv civilnog stanovništva, odnosno znati da je njegovo krivično djelo dio toga napada ili u najmanju ruku rizikovati da njegova djela postanu dio toga napada.⁸⁵

⁸⁴ Presuda pretresnog vijeća MKSJ u predmetu Blaškić, 03.03.2000. godine, para. 214.

⁸⁵ Presuda žalbenog vijeća MKSJ u predmetu *Kunarac i drugi*, paragraf 102.

169. Da je optuženi Milomir Davidović bio svjestan kontekstualne osnove u koju se uklapa djelo koje je počinio u osnovi zločina i da je bio svjestan nekusa između svog djela i tog konteksta, govore konkretne aktivnosti koje je poduzimao i ono što mu je nesumnjivo bilo poznato.

170. Zaključak o postojanju svjesti kod optuženog Davidovića može se izvesti na osnovu njegove pripadnosti vojnoj formaciji jedne od strana u sukobu, bez obzira što nije to pripadištvo bilo u kontinuitetu, već sa prekidima zbog bolovanja ili pak radne obaveze. U tom smislu, vijeće je prije svega cijenilo izvedene materijalne dokaze, te iskaz samog optuženog Davidovića, dat u istrazi pred Tužilaštvom BiH, ali i na glavnom pretresu.

171. Naime, optuženi je u svom iskazu sporio da je bio pripadnik vojnih formacija, onako kako se to navodi u izvodu iz vojne evidencije za njega, tvrdeći da mu je tako upisan vojni staž, ali da je on veliki dio priznatog mu vojnog staža proveo na bolovanju, dok je u kritično vrijeme iz optužnice bio u radnoj obavezi. Zbog navedenog, vijeće je cijenilo materijalne dokaze Tužilaštva i to: T-14,⁸⁶ T-16⁸⁷ i T-17⁸⁸, iz kojih nesumnjivo proizilazi njegovo pripadništvo vojsci u vrijeme inkriminacije, i to od 12.04.1992. godine do 01.07.1993. godine. Tako iz dokaza T-16 proizilazi da je Milomir Davidović bio učesnik oružanih snaga vojske Republike Srpske i bivše SFRJ u periodima od 12.04.1992. do 01.07.1993. godine, od 24.03.1994. do 28.04.1994.godine, zatim od 20.02.1995. do 18.03.1995.godine te od 26.05.1995. do 29.06.1995.godine, i to pri vojnoj pošti 7141, PJ 8078/27. Iz jediničnog kartona za lice Milomir Davidović (a koji je sastavni dio T-16) vidljivo je da je u rubrici „ostali podaci“ navedeno da je „u toku rata angažovan na radnoj obavezi u DP Maglić kom. sektor u vremenskom periodu od 08.04.1992. do 11.04.1992. godine, zatim od 01.08.1993. do 23.03.1994.godine, itd.“, a koji podaci se za relevantni period pokalapaju sa vojnom evidencijom.

172. Da su podaci iz vojne evidencije i jediničnog kartona tačni, vidljivo je i iz dokaza Tužilaštva T-17, Dopisa Fonda za penzijsko invalidsko osiguranje Republike Srpske, iz kojeg proizilazi da je Milomir Davidović bio zaposlen kod DP Maglić proizvodnja rezane građe, ploča i namještaja, između ostalih, i u periodu od 04.04.1992.-11.04.1992. godine, a koja evidencija se poklapa sa vojnom evidencijom iz koje proizilazi da je u periodu od 12.04.1992. do 01.07.1993. godine bio vojno angažovan pri VP 7141 Foča. Vijeće je prihvatilo činjenice navedene u materijalnim dokazima Tužilaštva T-14, T-16 i T-17 kao tačne, posebno imajući u vidu da je optuženi o tim činjenicama davao različite podatke u svojim iskazima u istrazi i tokom glavnog pretresa. Naime, optuženi je u svom iskazu u istrazi⁸⁹ naveo da je od maja 1992. godine vojno angažovan ali sa prekidima, pa u

⁸⁶ T-14 - Dopis Odjeljenja za opštu upravu općine Foča, Republika Srpska, broj: 04-835-1-169/16 od 14.11.2016. godine sa priloženim: Uvjerenjem Odjeljenja za opštu upravu općine Foča o učešću u VRS-u i bivšoj SFRJ za lice Davidović Milomir broj: 04-835-1-168/16 od 14.11.2016. godine i Fotokopijom jediničnog matičnog kartona, registarski broj DMM251255117 za Davidović Milomira.

⁸⁷ Dopis Ministarstva rada i boračko invalidske zaštite, Resor boračko – invalidske zaštite i zaštite CŽR, Odjeljenje za vojne evidencije učesnika odbrambeno – otadžbinskog rata, broj: 16-03/3.2-1-835-1314/16 od 01.02.2017. godine sa prilogom: Ovjerena kopija obrasca VOB-8 za lice Davidović Milomir.

⁸⁸ Dopis Fonda za penzijsko i invalidsko osiguranje Republike Srpske, Sektor za ostvarivanje prava, broj: IP-99-371/2017 od 13.02.2017. godine.

⁸⁹ T-175.

narednih 2-3 mjeseca bio na položaju na Previli, a onda je bio i na bolovanju i u radnoj obavezi, tako da nije siguran za tačne periode vojnog angažmana. U vezi sa istim činjenicama, optuženi je na glavnom pretresu izjavio da je u radnoj obavezi u magacinu DP Maglića u zgradi "Lepa Brena" bio u julu mjesecu 1992. godine, a misli da je počeo od maja 1992. godine. Kasnije u iskazu, a nakon što su mu predloženi T-14, T-16 i T-17, izjavljuje da je u vojsci bio od jula 1992. do jula 1993.godine, a da je prije toga bio u radnoj obavezi. Dakle, o istim činjenicama se izjasnio na potpuno različit način u istrazi i na glavnom pretresu, zbog čega Vijeće nije poklonilo vjeru iskazima optuženog o ovoj činjenici, jer su isti očigledno usmjereni na izbjegavanje odgovornosti za djelo koje mu se optužnicom stavlja na teret. Činjenica jeste da je optuženi imao prekide u vojnom angažmanu, da jeste tokom rata bio u određenim periodima na bolovanju i u radnoj obavezi, ali je na osnovu svih izvedenih dokaza Vijeće nesumnjivo poklonilo vjeru materijalnim dokazima Tužilaštva i prihvatilo kao dokazano da je optuženi Milomir Davidović u vrijeme inkriminacije bio pripadnik oružanih snaga vojske Republike Srpske i to VP 7141 Foča.

173. Iako optuženi Milomir Davidović tokom rata nije u kontinuitetu bio pripadnik VRS i provodio vrijeme na linijama i u borbenim dejstvima, nego je neko vrijeme proveo i u radnoj obavezi, kao i na bolovanju, za Vijeće je nesporno da je u inkriminisano vrijeme optuženi Davidović, kao pripadnik vojske RS, živeći i stalno boraveći na području Foče, bio u stalnim kontaktima sa pripadnicima srpske vojske (što je i optuženi sam potvrdio u svom iskazu) te da mu je zasigurno morala biti poznata činjenica o sudbini bošnjačkog civilnog stanovništva koje je živjelo kako u Foči tako i u okolnom selima. Naime, i u užem i širem području općine Foča, kako je to prethodno utvrđeno, osobe bošnjačke nacionalnosti su otpuštene sa posla, vođene na ispitivanja, zatvarane u prethodno formirane logore,⁹⁰ gdje su bili izloženi fizičkom i psihičkom zlostavljanju i ubistvima, dok su žene bile podvrgnute svakodnevnim silovanjima.

174. Navedene činjenice i okolnosti su bez sumnje bile poznate optuženom. Optuženi je lično pred sudom opisao kako mu je bilo poznato šta se dešava u Foči, da je nekima kojima je mogao i sam lično pomogao. Tako je opisao da je Safetu Avdiću jedne prilike dao štetu „Klasika“ jer je znao da nema, a da ga nakon toga više nikada nije vidjeo. Također je opisao kako je pomogao Mustafi Polaniju, sa kojim prije rata nije pričao, a da je te prilike bio bespomoćan, da je kuća Mustafe Polanija bila devastirana, da je ušao u kuću i u njoj našao Mustafu i neku mlađu djevojku kako drhte. Rekao je tada Mustafi da „*idu po gradu, ne gledaju ko je ko*“, „*pogotovo gardisti od kada su došli*“, te ga je uputio da ide u KP Dom, da se javi sam, a djevojci je rekao da ide pred SUP i tamo bude dok je ne prebace negdje. Također je posvjedočio, da je nakon par mjeseci, na kamionu punom sjena vidio Polanija, koji mu se tom prilikom zahvaljivao jer ga je „*on spasio*“. Opisao je i događaj kada je preko prijatelja, pomogao Nini (bivšoj odbojkašici) da napusti Foču i ode u Šćepan Polje, a da su njeni roditelji odbili da napuste Foču te da su par dana kasnije ubijeni. O istim događajima, optuženi je govorio tokom istrage, navodeći još neke primjere osoba kojima je pomogao, npr. Mustafi Hadžiću kojem je rekao da bježi „*gdje zna*“, da će

⁹⁰ Prostorije Srednjoškolskog centra, sale Partizana.

ga „ubiti“, te da on i danas priča da ga je „spasio Lič“. U istrazi je govorio i tome kako je pomogao Osmanu Ćemi (direktoru rudnika), koji je na terasi sjedio i virio, kako mu je dao cigara kada nije imao, te da je i on uspio otići i spasiti se.

175. Kada je riječ o činjenicama vezanim za samu inkriminaciju, optuženi je lično posvjedočio, kako u iskazu datom u istrazi, tako i na glavnom pretresu, da je vidio „S1“, „S4“ i još jednu ... (koja je tokom pretresa oslovljavana sa „S11“), koje je doveo Dragan Zelenović zv. Zelja, da je znao da su ..., da je sa njima razgovarao, da su mu rekle odakle su i za dešavanja u selu ..., da su prilikom napada na selo zarobljene, da su muškarci iz sela pobijeni te da su one poslije bile zatočene u Srednjoškolskom centru. U vezi svog razgovora sa „S1“, optuženi je na pretresu izjavio da mu je oštećena „S1“ pričala da su je zarobili ... vojnici, da je zajedno sa zarobljenim civilima zatvorena u Srednjoškolski centar, da je izvođena na različite lokacije u Foči. Optuženi je izjavio da je razgovarao i sa „S4“, koja je bila „izuzetno mlađe životne dobi“, koja je zajedno sa drugim ženama prošla užasna zlostavljanja. Izjavio je kako su one izgledale „kao robinje, da su sjedile spuštene glave“, da su drugi sa njima „ružno razgovarali, pljuvali ih, stavljali im nož pod grlo, cijevi pištolja u usta“. Sam je u iskazu naveo da je poznavao Dragana Zelenovića te da mu je poznato da je Dragan Zelenović izvodio i silovao zatočene Optuženi je također izjavio da mu je poznato da je Dragan Zelenović koristio stan koji je do izbivanja rata u Foči pripadao Esadu Kiselica, a koji se nalazio u zgradi tzv. „Lepa Brena“ Optuženi navodi da mu je bilo poznato kako se ponašao Dragan Zelenović, kao i pripadnici njegove jedinice.

176. U svim navedenim okolnostima, a koje su mu nesumnjivo bile poznate, optuženi je preduzimao radnje za koje je oglašen krivim, očigledno svjestan da su i njegove radnje doprinjele stanju u kojem su se nalazili Bošnjaci na području općine Foča.

177. Ako se sve navedeno sagleda u kontekstu masovnosti samoga napada, te sveobuhvatnosti djelovanja srpskih snaga prema civilnom bošnjačkom stanovništvu, opravdano je zaključiti da je optuženi, kao osoba koja je u navedenom periodu boravila na području Foče, te stalno bila u kontaktu sa pripadnicima vojnih i paravojnih formacija koje su vršile napade, u potpunosti bio upućen u svakodnevna dešavanja na području ove općine, slijedom čega se nedvojbeno može zaključiti da je optuženi Milomir Davidović znao za postojanje niza rasprostranjenih i sistematskih zločina usmjerenih protiv civilnog bošnjačkog stanovništva općine Foča, te nema sumnje da je znao i htio da i njegovo djelo bude dijelom napada i da doprinese tom i takvom napadu, te da je krivičnopravne radnje poduzimao upravo protiv osobe civila, ... nacionalnosti. Posebno treba imati u vidu da je oštećena „S1“ osoba ženskog spola, a da su ženske osobe svakako u ovakvim situacijama ugroženije i nezaštićenije od osoba muškog spola.

V. POJEDINAČNE INKRIMINACIJE U OSNOVI ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI

178. Nakon što je utvrdilo postojanje općih elemenata krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH, vijeće je na osnovu provedenih dokaza utvrdilo da je optuženi svojim radnjama ostvario obilježja krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz

člana 172. stav 1. tačka g) (prisiljavanje druge osobe na seksualni odnos ili s njim izjednačenu seksualnu radnju (silovanje), a u vezi sa članom 180. stav 1. KZ BiH.

A. SILOVANJE OŠTEĆENE "S1" U ZGRADI "LEPA BRENA"

179. Tačkom 1. osuđujućeg dijela izreke presude optuženi Milomir Davidović zv. Liči oglašen je krivim da je u periodu između 03.07.1992. godine i 18.07.1992. godine, a nakon što je Dragan Zelenović zv. Zelja izveo oštećenu "S1" i "S4" iz Srednjoškolskog centra, koje je odveo u stan koji je koristio Dragan Zelenović, a koji se nalazio u stambenoj zgradi zvanoj "Lepa Brena" u Foči, gdje je došao sa još nekoliko ... vojnika u stan, nakon čega je optuženi Milomir Davidović prisilio na seksualni odnos oštećenu „S1“, koju su potom silovali i drugi ... vojnici, nakon čega su oštećenu „S1“ i „S4“ vratili u Srednjoškolski centar.

180. Optuženom je dakle stavljeno na teret da je prisilio drugu osobu na seksualni odnos, odnosno silovanje, zbog čega će vijeće najprije dati osvrt na elemente djela, a potom će obrazložiti svoj zaključak o krivici optuženog.

181. U pogledu pojma „silovanja“ u okviru međunarodnog humanitarnog prava, silovanje je u doba rata zabranjeno ugovornim pravom: Ženevskim konvencijama iz 1949, Dopunskim protokolom I iz 1977. godine i Dopunskim protokolom II iz 1977. godine. Ostali teški seksualni delikti izričito su ili implicitno zabranjeni raznim drugim odredbama istih konvencija.

182. Silovanje podrazumijeva prisiljavanje druge osobe upotrebom sile ili prijetnje direktnim napadom na njen život ili tijelo ili na život ili tijelo njoj bliske osobe, na seksualni odnos ili s njim izjednačenu seksualnu radnju (član 172. stav 1. tačka g) KZ BiH).

183. Slijedom navedene definicije, silovanje podrazumijeva kumulativno postojanje dva elementa:

- Prisiljavanje druge osobe upotrebom sile ili prijetnje direktnim napadom na njen život ili tijelo (...),
- Na seksualni odnos ili s njim izjednačenu seksualnu radnju.

184. Kada je riječ o silovanju, potrebno je imati u vidu i relevantnu sudsku praksu MKSJ i MKSR.

185. Tako je u drugostepenboj presudi u predmetu *Kunarac, Kovač i Vuković*,⁹¹ navedeno: "*Actus reus krivičnog djela silovanja prema međunarodnom pravu čini seksualna penetracija, bez obzira koliko neznatna: (a) vagine ili anusa žrtve penisom*

⁹¹ Presuda žalbenog vijeća MKSJ u predmetu *Kunarac, Kovač i Vuković*, 12.06.2002., para. 127-132.

počinioca ili bilo kojim drugim predmetom kojim se počinitelj služio; ili (b) usta žrtve penisom počinioca; kada do takve seksualne penetracije dođe bez pristanka žrtve.“

186. Nadalje, u prvostepenoj presudi u predmetu *Kvočka i dr.*,⁹² silovanje je definisano kao "fizički nasrtaj seksualne prirode, počinjen nad nekom osobom u okolnostima prisile".

187. U predmetu *Furundžija* pretresno vijeće MKSJ je zauzelo stav da će seksualna penetracija predstavljati silovanje ukoliko do nje nije došlo uz istinsku volju ili pristanak žrtve. Relevantnost ne samo sile, prijetnje silom i prinude, nego i odsustva pristanka ili voljnog sudjelovanja je obrazložena u predmetu *Kunarac*, gdje je zapaženo sljedeće: „u svim jurisdikcijama koje je Pretresno vijeće razmotrilo, nužan je element sile, prinude, prijetnje ili djelovanja bez saglasnosti žrtve: upotreba sile ima široko tumačenje i obuhvata dovodjenje žrtve u bespomoćno stanje“⁹³.

188. U istom predmetu su ustanovljeni sljedeći faktori koji moraju (alternativno, a ne kumulativno) biti ispunjeni da bi postojalo krivično djelo silovanja:

- seksualna aktivnost praćena je silom ili prijetnjom silom, koja je upućena žrtvi ili nekoj trećoj osobi;
- seksualna aktivnost praćena je silom ili različitim drugim specificiranim okolnostima koje su žrtvu učinile osobito ranjivom ili su je učinile nesposobnom da izrazi informirano odbijanje; ili
- do seksualne aktivnosti dolazi bez pristanka žrtve.

189. *Mens rea* koja se zahtijeva za zločin silovanja je namjera da se izvrši seksualna penetracija uz znanje da se to dešava bez saglasnosti žrtve.⁹⁴ Za silovanje kao zločin protiv čovječnosti, dodatno se zahtijeva da je počinitelj znao da njegova djela ulaze u okvir rasprostranjenog i sistematskog napada na civilno stanovništvo.⁹⁵

190. Pretresno vijeće je pažljivo razmotrilo i analiziralo dokaze provedene na okolnosti tačke 1. izmjenjene optužnice, te utvrdilo da provedeni dokazi po brojnosti i sadržini imaju potrebnu snagu uvjerljivosti za zaključak da je optuženi učestvovao u silovanju oštećene „S1“, kao i da su je nakon toga silovali i drugi prisutni vojnici VRS-a, a u stanu koji je koristio Dragan Zelenović zv. Zelja, u zgradi "Lepa Brena" u Foči. Nasuprot tome, Vijeće nije van razumne sumnje našlo dokazanim da je optuženi kritične prilike silovao i „S4“, slijedom čega je načinilo korekcije u činjeničnom opisu djela u izreci presude u odnosu na optužnicu.⁹⁶

⁹² Presuda pretresnog vijeća MKSJ u predmetu *Kvočka i dr.*, 2. novembar 2001., para. 175. i 180,

⁹³ Presuda pretresnog vijeća MKSJ u predmetu *Kunarac i dr.*, paragraf 440.

⁹⁴ Presuda pretresnog vijeća MKSJ u predmetu *Furundžija*, paragraf 185; Presuda pretresnog vijeća MKSJ u predmetu *Kunarac i drugi*, paragraf 460.

⁹⁵ Presuda žalbenog vijeća u predmetu *Kunarac i drugi*, paragraf 85.

⁹⁶ Vidjeti procesne odluke.

191. Uvjerenje vijeća o krivici optuženog za silovanje oštećene, utemeljeno je prvenstveno na iskazu oštećene svjedokinje, a čiji iskaz vijeće nalazi detaljnim i uvjerljivim, te potkrijepljenim iskazima svjedoka koji su o tome imali posredna saznanja.

192. Svjedočeci na glavnom pretresu održanom dana 29.03.2018. godine, oštećena „S1” je potvrdila da je do 03. jula 1992. godine živjela u selu na području općine Foča, zajedno sa ocem, majkom i bratom, gdje ih je zatekao rat. Prisjećajući se događaja od 03. jula 1992. godine, oštećena je navela da su tog dana, u ranu zoru, u selo u kojem je živjela upale srpske vojne jedinice, kojom prilikom su zarobile oko 30-ak žena i djece kao i sedam muškaraca koji su bili skriveni u jednoj šumi odmah pored sela. Oštećena je navela i da su srpski vojnici, odmah po zarobljavanju, ubili njenu majku i još dvoje ljudi, da su muškarce odvojili od žena i djece i ubili, među kojima i njenog brata koji je tek došao sa odsluženja vojnog roka, a da su preostale zarobljene odveli u mjesto Buk Bijela.

193. Oštećena dalje navodi da su po dolasku u Buk Bijelu zatekli puno vojske, da su odmah odvojili mlađe žene i djevojke, odvodili su ih na ispitivanje, gdje je i silovana. Nju je, kako navodi odmah tu silovalo deset vojnika, koliko je mogla da broji jer je gubila svijest, umivali su je da dođe sebi.

194. Oštećena je u svom iskazu detaljno opisala i događaje koji su uslijedili nakon toga, navodeći da su nakon 2–3 sata zarobljena lica sa tog mjesta autobusima prevezena u Srednjoškolski centar u Foči gdje su ostali 15-ak dana, da bi ih potom prebacili u salu “Partizan”. Oštećena je navela da je dolaskom u srednjoškolski centar za nju, a i ostale žene tek nastala patnja i bol. Potvrdila je da su žene za sve vrijeme tog boravka, prvo u Srednjoškolskom centru, a onda i sali “Partizan” konstantno izvođene i silovane.

195. Tokom daljeg svjedočenja, oštećena „S1” je izjavila i da su njih tri - četiri često odvođene na različite lokacije u Foči gdje su bile izložene višestrukom maltretiranju i silovanju od strane različitih lica. Nju je najčešće izvodio Dragan Stanković zvani Dragec, a kada nije on onda bi je izvodio Dragan Zelenović zvani Zelja. Dragan Zelenović je nju tri do četiri puta izvodio dok su boravili u Srednjoškolskom centru, a sa njom su izvođene „S4” i „S11”.

196. Svjedoči kako je kritične prilike Zelja izvodi iz Srednjoškolskog centra, nju i „S4” i odvodi u stan u zgradi koju su zvali “Lepa Brena”. Kada je dovedena u taj stan u njemu su već bili Miki Živanović, Liči i izvjesni Saša. Kada su došle tu, prvo je nastalo, kako svjedokinja navodi, izivljavanje i ponižavanje, maltretiranje, a potom je Zelja odveo „S4” u jednu prostoriju dok su nju u drugu. U toj prostoriji nju je prvo silovao Miki Živanović, pa Liči i na kraju Zelja. Svjedokinja navodi da je tu samo nije taj Saša silovao, nego je natjerao da ga oralno zadovolji. Navodi da ne zna šta se sa „S4” dešavalo dok su nju silovali, jer je bila u drugoj prostoriji i nije je mogla vidjeti. Sjeća se da je te prilike Zelja „S4” obukao u vojnu uniformu i vodio negdje, misli roditeljima, kako bi pokazao koliko je lijepa. Na upit tužioca koliko su se zadržali u stanu, navodi da su u stanu ostale 3-4 sata, nakon čega su ih Zelja i još neko (ne sjeća se ko) vratili u prostorije Srednjoškolskog centra.

197. Svjedokinja je izjavila da Ličija poznaje jako dugo, da je bio konobar u Fontani, na Brodu, a posle je radio u prodavnici u „Lepoj Breni”“, gdje je ona često dolazila jer im nisu

isplaćivane plate nego dijeljeni bonovi, sa kojim su mogli kupovati samo u određenim prodavnicama. Svjedokinja je na predocenom fotoalbumu⁹⁷ prepoznala optuženog Milomira Davidovića, kao osobu koju zna pod nadimkom Liči i koja ju je silovala u stanu Dragana Zelenovića u zgradi "Lepa Brena". Odbrana optuženog tokom postupka učinila je nespornim da je optuženi u Foči prepoznatljiv pod nadimkom Liči, te da niko osim njega nema takav nadimak. Također, odbrana nije sporila ni da je optuženi radio kao konobar u Fontani na Brodu na Drini, te kasnije u Magličevoj prodavnici u zgradi "Lepa Brena". Te navode su potvrdile i svjedokinje Spomenka Kovač i Snježana Rašević.

198. Svjedokinja Spomenka Kovač u svom svjedočenju navela je da je prije rata bila zaposlena u Društvenoj ishrani Brod na Drini, pa je posle prešla u Magličevu prodavnicu u zgradi "Lepa Brena". Navodi da je tako upoznala optuženog Davidovića, koji je najprije radio kao konobar u Fontani (kafana pri Društvenoj ishrani), a pred sami rat je bio šef magacina u Magličevoj prodavnici u „Lepoj Breni“⁹⁸.

199. Svjedokinja Snježana Rašević, koja je po zanimanju trgovac, navodi da je prije rata radila u Magličevoj prodavnici u centru grada. Davidovića zna od djetinjstva, najprije kao trenera, a jedan period su i radili zajedno, prepoznala ga je i u sudnici.

200. I jedna i druga svjedokinja potvrdile su da je optuženi Davidović imao nadimak Liči, te da im je samo on poznat pod tim nadimkom u Foči.

201. Imajući u vidu pomenute iskaze svjedoka, za Vijeće nema dileme da je upravo optuženi Milomir Davidović osoba koja je bila u stanu koji je koristio Dragan Zelenović u zgradi "Lepa Brena". Svoje prisustvo u stanu u zgradi "Lepa Brena" kritične prilike, potvrdio je i sam optuženi prilikom saslušanja u istrazi kada je iskaz dao u svojstvu osumnjičenog.⁹⁸

202. Iskaz oštećene u dijelu njenih navoda o čestom izvođenju i silovanju potvrdili su i svjedoci „S2“, „S9“, „S8“ i „S7“ .

203. Svjedokinja „S2“,⁹⁹ saglasno iskazu oštećene, opisala je kako se postupalo sa licima zatvorenim u prostorijama Srednjoškolskog centra, te kako su nakon trećeg dana žene svakodnevno izvođene i silovane. „S2“ je kao žene koje su najčešće izvođene navela „S1“, „S3“, „S4“, „S5“, „S7“, i „S8“, posebno naglasivši da su „S1“, „S3“, „S4“, „S7“, i „S8“ stalno izvođene, a da su ih najviše izvodili Tuta i Zelja.

204. Na gotovo idenitačan način i svjedokinja „S9“¹⁰⁰ opisala je šta su žene, među kojima navodi „S1“, „S3“, „S4“, „S5“, „S7“ i „S8“, proživljavale posebno se prisjećajući kako su „S1“, „S7“, i „S4“, izvođene i po muslimanskim kućama i silovane, kako su prilikom vraćanja u logor bile toliko loše: „...*bile su toliko skrhane i loše da smo im morali pomagati da uđu i da sjednu*“.

⁹⁷ T-2.

⁹⁸ T-175.

⁹⁹ Zapisnik sa glavnog pretresa održanog dana 05.07.2018.godine.

¹⁰⁰ Zapisnik sa glavnog pretresa održanog dana 05.07.2018. godine.

205. Saglasno iskazima prethodno navedenih svjedokinja svjedočila je i svjedokinja „S8”,¹⁰¹ koja je svjedočeći o tome šta je i sama preživjela navela da je i ona kao i mnoge druge žene izvođena, u učionicu pored one u kojoj su boravili, te u zgradu koju su zvali „Lepa Brena”. Navodi da joj je „S1” jedne prilike spomenula da je i ona izvođena u stan u zgradi „Lepa Brena”. I ova svjedokinja navodi da bi ih najčešće izvodili Tuta i Zelja, Slavo Ivanović, ali i drugi kojima nije znala imena.

206. Detaljan iskaz o onome što su preživjele dok su se nalazile zatvorene u prostorijama Srednjoškolskog centra dala je i svjedokinja „S7”,¹⁰² koja je također izjavila da su najčešće izvođene „S1” i „S4”, te da je sa „S1” često i razgovarala o svemu što se dešavalo, dok sa „S4”, iako je njen bliži srodnik, nije mogla da razgovara, jer je ona bila jako mlada, pretrašena svim što joj se dešava i samo je plakala. Svjedokinja navodi da bi žene nakon što se vrate izgledale jako iscrpljeno, jedva bi hodale i samo bi plakale.

207. Iskazi naprijed navedenih svjedoka potvrđuju iskaz žrtve - oštećene „S1”, koji niti jednim svjedočenjem drugih svjedoka ili ranijim izjavama same svjedokinje nije doveden u sumnju. Naime, vijeće je cijeno da je svjedokinja u svim izjavama koje su u sudski spis uložene¹⁰³ na okolnosti dešavanja u zgradi „Lepa Brena” na identičan način svjedočila, bez odstupanja ili razlika po pitanju odlučnih činjenica. Vijeće je sa posebnom pažnjom analiziralo njen iskaz koji je dala istražiteljima Haškog tribunala dana 15-18.11.1995.godine,¹⁰⁴ budući da je odbrana ovaj iskaz isticala kao jako značajan, jer je prvi koji je svjedokinja davala. Uvidom u ovaj dokaz, vijeće je utvrdilo da ona zaista kao osobu koja ju je silovala ne navodi optuženog Davidovića, iako je sam događaj koji je predmet optužnice opisala saglasno ostalim svojim izjavama. Međutim, svjedokinja je prilikom prezentiranja ovog dokaza dala razložno objašnjenje zašto se Davidović u toj izjavi ne navodi. Naime, kao što se iz svih svjedočenja može vidjeti, ova svjedokinja je u periodu zatočenja u Foči pretrpjela višestruka užasna seksualna zlostavljanja, kojih je kako navodi bilo preko 70. Za vijeće je sasvim logično objašnjenje svjedokinje, da je prilikom svakog svjedočenja nastojala da se skoncentriše da što preciznije opiše detalje koji su predmet suđenja konkretnom optuženom, a kako je traumatičnih događaja koje je kao mlada žena preživjela bilo jako mnogo, logično je da u svakom svom svjedočenju nije mogla navesti sve pojedinosti, svakog silovanja i svakog počinitelja. U svim izjavama koje je ona kasnije dala, svjedokinja je uvijek kao osobu koja ju je tada silovala navodila i Ličija, a što je upisala i u svoj dnevnik koji je vodila u relevantnom periodu, a koji je u sudski spis uvršen kao dokaz T-2. U predmetnom dnevniku se ime Ličija, kao jednog od silovatelja navodi pod brojem 6. Odbrana je prigovorila ovom dokazu, navodeći da se ne zna kada je sačinjen. Međutim, Vijeće je ovaj prigovor odbrane ocijenilo neosnovanim, budući da je svjedokinja „S1”, kao autor dnevnika, svjedočeći na glavnom pretresu, potvrdila autentičnost njenog dnevnika, navodeći da je njen rukopis i da riječ o dnevniku koji je vodila u prva četiri mjeseca zatočenja.

¹⁰¹ Zapisnik sa glavnog pretresa održanog dana 10.07.2018. godine.

¹⁰² Zapisnik sa glavnog pretresa održanog dana 29.08.2018. godine.

¹⁰³ T-2, T-3, T-4, O1.

¹⁰⁴ O-1.

208. Slijedom navedenog, vijeće je iskaz svjedokinje „S1“ ocijenilo kredibilnim, vjerodostojnim, objektivnim, nepristrasnim i dosljednim u bitnim dijelovima, koje tokom unakrsnog ispitivanja od strane odbrane optuženog nije dovedeno u sumnju, zbog čega je vijeće osudu za inkriminaciju, u odlučujućem dijelu i zasnovalo na iskazu svjedoka „S1“. Vijeće napominje da je inkriminirani događaj predstavljao traumatično iskustvo za oštećenu, koja je u vrijeme preduzimanja zabranjene radnje bila osoba mlađe životne dobi, koja je usljed napada na njeno selo pretrpila gubitak članova najuže porodice (majke, brata, amidže), te brojna zlostavljanja i silovanja. Kada je ocijenilo iskaz oštećene, vijeće je moralo imati u vidu i da sjećanje na takve događaje za svaku žrtvu predstavlja ponovnu traumatizaciju, koju kroz svjedočenje i suočavanje sa optuženim zasigurno ponovno proživljavaju. Vijeće na strani ove svjedokinje nije našlo razloga ili motiva da optuženog tereti za nešto što nije učinio, a o čemu će vijeće posebno iznijeti svoje zaključke prilikom analize njenog iskaza u oslobađajućem dijelu presude.

209. Prilikom ocjene iskaza oštećene, vijeće je imalo u vidu i nalaz i mišljenje vještaka prof. dr. Abdulaha Kučukalića, neuropsihijatra, subspecijaliste forenzičke psihijatrije i mr. psihologije Nermine Bajramagić, koji su, nakon obavljene ekspertize, sačinili nalaze i mišljenja, a potom i na glavnom pretresu detaljno iznijeli svoje mišljenje o zdravstvenom stanju oštećene. S tim u vezi, vještaci su u svom nalazu kao nesporno zaključili da je oštećena „S1“ uslijed pretrpljenih traumatičnih iskustava doživila trajne promjene ličnosti (koje se, između ostalog ogledaju u socijalnoj izolaciji i strahu, gubitku sposobnosti za emocionalnu bliskost s drugim ljudima, košmarni snovi o preživjelim događajima) i povratnu depresiju te hronični PTSP. Vještaci su također utvrdili i da je opća životna sposobnost oštećene umanjena u procentu od 45 %.

210. Vijeće je prihvatilo nalaze i mišljenja vještaka, kao i njihove usmene iskaze kao istinite, pouzdane, zasnovane na pravilima struke i nauke, imajući u vidu da se radi o dugogodišnjim sudskim vještacima, a pri čemu se isti nalazi i zaključci temelje na prezentovanoj medicinskoj dokumentaciji oštećene, kao i rezultatima izvršenog pregleda i razgovora sa oštećenom, te da ih odbrana svojim dokazima nije dovela u pitanje.

211. Prilikom ocjene da li je spolni odnos između oštećene „S1“ i optuženog bio nevoljan, vijeće je razmotrilo sve okolnosti prije samog događaja, te ponašanje optuženog u toku i nakon samog događaja, kao i cjelokupnu situaciju u Foči u to vrijeme, te je van razumne sumnje zaključilo da je do spolnog odnosa optuženog i oštećene došlo bez njenog pristanka, te da oštećena prilikom izvršenja silovanja nije bila u mogućnosti pružiti bilo kakav otpor, posebno imajući u vidu da se pored optuženog u stanu kritične prilike nalazila još četiri vojnika.

212. Mogućnost eventualnog pristanka oštećene u konkretnoj situaciji bila je potpuno isključena, dok namjera optuženog da ostvari seksualni odnos i znanje da se to odvija bez pristanka oštećene jasno proizilazi iz iskaza same oštećene. S tim u vezi, vijeće je naročito ocijenilo okolnosti pod kojima je oštećena dovedena u stan, činjenicu da se radilo o relativno mladoj osobi, koja je prethodno višestruko silovana, uprkos čemu je namjera optuženog da izvrši neželjen spolni odnos sa žrtvom bila uz punu svijest da žrtva na taj odnos nije pristala slobodno i dobrovoljno, čime je htio učinjenje tog zabranjenog djela.

213. U toku glavnog pretresa je jedino svjedok Dragan Zelenović naveo da su žene koje su izvodili dobrovoljno pristajale da stupaju u seksualne odnose sa njim i drugim vojnicima, jer je to za njih bila prilika da se okupaju i nahrane. Međutim, vijeće nije prihvatilo navode ovog svjedoka, budući da je upitnog kredibiliteta, kao osoba koja je i sama na osnovu sporazuma o priznanju krivnje osuđena za silovanja koja su i predmet ovog postupka, a sada i pored činjenice što je tada priznao krivnju i da je pravosnažno osuđen za počinjena silovanja negira da je zaista prisiljavao na seksualne odnose oštećene. Pored toga, ovaj svjedok je i po pitanju prisustva i radnji optuženog Davidovića mijenjao svoj iskaz na glavnom pretresu, u odnosu na svjedočenje iz istrage, zbog čega vijeće iskaz ovog svjedoka prihvata samo u dijelu koji je potvrđen drugim svjedočenjima, a u kom dijelu on zapravo potvrđuje da je kritične prilike u stan u koji se uselio, a koji je u vlasništvu Kiselica Esada, dovodio oštećenu „S1“ i „S4“. Ovaj svjedok potvrdio je i navode „S1“ da je on oblačio „S4“ u uniformu, te je predstavljao kao gardistkinju.

214. Osim Zelenovića ove navode potvrdio je i optuženi u svojoj izjavi iz istrage, kada je potvrdio da je bio u stanu Zelenovića kada su dovedene i kada su se desila silovanja „S1“ i „S4“. Međutim, optuženi je na glavnom pretresu negirao navode svoje izjave iz istrage, tvrdeći da je takvo nešto govorio pod uticajem Dragana Zelenovića, koji ga je, nakon što je i sam dao izjavu u Tužilaštvu u svojstvu svjedoka, savjetovao kako da se brani, tvrdeći da mu je poznato kojim dokazima optužba raspolaže i na koji način može izbjeći krivičnu odgovornost.

215. Međutim, nakon što je cijeno sve provedene dokaze na okolnost tačke 1. optužnice, vijeće nije prihvatilo iskaz optuženog sa glavnog pretresa kao potpuno iskren i tačan, jer je evidentno da je, kao što je to činio i tokom istrage, optuženi pokušao drugačije prikazati svoju ulogu u inkriminisanom događaju ili pak u potpunosti negirati svoje prisustvo na mjestu događaja, a sve u cilju otklanjanja krivice za radnje iz optužnice.

216. Imajući u vidu naprijed navedene opće elemente krivičnog djela zločini protiv čovječnosti, odnosno da je optuženi u kritično vrijeme znao za rasprostranjen i sistematičan napad, te da njegove radnje čine dio tog napada, vijeće zaključuje da je svjesno iskoristio svoj položaj i nemogućnost oštećene da pruži bilo kakav otpor u takvim okolnostima kako bi sa njom ostvario seksualni odnos.

217. Dakle, optuženi je u vrijeme izvršenja krivičnog djela znao da oštećena pripada dijelu civilnog stanovništva protiv kog je usmjeren napad, odnosno da je kod iste postojao osjećaj straha za svoju sigurnost, koji će je onemogućiti u pružanju bilo kakvog otpora, kao i činjenica da su u kući gdje je silovana bili prisutni i drugi vojnici, svjestan takve situacije, sa istom ostvario seksualni odnos uz punu svijest da ona na njega nije pristala dobrovoljno, pa je radnjama opisanim u osuđujućem dijelu izreke presude sa direktnim umišljajem, svjesno i voljno, sa nesumnjivim znanjem o karakteru poduzetih radnji, počinio krivično djelo Zločini protiv čovječnosti radnjom silovanja „S1“.

218. Nasuprot tome, „S4“ nije saslušana u ovom predmetu, dok oštećena „S1“ nije mogla precizno da se izjasni šta se sa „S4“ dešavalo dok su boravile u stanu u zgradi „Lepa Brena“ kritične prilike. Svjedokinja „S1“ je potvrdila da je „S4“ bila zajedno sa njom izvedena iz srednjoškolskog centra, da su u stanu u zgradi „Lepa Brena“ bile zajedno, da

su boravile u odvojenim prostorijama i da se sjeća da je tada Dragan Zelenović „S4“ obukao u vojnu uniformu i vodio negdje, ona misli kući svojih roditelja, da pokaže koliko je lijepa. Međutim, svjedok „S1“ u svom iskazu nije mogla potvrditi da je vidjela ili čula da je „S4“ te prilike silovana od strane optuženog Milomira Davidovića zv. Liči. Obzirom da se na osnovu iskaza svjedoka „S1“, vijeće nije moglo uvjeriti da je kritične prilike optuženi Milomir Davidović silovao i „S4“, a u nedostatku drugih provedenih dokaza iz kojih bi se ova okolnost mogla utvrditi, vijeće je iz osuđujućeg dijela izreke presude izostavilo „S4“, te je s tim u vezi načinilo korekcije činjeničnog opisa u dijelu inkriminacije koja se odnosi na silovanje „S4“ od strane optuženog Milomira Davidovića.

B. INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST

219. Vijeće je na osnovu provedenih dokazaka utvrdilo da je optuženi u kritično vrijeme poduzimao radnje kao izvršilac, te da je odgovoran po osnovu individualne krivične odgovornosti.

220. Član 180. stav 1 KZ BiH propisuje sljedeće:

„Osoba koja planira, naredi, učini ili podstrekava ili pomaže u planiranju, pripremanju ili učinjenju krivičnih djela iz člana 172 (zločini protiv čovječnosti)....., ovog zakona kriva je za to krivično djelo.“

221. Vijeće podsjeća da je član 180. stav 1. KZ BiH izveden iz člana 7. stav 1. Statuta MKSJ i identičan mu je. Žalbena vijeće MKSJ zaključuje da član 7. stav 1. “...*prije svega pokriva fizičko počinjenje krivičnog djela od strane samog prekršioca, ili kažnjivi propust da se učini djelo obavezno po pravilima krivičnog prava.*” *Actus reus* koji je potreban za počinjenje krivičnog djela jeste da “...*optuženi, bilo fizički, bilo na neki drugi neposredan, odnosno posredan način, svojim pozitivnim radnjama, odnosno – ako postoji obaveza djelovanja - propustima, učestvuje individualno ili zajedno s drugim u materijalnim elementima krivičnog djela za koje se tereti. Sam optuženi ne mora učestvovati u svim aspektima inkriminisanog ponašanja.*”¹⁰⁵

222. Potrebni *mens rea*, jeste da je optuženi djelovao „*s namjerom da počini krivično djelo...*”¹⁰⁶ ili, kao u slučaju drugih oblika učestvovanja u krivičnim djelima iz člana 7. stav 1. Statuta MKSJ, on mora biti “*svjestan vjerovatnoće, u smislu velikih izgleda, da će kao posljedica njegovog ponašanja biti izvršeno krivično djelo*”¹⁰⁷

223. Dakle, na temelju izloženog, optuženi Milomir Davidović je, postupajući s direktnim umišljajem svjestan svojih djela, želeći nastupanje zabranjenih posljedica, radnjama

¹⁰⁵ Presuda pretresnog vijeća MKSJ u predmetu *Stakić*, paragraf 439.

¹⁰⁶ Presuda pretresnog vijeća MKSJ u predmetu *Limaj*, paragraf 509.

¹⁰⁷ Presuda pretresnog vijeća MKSJ u predmetu *Kvočka*, paragraf 251; presuda pretresnog vijeća MKSJ u predmetu *Limaj*, paragraf 509.

pobliže opisanim u osuđujućem dijelu izreke presude, ostvario sva bitna obilježja bića krivičnog djela iz člana 172. stav 1. tačka g) KZ BiH, a sve u vezi sa članom 180. stav 1. KZ BiH zbog čega ga je Sud i oglasio krivim.

VI. ODMJERAVANJE KAZNE

224. Prilikom odmjeravanja kazne optuženom Milomiru Davidoviću za krivično djelo za koje je ovom presudom oglašen krivim Vijeće je prvenstveno imalo u vidu svrhu kažnjavanja propisanu odredbom člana 39. KZ BiH, a koja se ogleda u osiguranju kako specijalne prevencije, to jest uticaj na konkretnog učinioca da ne čini krivična djela i njegovo prevaspitanje, tako i generalne prevencije, odnosno vaspitnog uticaja na druge da ne vrše krivična djela.

225. Iako zakonodavac propisuje raspon kazni za svako pojedino krivično djelo u okviru kojeg raspona je sud dužan da se kreće, te iako propisuje obavezu suda da prilikom odmjeravanja kazne vodi računa o svrsi kažnjavanja, postoji i obaveza Vijeća da poštuje opća pravila o odmjeravanju kazne, propisana odredbom člana 48. KZ BiH, uključujući i sve one okolnosti koje mogu biti od uticaja da kazna bude manja ili veća. Okolnosti koje su rukovodeće za Vijeće u odabiru kazne, a u cilju ostvarenja svrhe predogoja i prevencije počinjenja novih krivičnih djela od strane konkretnog počinioca, su između ostalih i stepen odgovornosti, ponašanje počinioca prije izvršenja krivičnog djela, neposredno prije njegovog izvršenja, ili u vrijeme samog preduzimanja kriminalnih radnji, kao i nakon izvršenja krivičnog djela, motiv, karakteristike ličnosti učinioca, a koje sve okolnosti mogu uticati na vrstu i visinu kazne, ali krećući se u svakom slučaju u zakonskim okvirima, ovisno o tome da li su navedene okolnosti cijenjene kao otežavajuće ili olakšavajuće.

226. Također, odredbom člana 49. KZ BiH propisano je i da sud može učiniocu odmjeriti kaznu ispod granice propisane zakonom, ili primjeniti blažu vrstu kazne, u situaciji kada zakon predviđa da se učinilac može blaže kazniti, ili kada se utvrdi da postoje osobito olakšavajuće okolnosti koje ukazuju da se i sa ublaženom kaznom može postići svrha kažnjavanja.

227. U cilju ostvarenja svrhe kažnjavanja, zakonodavac, kroz odredbu člana 49. KZ BiH, propisuje i opća pravila za odmjeravanje kazne, osobito stepen krivice, pobude iz kojih je djelo učinjeno, jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojima je djelo učinjeno, raniji život učinioca, njegove osobne prilike i držanje nakon učinjenog krivičnog djela, kao i druge okolnosti koje se odnose na osobu učinioca.

228. Sve navedene okolnosti, cijenjene su od strane ovog Vijeća, prilikom odmjeravanja kazne optuženom Davidoviću. Prije svega, Vijeće je imalo u vidu granice kazne propisane zakonom za krivično djelo za koje je optuženi Davidović oglašen krivim, to jest da je za navedeno krivično djelo propisana kazna zatvora u trajanju najmanje 10 (deset) godina ili kazna dugotrajnog zatvora.

229. S tim u vezi, vijeće je uzelo u obzir sve okolnosti na strani optuženog, kako olakšavajuće i otežavajuće.

230. Otežavajućih okolnosti na strani optuženog Milomira Davidovića vijeće nije našlo.

231. Kada su u pitanju olakšavajuće okolnosti, Vijeće je imalo u vidu raniji život učionica, odnosno činjenicu da se radi o licu koje ranije nije osuđivano te da se prema istom nije vodio i ne vodi bilo kakav drugi krivični postupak. Vijeće je uzelo u obzir i da je optuženi porodičan čovjek, otac dvoje djece koje je dužan odgajati i izdržavati, posebno jer je jedno dijete još uvijek maloljetno. Nadalje, Vijeće je cijenilo i činjenicu da je optuženi nekim bošnjacima tokom rata i pomagao te da je pred sudom izrazio žaljenje za sve što su žrtve silovanja preživjele u Foči. Također, vijeće je cijenilo i činjenicu da je odbrana optuženog doprinijela efikasnosti i ekonomičnosti postupka, obzirom da pojedine činjenice i okolnosti nisu sporili, kao i da se optuženi ponašao korektno tokom glavnog pretresa, što se i očekuje, ali što se pak treba istaknuti u slučaju izuzetno primjerenog ponašanja i poštovanja odluka suda. Stoga, ovakav sticaj različitih pojedinosti na strani optuženog u svojoj korelaciji, u konkretnom slučaju, nesumnjivo odražava karakter osobito olakšavajućih okolnosti u smislu člana 49. KZ BiH, zbog čega se Vijeće opredijelilo na izricanje zatvorske kazne u trajanju od 7 (sedam) godina, nalazeći da će se istom, ostvariti svrha specijalne i generalne prevencije, a u konačnici i pružiti određena satisfakcija žrtvi krivičnog djela, što također predstavlja jedan od elemenata svrhe izricanja iste.

232. Naime, zahtjevi specijalne prevencije su dvostruki, i to "*individualno zastrašivanje i sprječavanje počinitelja da ponovo počini krivično djelo (...)*" te "*osposobljavanje počinitelja za život bez počinjenja krivičnih djela (popravljanje, resocijalizacija)*".¹⁰⁸

233. S tim u vezi, vijeće nalazi da će vrsta i visina kazne uticati na optuženog da ubuduće ne čini krivična djela, odnosno da će se sa izrečenom kaznom od 7 (sedam) godina u cjelosti ostvariti zahtjevi specijalne prevencije.

234. Također, vijeće nalazi da je izrečena kazna adekvatan odraz osude krivičnog djela od strane šire društvene zajednice, te da će kao takva poslati jasnu poruku svim budućim potencijalnim izvršiocima da i u slučaju ratnih okolnosti neće proći nekažnjeno i da nisu izvan zakona i pravde obzirom da je poštivanje zakona i općeprihvaćenih pravila i uzusa ponašanja obaveza svakog pojedinca, ne samo u mirnodopskim uslovima, već i za vrijeme ratnih neprijateljstava.

¹⁰⁸ I. Bojanić, M. Mrčela, Svrha kažnjavanja u kontekstu šeste novele kaznenog zakona, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb (vol. 13), broj 2/2006, str. 436.

VII. ODLUKA O IMOVINSKOPRAVNOM ZAHTJEVU

235. Oštećena „S1“ je dana 21.09.2018. godine putem punomoćnika, ovlaštenog državnog službenika Ministarstva pravde BiH,¹⁰⁹ Selme Horić, postavila imovinskopravni zahtjev u iznosu od 40.000 KM, a što će u nastavku biti detaljno obrazloženo.

236. Na ovom mjestu vijeće ukazuje na odredbu člana 195. stav 3. ZKP BiH kojom je propisano da je osoba ovlaštena na podnošenje prijedloga za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva dužna da određeno označi svoj zahtjev i da podnese dokaze, te odredbu iz stava 4. istog člana kojom je propisano da će u slučaju da ovlaštena osoba nije podnijela prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva u krivičnom postupku do potvrđivanja optužnice, biti obaviještena da taj prijedlog može podnijeti do završetka glavnog pretresa, odnosno pretresa za izricanje krivičnopravne sankcije.

237. U konkretnom slučaju, oštećena je u toku glavnog pretresa putem punomoćnika tačno i precizno iznijela zahtjev, potkrijepljen dokazima, čime su ispunjeni uslovi za njegovo presuđenje.

238. Imajući u vidu da je optuženi oglašen krivim da je počinio predmetno krivično djelo, radnjama pobliže opisanim u osuđujućem dijelu izreke presude, te da je punomoćnik oštećene na nastavku glavnog pretresa koji je održan dana 21.09.2018. godine naveo da ostaje kod pismenog zahtjeva, ispunjeni su zakonski uslovi za odlučivanje o imovinskopravnom zahtjevu oštećene „S1“.

239. Iz imovinskopravnog zahtjeva proizilazi da oštećena na ime pretrpljene nematerijalne štete, prouzrokovane krivičnim djelom optuženog, potražuje novčanu naknadu u iznosu od 40.000,00 KM, i to na ime pretrpljenog straha, pretrpljenih fizičkih i duševnih bolova zbog povrede slobode, dostojanstva, morala i prava ličnosti iznos od 15.000,00 KM, te na ime duševnih bolova zbog umanjenja opće životne sposobnosti iznos od 25.000,00 KM. Kao dokazi kojim oštećena dokazuje osnovanost postavljenog zahtjeva predloženi su: nalaz i mišljenje sudskog vještaka neuropsihijatra prof. dr Abdulaha Kučukalića od 03.04.2018. godine, nalaz i mišljenje vještaka psihologa mr Nermine Bajramagić od 29.03.2018. godine i saslušanje navedenih vještaka.

240. Pri odlučivanju o osnovanosti imovinskopravnog zahtjeva, vijeće je prvenstveno imalo u vidu nalaz i mišljenje vještaka neuropsihijatra prof. dr Abdulaha Kučukalića, čiji je sastavini dio i nalaz i mišljenje vještaka psihologa mr Nermine Bajramagić,¹¹⁰ koje nalaze su vještaci sačinili nakon izvršenog pregleda oštećene i uvida u njenu medicinsku dokumentaciju.

¹⁰⁹ Rješenjem Ministarstva pravde BiH, broj 23-07-31-2725/18 od 05.04.2018. godine odobreno je pružanje besplatne pravne pomoći sa ciljem ostvarivanja imovinskopravnog zahtjeva zaštićenom svjedoku S1 u postupku pred Sudom BiH, u predmetu broj S1 1 K 005151 18 Kri, te je određeno da će besplatnu pravnu pomoć, u skladu sa odredbama Zakona o pružanju besplatne pravne pomoći, pružati ovlašteni državni službenici Ministarstva pravde BiH.

241. Iz psihološkog izvještaja vještaka Bajramagić proizilazi zaključak da kod ispitanice - oštećene postoje hronične, ireverzibilne psihičke posljedice, kao rezultat traumatizacije koju je imala, a koje su odredile njenu psihopatologiju, koja u značajnoj mjeri uzrokuje smetnje socijalnog, radnog i drugog funkcioniranja.

242. Vještak Kučukalić je u svom nalazu izveo zaključak da psihičke tegobe koje je oštećena trpila i koje trpi danas, po vrsti i dužini trajanja ispunjavaju uslove za postavljanje dijagnoze: hronični posttraumatski stresni poremećaj (u daljem tekstu: "PTSP"), trajne promjene ličnosti nakon katastrofalnih doživljaja i povratna depresija, a koje su posljedica seksualnog, psihičkog i fizičkog zlostavljanja u periodu od jula 1992. godine do 05.03.1993. godine.

243. Obzirom na prethodno izvedeni zaključak, vještak je procijenio da je zbog navedenih psihičkih tegoba, povrede ugleda i časti, povrede slobode, prava i dostojanstva ličnosti, te umanjenja opće životne sposobnosti, oštećena trpila duševnu bol jakog intenziteta osam mjeseci, zatim srednjeg intenziteta godinu dana i nakon toga blagog intenziteta trajno. Nadalje, vještak je procijenio da je primarni strah jakog i srednjeg intenziteta, kao reakcija na izravnu životnu ugroženost i smrtnu opasnost, kod oštećene bio prisutan za cijelo vrijeme boravka u zarobljeništvu (od 03.07.1992. godine do 05.03.1993. godine), u toku prisilnih seksualnih odnosa, a intenzitet se mijenjao zavisno od intenziteta stresova i neposredne životne opasnosti. Po ocjeni vještaka Kučukalića, sekundarni strah srednjeg intenziteta zbog lošeg somatskog i ginekološkog stanja bio je prisutan godinu dana nakon dolaska na slobodnu teritoriju (od 05.03.1993. godine). Na kraju, vještak je iznio zaključak da je životna sposobnost oštećene trajno umanjena u procentu od 45%, te da se isto ogleda u smanjenoj sposobnosti pri obavljanju svih životnih aktivnosti, radnoj i socijalnoj aktivnosti i kvaliteti života.

244. U skladu sa članom 270. ZKP BiH, vještaci su na nastavku glavnog pretresa dana 21.09.2018. godine usmeno iznijeli svoj nalaz i mišljenje. Prilikom neposrednog saslušanja pred ovim Sudom, vještak prof. dr. Abdulah Kučukalić je ostao pri ranije dostavljenom nalazu i mišljenju, te je dodatno pojasnio navode iz istog. Pri tome, vještak Kučukalić je istakao da je po naredbi Tužilaštva postupao tim vještaka, pa je tako vještak neuropsihijatar obavio psihijatrijski klinički pregled oštećene (procjena strukture ličnosti, mehanizama koje koristi osoba u stresnim i frustrirajućim situacijama, intelektualne potencijale i kognitivne sposobnosti, psihičke funkcije - svijest, volja pamćenje, psihomotorika, pažnja i percepcija), dok je vještak psiholog obavila psihološko testiranje oštećene - uticaj psihotraume na njene psihičke funkcije. Naveo je da su vještaci prilikom ispitivanja oštećene koristili najsavremenije testove za procjenu i dijagnostiku PTSP- a, kao i medicinsku dokumentaciju na ime oštećene. Naposljetku, vještak Kučukalić je iznio zaključak tima vještaka da je, kao posljedica torture koju je oštećena preživjela, kod iste dijagnosticiran hronični PTSP, trajne promjene ličnosti i hronična depresija. Na upit branioca optuženog Milomira Davidovića da li može opredijeliti doprinos optuženog u nematerijalnoj šteti koju je pretrpjela (i još uvijek trpi) oštećena, a s obzirom da mu se

¹¹⁰ Nalaz i mišljenje prof. dr. Abdulaha Kučukalića, sudskog vještaka neuropsihijatra od 03.04.2018. godine

optužnicom stavljaju na teret dvije radnje silovanja, vještak Kučukalić je odgovorio da je, iz razloga što se radilo o kontinuiranom i višekratnom zlostavljanju oštećene od velikog broja lica u dužem vremenskom periodu, teško opredijeliti lični doprinos optuženog.

245. Vještak psiholog Bajramagić je na glavnom pretresu u cjelosti ostala kod psihološkog nalaza i iznesenih zaključaka, koji je sastavni dio timskog nalaza i mišljenja.

246. Na istom nastavku glavnog pretresa, a nakon saslušanja vještaka, odbrana je upitala punomoćnika oštećenog da li se iznos na koji je postavljen imovinskopravni zahtjev, odnosi na sve ono što je oštećena pretrpjela za cjelokupan period boravka u zarobljeništvu (od jula 1992. godine do marta 1993. godine), na šta je punomoćnik oštećene odgovorio potvrdno.

247. Prihvatajući nalaz i mišljenje tima vještaka i njihove usmene iskaze na glavnom pretresu kao istinite, pouzdane, zasnovane na pravilima struke i nauke, imajući u vidu da se radi oiskusnim vještacima koji su vršili brojna vještačenja u istovrsnim i sličnim predmetima, vijeće je utvrdilo da su kod oštećene kao posljedica, između ostalog, učinjenja ovog krivičnog djela, dijagnosticirani hronični PTSP, trajne promjene ličnosti i hronična depresija.

248. Imajući u vidu sve naprijed navedeno, Vijeće je na osnovu odredbe člana 198. stav 2. ZKP BiH djelimično usvojilo imovinskopravni zahtjev oštećene „S1“ i optuženog obavezalo da oštećenju „S1“ na ime naknade nematerijalne štete isplati iznos od 10.000,00 KM i to na ime:

- pretrpljenog straha, pretrpljenih fizičkih i duševnih bolova zbog povrede slobode, dostojanstva, morala i prava ličnosti iznos od 6.000,00 KM;
- na ime duševnih bolova zbog umanjenja opće životne sposobnosti iznos od 4.000,00 KM,

sve sa zakonskom zateznom kamatom na ove iznose od dana presuđenja, u roku od 30 dana pod prijetnjom izvršenja.

249. Ovakvu odluku vijeće je donijelo u skladu sa odredbama člana 202. Zakona o obligacionim odnosima (u daljem tejestu: „ZOO”),¹¹¹ imajući u vidu intenzitet i dužinu trajanja duševne boli, straha i umanjenja životne sposobnosti kod oštećene, pritom posebno imajući u vidu činjenicu koja je utvrđena nalazom i mišljenjem vještaka neuropsihijatra i psihologa da je oštećena preživjela izuzetno stresno traumatsko iskustvo koje je dovelo do teškog razaranja njene ličnosti, te da su događaji bili izuzetno jakog stresnog karaktera, što je dovelo do poremećaja na psihičkom planu kod oštećene, zbog čega je trajno umanjena opća životna sposobnost za 45%. Međutim, sama radnja optuženog nije jedina koja je doprinijela ovakvom stanju oštećene, te se mora prilikom

zajedno za nalazom i mišljenjem vještaka psihologa mr Nermine Bajramagić od 29.03.2018. godine (T-174).

¹¹¹ Prilikom odlučivanja vijeće je imalo u vidu odredbe Zakona o obligacionim odnosima (ZOO)¹¹¹, kao *lex specialis* zakona u ovom kontekstu, te da su relevantne odredbe u ZOO RS i ZOO F BiH iste.

određivanja naknade štete voditi računa o doprinosu optuženog, pa tako pravična naknada po ocjeni vijeća iznosi 10.000,00 KM.

250. S tim u vezi, ovo vijeće je prilikom odlučivanja o predmetnom imovinskopравnom zahtjevu, prije svega, vodilo računa o značaju povrijeđenog dobra i cilju kojem ta naknada služi (u smislu odredbe člana 200. stav 1. ZOO- a).

251. Vijeće je uzelo u obzir da novčanoj naknadi ima mjesta kada je povreda prava ličnosti (povreda časti, ugleda, slobode, naruženost, smanjenje životne aktivnosti i sl.) uzrokovala fizičke i duševne bolove, kao i strah, a Sud ocijeni prema okolnostima slučaja da jačina bolova i straha to opravdavaju. Karakteristika je novčane satisfakcije da se ona može dosuditi samo ako su fizički i duševni bolovi i strah u uzročnoj vezi sa povredom prava ličnosti, što znači da se u tom slučaju radi o kumuliranoj satisfakciji.¹¹²

252. U tom smislu, vijeće je cijeno da, shodno odredbi člana 202. ZOO, pravo na novčanu satisfakciju zbog pretrpjelih duševnih bolova pripada i oštećeniku nad kojim je izvršeno i neko drugo krivično djelo protiv dostojanstva ličnosti i morala.

253. U konkretnom slučaju, pojedinačna inkriminacija koja se nalazi u osnovi Zločina protiv čovječnosti – silovanje, prema ocjeni ovog vijeća, a saglasno i stavovima zauzetim u sudskoj praksi, predstavlja krivično djelo protiv dostojanstva ličnosti i morala. Kod krivičnih djela protiv dostojanstva ličnosti i morala pravo na novčanu satisfakciju daje sama krivična presuda, pri čemu parnični sud (a koja ovlaštenja pripadaju i ovom sudu u krivičnom postupku) treba utvrditi postojanje nematerijalne štete, tj. pretrpjelih duševnih bolova i straha kao posljedice krivičnog djela o kome je riječ, te visinu naknade.

254. Ovakvi stavovi, kako je naprijed navedeno, su zauzeti i u sudskoj praksi, koji u relevantnom dijelu govore: „*Priznata je naknada nematerijalne štete za pretrpljene duševne bolove i strah osobi nad kojom je nasilno izvršen spolni akt*“,¹¹³ a što je u konkretnom predmetu slučaj.

255. Dakle, vijeće nalazi da u ovom konkretnom slučaju oštećena u osnovi ima pravo na naknadu nematerijalne štete zbog pretrpljenih duševnih bolova zbog povrede slobode ili prava ličnosti iz člana 202. ZOO, koja naknada se dosuđuje u jedinstvenom iznosu, a sa ovom naknadom može se kumulirati još jedino naknada na ime duševnih bolova zbog smanjenja životne sposobnosti.

256. Kada je u pitanju naknada štete na ime pretrpljenih duševnih bolova zbog povrede slobode ili prava ličnosti (koja u sebi, prema naprijed izloženim stavovima, kumulira i pretrpljeni strah), vijeće je našlo da je oštećena radnjama optuženog navedenim u izreci ove presude, dovedena u stanje potčinjenosti, te je optuženi prisilio na kažnjivu obljubu, usljed čega je oštećena trpila duševne bolove.

¹¹² Vilim Gorenc, Zakon o obveznim odnosima s komentarom, 1998., str. 287.

¹¹³ VS Jugoslavije, GŽ-264/78 od 01.01.1979. i VS Jugoslavije, GŽ-674/78 od 17.1.1977. PSP-15/33, stav naveden u: Vilim Gorenc, Zakon o obveznim odnosima s komentarom, 1998., str.294.

257. Pri određivanju visine novčane naknade na ime nematerijalne štete vijeće je imalo u vidu i Orijentacione kriterije i iznose za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete, koje je razmatralo i prihvatilo Građansko odjeljenje Vrhovnog suda Republike Srpske i Vrhovnog suda Federacije BiH.

258. Prilikom primjene Kriterija, vijeće je imalo u vidu da se isti primjenjuju na sve parnične postupke za naknadu nematerijalne štete, koji kriteriji preciziraju: iznose za utvrđivanje visine naknade za pretrpljene fizičke bolove po danima, pravičnu novčanu naknadu za pretrpljeni strah, iznose za utvrđivanje visine naknade zbog smanjenja životne aktivnosti. Vijeće je u ovom kontekstu posebno cijenilo da, u skladu sa praksom Vrhovnog suda RS i FBiH, *„orijentacioni kriterijii ne predstavljaju formulu koja pukim automatizmom služi za izračunavanje pravične novčane naknade, te da valja uvijek imati na umu sve okolnosti slučaja, pri čemu trajanje i jačina fizičkih i duševnih bolova i straha imaju tek značaj naročito važnih, ali ne i jedinih okolnosti koje sud mora imati na umu pri određivanju iznosa pravične novčane naknade“.*

259. Stoga je vijeće na ime naknade za ovaj vid štete radi pretrpljenog straha, pretrpljenih fizičkih i duševnih bolova zbog povrede prava ličnosti - povrede časti, ugleda, slobode i dostojanstva odredilo kao pravičnu nadoknadu iznos od 6.000,00 KM, pri tome imajući u vidu nalaze i mišljenja vještaka, kao i doprinos optuženog posljedicama koje su nastupile kod oštećene.

260. Nadalje, prilikom odmjeravanja visine pravične naknade, vijeće je naročito imalo u vidu trajne posljedice ovog krivičnog djela, koje su, prema nalazu vještaka (kako pismenom, tako i usmenom izlaganju) umanjile opću životnu sposobnost oštećene za 45% trajno, a što se ogleda u smanjenoj sposobnosti pri obavljanju svih životnih aktivnosti, radnoj i socijalnoj aktivnosti i kvaliteti života, zbog čega je, imajući u vidu doprinos optuženog, određena naknada za ovaj vid štete (duševni bolovi zbog smanjenja životne aktivnosti) u iznosu od 4.000,00 KM.

261. Slijedom navedenog, vijeće je na naprijed opisan način djelimično usvojilo imovinskopravni zahtjev oštećene, te joj dosudilo naknadu u ukupnom iznosu od 10.000,00 KM, nalazeći da isti iznos predstavlja pravičnu naknadu.

262. Tako je vijeće uzelo u obzir da je oštećena, prije događaja opisanih u osuđujućem dijelu izreke presude doživjela brojna, slična traumatska iskustva, iz kojeg razloga se sve posljedice ne mogu pripisati optuženom Milomiru Davidoviću. Vijeće na ovom mjestu podsjeća na činjenicu da su vještaci nalazom i mišljenjem obuhvatili cjelokupan period u kojem je optužena boravila u zarobljeništvu (od 03.07.1992. godine do 05.03.1993. godine), te da je punomoćnik oštećene opredijelio imovinskopravni zahtjev u skladu sa navedenim nalazima vještaka. Optuženi Milomir Davidović je odlukom ovog vijeća osuđen za jednu radnju silovanja. Također, vijeće podsjeća da je vještak Kučukalić na glavnom pretresu na upit odbrane da li može procentualno izraziti doprinos optuženog odgovorio da je, upravo iz razloga što se radilo o kontinuiranom i višekratnom zlostavljanju oštećene od velikog broja lica (prema njenom iskazu oko 70 lica), teško opredijeliti lični doprinos optuženog Davidovića.

263. Dakle, šteta koju je pretrpjela i trpi oštećena prouzrokovana je dijelom i radnjama za koje je optuženi oglašen krivim, iz kojeg razloga je vijeće, cijeneći doprinos optuženog u nastupanju negativnih posljedica po oštećenu, djelimično usvojilo imovinskopравни zahtjev, nalazeći da navedeni iznos predstavlja pravičnu naknadu za oštećenu.

264. Oštećena je preko dosuđenog iznosa nematerijalne štete upućena da zahtjev može ostvariti u parničnom postupku.

265. U toku ovog postupka oštećena je postavila zahtjev da joj se na dosuđeni iznos nematerijalne štete dosude i zakonske zatezne kamate, od dana presuđenja, u roku od 30 dana, pod prijetnjom izvršenja. Kako dužnik koji zakasni sa ispunjenjem novčane obaveze duguje pored glavnice i kamatu shodno članu 277. stav 1. ZOO- a, to je Vijeće oštećenoj dosudilo i zatezne kamate, koje se imaju računati od dana presuđenja, ukoliko optuženi u roku za dobrovoljno ispunjenje (30 dana od pravomoćnosti presude) ne ispuni činidbu.

VIII. OSLOBAĐAJUĆI DIO- SILOVANJE U KUĆI U GORNJEM POLJU

266. Kada je u pitanju tačka 2. izmijenjene optužnice kojom se optuženom Davidoviću na teret stavlja da je, neutvrđenog dana nakon što je Dragan Zelenović iz prostorija Srednjoškolskog centra u Foči izveo oštećenu „S1“ i „S4“, te još jednu zarobljenu ..., zajedno sa Zelenovićem i još jednim srpskim vojnikom odvezao ih u napuštenu muslimansku kuću u mjestu Gornje Polje – općina Foča, gdje su ih silovali, te je tom prilikom optuženi Milomir Davidović prisilio na seksualni odnos „S1“ kao i „S4“ i ovu treću Bošnjakinju, nakon čega su ih vratili u Srednjoškolski centar.

267. Na okolnost ove inkriminacije na glavnom pretresu svjedočila je svjedokinja „S1“, koja je zaista potvrdila da je izvedena iz prostorija Srednjoškolskog centra, zajedno sa „S4“ i još jednom ženom, da su odvedene u kuću u naselju Gornje Polje u Foči, za koju misli da je pripadala policajcu jer je u ormaru vidjela policijsku uniformu. Svjedokinja je potvrdila da je silovana u prostorijama te kuće, ali ne od strane optuženog Milomira Davidovića. Naime, osim optuženog, u prostorijama kuće na Gornjem Polju, kao prisutne, svjedokinja navodi Mikija Živanovića, Zelju i Sašu, tvrdi da je ona tu najviše silovana, da je i „S4“ silovana, ali od strane Zelenovića. Međutim, na izričito pitanje da li ju je u tim prostorijama silovao optuženi Davidović svjedokinja je odgovorila da to ne može da potvrdi, da zna da je silovana, ali nije sigurna da li je to učinio Davidović ili Živanović, ali da ipak misli da je Živanović. Kada je u pitanju treća ... koja je sa njima iz škole dovedena (za koju svjedokinja „S1“ navodi da je riječ o osobi sa pseudonimom „S11“¹¹⁴), svjedokinja je ustvrdila da je i ona silovana, da ju je silovao „Liči“, ali da ona to nije vidjela jer se desilo u prostorijama kupatila, da je tamo odveo „Liči“, koji se kasnije šalio na račun te žene navodeći: *„Vjerujte da se više toliko i ne sjećam. Tih svih detalja, znam da, da je mene silovo Miki, Zelja, za za Sašu sam rekla, to je to je sad, sad, da li je bio Saša, nije, ne*

¹¹⁴ Vidjeti dokaz T-1 i T-7

znam, eto vjerujete, ne mogu, ne mogu biti svjesna više i znam da je da je Liči bio i da je ... sad nešto je cirkuzio u vezi da li, da li da se kupa u priglancima, u debelim čarapama....“

268. Optuženi Davidović, svjedočeći u svoju korist na glavnom pretresu, potvrdio je da je bio prisutan kada Zelenović zv. Zelja izvodi žene iz škole i odvodi ih u kuću na Gornjem Polju. Optuženi je čak navodio i pojedinosti razgovora sa tim ženama, negirajući da je bilo koju od njih silovao.

269. Vijeće je nakon svestrane analize raspoloživih dokaza, svjedočenja ključne svjedokinje oštećene „S1“, došlo u sumnju u pogledu činjeničnih navoda optužnice kojim se Davidović tereti da je silovao „S1“, „S4“ i treću ..., budući da jedina saslušana od njih, svjedokinja „S1“ nije mogla da se precizno izjasni po tom pitanju, pa je na izričit upit tužioca da li je Liči tu silovao svjedokinja izjavila:

„Tužilac: *Liči. Dobro, jel' on Liči tu Vas silovao?*

Svjedok: *Sad, nisam kažem nisam sigurna, da li je, dal' nije.*

Tužilac: *Dobro.*

Svjedok: *Ali znam, u svakom slučaju, da su od svih mene najviše silovali, od svih mene najviše silovali.“¹¹⁵*

270. Pri tom, Vijeće naglašava da ne dovodi u pitanje da su oštećena „S1“, „S4“ kao i treća ..., preživjele teška i svirepa fizička i seksualna zlostavljanja, a što proizilazi i iz svjedočenja „S1“, ali iz njenog iskaza, a u nedostatku drugih dokaza, Vijeće nije van razumne sumnje moglo zaključiti da je optuženi Davidović i u prostorijama kuće koja se nalazi u Gornjem Polju učestvovao u navedenim radnjama.

271. Naime, svjedokinja „S1“ nije bila sigurna ko je od pristunih vojnika nju silovao, izrazila je dilemu da li je to optuženi Davidović ili pak Miki Živanović. Vijeće je pri odlučivanju imalo u vidu i njene ranije iskaze, kao i činjenicu da je oštećena „S1“ u periodu zatočenja pretrpjela na desetine teških i svirepih seksualnih zlostavljanja. Upravo činjenicu da svjedokinja, u sumnji ko je kritične prilike nju silovao u Gornjem Polju, ne želi da optuži Milomira Davidovića, za nešto za šta nije apsolutno uvjerena da je počinio, Vijeće cijeni kao potvrdu njenog kredibiliteta, koja daje vjerodostojnost njenom svjedočenju. Naime, bez obzira što je svjedokinja pretrpjela užasna seksualna zlostavljanja, kojim prisustvuje ili pak u njima učestvuje optuženi (na način поближе opisan u osuđujućem dijelu presude) ona ne želi da ga optuži za nešto u šta nije apsolutno sigurna, upravo govori koliko je iskreno njeno svjedočenje, te da ne želi nikoga lažno da optuži za nešto za šta ona nije sigurna da je uradio. Logično je da u izuzetno teškim i brojnim traumatičnim okolnostima koje je kao mlada osoba preživjela, prisustvujući i zlostavljaju drugih žena, nije mogla zapamtiti sve detalje, svakog silovanja, kojih je kako navodi bilo preko 70. Svjedokinja pred sudskim vijećem posvjedočila je po svom najboljem sjećanju i samo o činjenicama koje je zasigurno vidjela ili preživjela.

¹¹⁵ Transkript od 29.03.2018.godine, strana 31.

272. Na okolnost boravka i dešavanjima u kući u Gornjem Polju osim oštećene „S1“ i samog optuženog na glavnom pretresu, izjašnjavao se i svjedok Dragan Zelenović. On je potvrdio da je vodio oštećenu „S1“ i „S4“, ali da ne zna u čiju kuću ih je vodio, negirajući da ih je tu vodio radi silovanja, tvrdeći da ih je doveo da iz ormara uzmu garderobu da se presvuku i okupaju.

273. Imajući u vidu da na glavnom pretresu nisu saslušane „S4“, niti treća ... („S11“ koja je te prilike bila prisutna u Gornjem Polju), iskaz svjedokinje „S1“ - iako kredibilan, u tom dijelu je nedovoljan, budući da se sama svjedokinja nije mogla sjetiti da li je optuženi Milomir Davidović stupio u seksualne odnose sa njom, ili pak sa „S4“ ili sa trećom ... (za koju misli da jeste, ali nije vidjela). Slijedom navedenog, a obzirom da Vijeće samo na osnovu njenog iskaza nije moglo van razumne sumnje utvrdi da je optuženi Milomir Davidović počinio radnje za koje ga optužba u tački 2. činjeničnog opisa tereti, Vijeće je za ovu inkriminaciju primjenom načela *in dubio pro reo*, donijelo oslobađajuću presudu, u skladu sa članom 284. tačka c) ZKP BiH.

274. Kod ovakvog stanja stvari sve činjenice koje idu na štetu (*in peius*) optužene osobe moraju se sa sigurnošću dokazati, a ako se to ne postigne, uzima se kao da one i ne postoje. S druge strane, sve činjenice koje idu u korist (*in favorem*) optužene osobe, uzimaju se da postoje i onda i kad su utvrđene sa vjerovatnošću.

275. Član 3. stav 2. ZKP BiH utvrđuje princip *in dubio pro reo* prema kome kada postoji “*sumnja u pogledu postojanja činjenica koje čine obilježja krivičnog djela ili o kojima ovisi primjena neke odredbe krivičnog zakonodavstva, Sud rješava presudom na način koji je povoljniji za optuženog*”.

276. Odredba člana 284. tačka c) ZKP BiH propisuje da “*ako nije dokazano da je optuženi učinio krivično djelo za koje se optužuje, sud će donijeti presudu kojom se optuženi oslobađa od optužbe*”.

277. Kako tužilac *van razumne sumnje* nije dokazao da je optuženi Milomir Davidović počinio krivično pravne radnje za koje se optužnicom u tački 2. tereti, rukovodeći se naprijed navedenim zakonskim odredbama i principima, Vijeće je i odlučilo da se uslijed nedostatka dokaza, optuženi Milomir Davidović oslobodi od optužbe za radnje činjenično opisane u tački 2. izmijenjene optužnice.

IX. ODLUKA O TROŠKOVIMA KRIVIČNOG POSTUPKA

278. Optuženi Milomir Davidović se u odnosu na osuđujući dio presude u smislu člana 188. stav 1. ZKP BiH obavezuje da naknadi troškove krivičnog postupka čiju će visinu Sud odrediti posebnim rješenjem nakon što pribavi potrebne podatke, dok se u odnosu na oslobađajući dio presude optuženi u skladu sa članom 189. stav 1. ZKP BiH oslobađa dužnosti naknade troškova krivičnog postupka koji padaju na teret budžetskih sredstava Suda. Ovakvu odluku Vijeće je donijelo imajući u vidu da je optuženi zaposlena osoba, da mu je supruga također u radnom odnosu (kako je to sam izjavio), te se po ocjeni vijeća

obavezivanjem na naknadu troškova krivičnog postupka, u odnosu na osuđujući dio presude, neće dovesti u pitanje izdržavanje optuženog niti članova porodice koje je dužan izdržavati.

ZAPISNIČAR

Pravna savjetnica

Jovana Vidić

PREDSJEDNIK VIJEĆA

SUDIJA

Jasmina Ćosić Dedović

POUKA O PRAVNOM LIJEKU: Protiv ove presude dozvoljena je žalba vijeću Apelacionog odjeljenja Suda, u roku od 15 dana od prijema pismenog otpravka presude.

ANEKS I – MATERIJALNI DOKAZI

A. ULOŽENI MATERIJALNI DOKAZI TUŽILAŠTVA

Broj dokaza	Sadržaj dokaza
T-1	Lista Tužilaštva BiH broj T20 0 KTRZ 0003050 05 sa imenima i prezimenima svjedoka sa mjerama zaštite i dodijeljenim pseudonimima
T-2	Zapisnik o saslušanju svjedoka S1, broj: T20 0 KTRZ 0003114 12, T20 0 KTRZ 0003050 05, T20 0 KTRZ 0012307 16, T20 0 KTRZ 0012286 16, od 10.04. 2017. godine, Tužilaštvo Bosne i Hercegovine, sa prilogom: Foto album-1 broj T20 0 KTRZ 0003050 05, od 29.11.2016. godine, potpisan i prazni foto album-1 koji je svjedoku S1 prezentiran na ročištu 29.03.2018. godine i dokument, označen haškim brojem od 02112111 do 02112115, za koji je svjedok S1 na ročištu 29.03.2018. godine izjavila da je dio njenog dnevnika koji je vodila prva četiri mjeseca zarobljeništva.
T-3	Zapisnik o saslušanju zaštićenog svjedoka broj „120“, broj KZS-18/02 od 24.07.2002. godine, Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine
T-4	Zapisnik o saslušanju svjedoka S1, broj od KT-RZ-44/05 do KT-RZ-89/05 od 07.06.2006. godine
T-5	Zapisnik o saslušanju svjedoka Zorana Glodića, broj T20 0 KTRZ 0003050 05, od 08.03.2017. godine, Tužilaštvo BiH
T-6	Zapisnik o saslušanju svjedoka Huseina Mandže, Tužilaštvo BiH, broj T20 0 KTRZ 0003050 05 od 31.03.2017. godine sa prilogom Foto album-1 T20 0 KTRZ 0003050 05 od 29.11.2016. godine
T-7	Spisak svjedoka označeni oznakama od S1 do S10, broj T20 0 KTRZ 0003050 05 od 05.07.2018. godine, Tužilaštvo BiH, na dnu se nalazi rukom napisano „S2 5.7.2018“ T-7.1- Spisak svjedoka označeni oznakama od S1 do S10, broj T20 0 KTRZ 0003050 05 od 05.07.2018. godine, Tužilaštvo BiH, branilac optuženog Davidovića ručno dopisao ime i prezime svjedoka „S11“
T-8	Zapisnik o saslušanju svjedoka Dragana Zelenovića broj T20 0 KTRZ 0003050 05 od 30.03.2017. godine, Tužilaštvo Bosne i Hercegovine, sa prilogom Foto album - 1 T20 0 KTRZ 0003050 05 od 29.11.2016. godine
T-9	T-9A- Izvod iz matične knjige umrlih za Mevlu Barlov, Centar Sarajevo, broj 08/2-13-46991/17 od 06.06.2017. godine T-9B- Zapisnik o saslušanju svjedoka Mevle Barlov, Kantonalni sud u Sarajevu, broj Ki-60/02 od 24.12.2002. godine

	TD-9C- Izjava Mevle Barlov, zabilježena u Skoplju 04.09.1992. godine
T-10	T-10A- Izvod iz matične knjige umlih za Safeta Avdića, Čajniče, broj 02/6-202-1-210/17 od 06.12.2017. godine T-10B- Izjava Safeta Avdića, CSB Sarajevo, broj 3558/94 od 12.10.1994. godine
T-11	Rješenje Suda Bosne i Hercegovine broj: S1 1 K 005151 17 Krn 2 od 12.12.2017. godine, ovjerena fco;
T-12	Odluka Mehanizma za međunarodne krivične sudove u predmetu Tužilac protiv Radovana Karadžića br. MICT-13-55-R86F.7 od 28.11.2017. godine po molbi na osnovu pravila 86(F), na engleskom i B/H/S jeziku;
T-13	Odluka Mehanizma za međunarodne krivične sudove u predmetu Tužilac protiv Dragoljuba Kunarca i drugih, br. MICT-15-88-R86F.1 od 17.10.2017. godine po molbi na osnovu pravila 86, na engleskom i B/H/S jeziku;
T-14	Dopis Odjeljenja za opštu upravu općine Foč, Republika Srpska, broj: 04-835-1-169/16 od 14.11.2016. godine sa priloženim: a) Uvjerenje Odjeljenja za opštu upravu općine Foča o učešću u VRS-u i bivšoj SFRJ za lice Davidović Milomir broj: 04-835-1-168/16 od 14.11.2016. godine; b) Fotokopija jediničnog matičnog kartona, registarski broj DMM251255117 za Davidović Milomir;
T-15	Dopis Ministarstvo unutrašnjih poslova, Centar javne bezbjednosti Istočno Sarajevo, Stanica javne bezbjednosti Foča, broj: 16-2/02-230.4-99/16 od 17.11.2016. godine, sa priložima: a) Karton lične karte za Davidović Milomira, broj: 2217/90 od 16.10.1990. godine, ovjerena fco;
T-16	Dopis Ministarstvo rada i boračko invalidske zaštite, Resor boračko – invalidske zaštite i zaštite CŽR, Odjeljenje za vojne evidencije učesnika odbrambeno – otadžbinskog rata, broj: 16-03/3.2-1-835-1314/16 od 01.02.2017. godine sa prilogom: • Ovjerena kopija obrasca VOB-8 za lice Davidović Milomir;
T-17	Dopis Fond za penzijsko i invalidsko osiguranje Republike Srpske, Sektor za ostvarivanje prava, broj: IP-99-371/2017 od 13.02.2017. godine;
T-18	Članak pod nazivom „Asocijacija Football Friends darovala lopte odbojkašicama Maglića“ od 07.09.2013. godine, preuzet sa informativnog internet portala Foče -

	www.foca-24.info ;
T-19	Članak pod nazivom „Odbojkašice Sutjeske ovjerile plasman u Prvu ligu RS“ od 13.04.2013. godine, preuzet sa informativnog internet portala Foče - www.foca-24.info ;
T-20	Dopis ZP „Elektrodistribucija“ a.d. Pale, broj: 04-1764-1/17 od 10.04.2017. godine sa priloženim: <ul style="list-style-type: none"> • Ugovor o korišćenju stana nosioca stanarskog prava Kiselica Esad, broj: 2110-1/85 od 05.04.1985. godine; • Ugovor o otkupu stana od 01.10.2002. godine i lista za obračun otkupne cijene stana;
T-21	Rješenje Općinskog suda u Goraždu broj R: 990/97 od 04.03.1998. godine o utvrđenju smrti Kiselica Esada;
T-22	Izvod iz matične knjige umrlih za lice Kiselica Esad, Općina Foča, Ustikolina, broj: 03-16-13-2422/2017 od 06.11.2017. godine;
T-23	Foto-dokumentacija stambene zgrade “Lepa Brena” broj: 16-10/6-71-FD/17 od 29.05.2017. godine sa popratnom Službenom zabilješkom broj: 16-16/3-286/17 od 21.04.2017. godine;
T-24	„Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gazdinstava iz 1991. godine za Bosnu i Hercegovinu – nacionalni sastav stanovništva – rezultati za republiku po općinama i naseljenim mjestima 1991.“ izdat od strane Državnog zavoda za statistiku BiH iz decembra 1993. godine, fco;
T-25	Stalno stanovništvo Bosne i Hercegovine i stalno stanovništvo Hrvatske rodom iz Bosne i Hercegovine po naseljima – dio koji se odnosi na općinu Foča, fco;
T-26	Mapa Bosne i Hercegovine sa prikazom etničkog sastava stanovništva Bosne i Hercegovine prema rezultatima popisa stanovništva iz 1991. godine;
T-27	Mapa Bosne i Hercegovine sa prikazom srpskih autnomnih oblasti kako ih je definisala Skupština srpskog naroda dana 21.11.1991. godine;
T-28	Mapa Foče sa prikazom 1:10.000;
T-29	Rješenje o naknadi troškova svjedoku broj: T20 0 KTRZ 0003050 05 od 06.03.2017. godine;
T-30	Rješenje o naknadi troškova svjedoku broj: T20 0 KTRZ 0003050 05 od 07.03.2017. godine;

T-31	Rješenje o naknadi troškova svjedoku broj: T20 0 KTRZ 0003050 05 od 08.03.2017. godine;
T-32	Dopis broj: T20 0 KTRZ 0003050 05 od 04.10.2017. godine za akontaciju, za troškove ishrane osumnjičenog Davidović Milomira;
T-33	Izvod iz kaznene evidencije za Davidović Milomira broj: 16-2/02-230.4-99/16 od 14.11.2016. godine;
T-34	Smjernice za rad, Srpska demokratska stranka Bosne i Hercegovine – Predsjednik, broj: 529-011-1/91 od 15.08.1991. godine, fco ;
T-35	Zabilješke, Srpska demokratska stranka Bosne i Hercegovine – Savjet stranke od 15.10.1991. godine, fco;
T-36	Proglas srpskom narodu – Srpska demokratska stranka Bosne i Hercegovine od 16.10.1991. godine, fco;
T-37	Poziv Predsjednika kluba srpskih poslanika od 23.10.1991. godine za prisustvo konstituisanju Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, fco;
T-38	Poziv Predsjednika kluba srpskih poslanika od 23.10.1991. godine za prisustvo Sekulović Mojsiji konstituisanju Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, fco.;
T-39	Izjava Bogić Gavre i Čančar Petka od 24.10.1991. godine o pristupanju Skupštini srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, fco;
T-40	Zapisnik sa prve sjednice Skupštine srpskog naroda Bosne i Hercegovine od 24.10.1991. godine, fco;
T-41	Rezultati plebiscita srpskog naroda u Bosni i Hercegovini provedenog dana 9. i 10.11.1991. godine, fco;
T-42	Zapisnik Glavne komisije za provođenje plebiscita srpskog naroda u Bosni i Hercegovini od 11.11.1991. godine, fco;
T-43	Zapisnik 2. sjednice Skupštine srpskog naroda Bosne i Hercegovine broj: 02-2-50/91 od 21.11.1991. godine, fco;
T-44	Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima – Srpska demokratska stranka Bosne i Hercegovine – Glavni odbor – strogo povjerljivo, primjerak broj 100 od 19.12.1991. godine, fco;
T-45	Stenografske bilješke 5. sjednice Skupštine srpskog naroda u BiH od 09.01.1992. godine, fco;

T-46	Novinski članak pod naslovom „Proglašena „Republika srpskog naroda“, fco;
T-47	Izvod iz stenograma sjednice Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini od 09.01.1992. godine objavljen u novinama „Javnost“, fco;
T-48	Službeni glasnik srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, godina I – broj 1 od 15.01.1992. godine, fco, u kojem su inter alia objavljene: <ul style="list-style-type: none"> a) Odluka o osnivanju Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini; b) Odluka o ostajanju srpskog naroda Bosne i Hercegovine u zajedničkoj državi i Jugoslaviji; c) Odluka o raspisivanju i provođenju plebiscita srpskog naroda u Bosni i Hercegovini; d) Odluka o teritorijama općina, mjesnih zajednica i naseljenih mjesta u BiH koja se smatraju teritorijom Savezne države Jugoslavije; e) Odluka o verifikaciji proglašanih srpskih autonomnih oblasti u Bosni i Hercegovini;
T-49	Stenografske bilješke 9. sjednice Skupštine srpskog naroda u BiH od 28.02.1992. godine, fco;
T-50	Izveštaj o radu Narodne skupštine Republike Srpske za period od oktobra 1991. godine do oktobra 1993. Godine, fco;
T-51	Zahtjev Generalštabu JNA u Beogradu za stacioniranje garnizona u Foči upućen od strane Srpske skupštine općine Foča od 17.03.1992. godine, fco;
T-52	Stenogram 14. sjednice Skupštine – Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini od 27.03.1992. godine, fco;
T-53	Odluka Skupštine Srpske općine Foča o osnivanju Kriznog štaba Srpske općine Foča br. 01/III-023-4/92 od 03.04.1992. godine, fco;
T-54	Saopćenje za javnost, Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini – Savjet za nacionalnu bezbjednost od 04.04.1992. godine, fco;
T-55	Odluka Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine o proglašenju neposredne ratne opasnosti br. 01-011-301/92 od 08.04.1992. godine, fco;
T-56	Izveštaj o stanju u skladištu Ustikolina, Komanda 744. Pozadinske baze, pov.broj 263 – 66 od 09.04.1992. godine, fco;
T-57	Zapisnik sa zajedničkog sastanka Savjeta za nacionalnu bezbjednost i Vlade Srpske Republike Bosne i Hercegovine, održanog 15.04.1992. godine, fco;

T-58	Odluka Predsjedništva Srpske Republike Bosne i Hercegovine o proglašenju neposredne ratne opasnosti i naređenje o mobilizaciji TO na cjelokupnoj teritoriji SBiH br. 03-11/92 od 15.04.1992. godine;
T-59	Odluka Srpske Republike Bosne i Hercegovine – Ministarstvo narodne odbrane Sarajevo od 16.04.1992. godine o formiranju Teritorijalne odbrane Srpske republike Bosne i Hercegovine, fco;
T-60	Zahtjev za izuzimanje prostorija u KPD radi smještaja ratnih zarobljenika – dostavljen od strane Komanda TG „FOČA“, broj: sl. od 08.05.1992. godine;
T-61	Potvrda Kriznog štaba Srpske općine Foča br. 27/92 od 08.05.1992. godine o otpustu Muratović Rašida iz KPD Foča te Ugovor između Muratović Rašida i Jegdić Vlatka od 30.6.1992. godine, fco;
T-62	Posebno izdanje o agresiji i terorizmu protiv Republike Bosne i Hercegovine – o zločinima u Foči od 10.05.1992. godine, te prevod na engleski jezik, fco;
T-63	Odluka o formiranju Vojske Srpske Republike Bosne i Hercegovine, broj: 03-234/92 od 12.05.1992. godine, fco;
T-64	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH broj 60 od 13.05.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 13. maja 1992. godine, fco;
T-65	Odluka o ustupanju prostorija KP Foča smještaja zarobljenih i pritvorenih lica, Srpska Republika Bosna i Hercegovina, Srpska općina Foča, Kazнено – popravni dom Foča, br. 03-240/92 od 16.05.1992. godine, fco;
T-66	Naredba – Komanda Trećeg bataljona TO Srpske općine Foča od 16.05.1992. godine, fco;
T-67	Službeni glasnik Srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, godina I – broj 6 od 12-17 maja 1992. godine, fco, u kojem su između ostalog objavljeni: a) Odluka o proglašenju amandmana I-IV na Ustav Srpske Republike Bosne i Hercegovine; b) Odluka o formiranju Vojske Srpske Republike Bosne i Hercegovine;
T-68	Potvrda Srpska Republike Bosna i Hercegovina, Centar službi bezbjednosti Trebinje, Stanica javne bezbjednosti Foča od 18.05.1992. godine, fco;
T-69	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH br. 65 od 18.05.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 18. maja 1992. godine, fco;

T-70	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu R BiH br. 66 od 19.05.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 19. maja 1992. godine;
T-71	Naredba o zabrani napuštanja – Vlada Srpske Republike Bosne i Hercegovine od 20.05.1992. godine, fco;
T-72	Zahtjev za određivanje ovlaštenih lica za ispitivanje i saslušanje zarobljenih lica – Kazнено popravni dom Foča broj: 5/92 od 26.05.1992. godine, fco;
T-73	Spisak radnika za isplatu za mjesec maj 1992. godine – Foča, Centar službi bezbjednosti Trebinje, fco;
T-74	Spisak radnika Rezervni sastav za isplatu LD za mjesec juni 1992. godine – SJB Foča, Srpska Republika Bosna i Hercegovina, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Centar službi bezbjednosti Trebinje, fco;
T-75	Službeni glasnik Srpskog naroda u BiH, strana 308-broj 8. od 08.06.1992. godine, u kojem je sadržana i Odluka o povratku iseljenih lica na teritoriju Srpske republike Bosne i Hercegovine, fco;
T-76	Zahtjev za postavljanje minskog polja i zamjenu naoružanja, Srpska Republika Bosna i Hercegovina – SAO Hercegovina – Kazнено popravni dom Foča, broj: 12/92 od 09.06.1992. godine, te Spisak vojnih obveznika pripadnika jedinice KPD Foča, fco;
T-77	Spisak aktivnih radnika SJB Foča za isplatu LD za juni 1992. godine, Srpska Republika Bosna i Hercegovina – Ministarstvo za unutrašnje poslove – Centar službi bezbjednosti Trebinje, fco;
T-78	Naredba o primjeni pravila međunarodnog ratnog prava u Vojsci Srpske republike Bosne i Hercegovine objavljena u Službenom glasniku Srpskog naroda u BiH broj 9/92, strana 329. od 13. juna 1992. godine, fco;
T-79	Odluka Predsjednika Predsjedništva Srpske Republike Bosne i Hercegovine broj: 495 – 06 od 13.06.1992. godine o zabrani formiranja i djelovanja naoružanih grupa i pojedinaca na teritoriji Republike Srpske koje nisu pod jedinstvenom komandom vojske ili milicije, fco;
T-80	Odluka Predsjednika Predsjedništva Srpske Republike Bosne i Hercegovine broj: 1999-05 od 13.06.1992. godine o zabrani formiranja i djelovanja naoružanih grupa i pojedinaca na teritoriji Republike Srpske koje nisu pod jedinstvenom komandom vojske ili milicije objavljena od strane “SRNA” novinske agencije, fco;
T-81	Odluka o zabrani formiranja i djelovanja naoružanih grupa i pojedinaca na teritoriji Republike Srpske koje nisu pod jedinstvenom komandom vojske ili milicije br. 01-51/92 od 13.06.1992. godine, objavljena u Službenom glasniku Srpskog naroda u BiH broj 10/92 – strana 349, fco;

T-82	Uputstvo o postupanju sa zarobljenim licima, u potpisu Ministar odbrane, pukovnik Bogdan Subotić, broj: 21-26/92 od 13.06.1992. godine, fco;
T-83	Naredba o primjeni pravila međunarodnog ratnog prava u Vojsci Srpske Republike Bosne i Hercegovine, u potpisu predsjednik Predsjedništva Srpske Republike Bosne i Hercegovine Radovan Karadžić, broj: 01-53/92 od 13.06.1992. godine sa pratećim Uputstvom;
T-84	Odluka Predsjedništva Srpske Republike Bosne i Hercegovine o formiranju, organizaciji, formaciji i rukovođenju i komandovanju Vojskom Srpske Republike Bosne i Hercegovine br. 01-58/92 od 15.06.1992. godine;
T-85	Podaci o ranjenim pripadnicima milicije Stanica javne bezbjednosti Foča broj: 5/92 od 17.06.1992. godine;
T-86	Odluka Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine o proglašenju ratnog stanja na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine br. 1201/92 od 20.06.1992. godine;
T-87	Izveštaj o pronađenim žrtvama civilnog stanovništva koje je donijela rijeka Drina, Štab TO Goražde – Komanda I Drinske brigade, broj: 149-1/92 od 28.06.1992. godine;
T-88	Naređenje Komandanta Taktičke grupe Foča br. 01/97-1 od 29.06.1992. godine;
T-89	Spisak pripadnika milicije koji su bili na frontu u junu 1992. godine Stanica javne bezbjednosti Foča;
T-90	Spisak pripadnika milicije koji su bili na frontu u julu 1992. godine Stanica javne bezbjednosti Foča;
T-91	Spisak aktivnih i rezervnih radnika Stanice javne bezbjednosti Foča koji su na ishrani kod hotela „Zelengora“ u Foči broj: 14-3/08 – 120 – 8/92 od 01.07.1992. godine;
T-92	Prijedlog za izbor Predsjednika Osnovnog suda, javnog tužioca i zamjenika tužioca Izvršnog odbora Srpske općine Foča, broj: 01/III – 012 – 205 od 02.07.1992. godine;
T-93	Naređenje o deblokiranju Goražda Glavnog štaba Vojske Srpske Republike BiH, str. pov. br. 02/5-54 od 06.07.1992. godine;
T-94	Zapovest komandanta Taktičke grupe „Foča“ za deblokadu Goražda – Taktička grupa „Foča“ str. pov. br. 01/113-1 od 07.07.1992. godine;
T-95	Zadatak 6. bataljonu naređen od strane komandanta pukovnika M. Kovača;

T-96	Zahtjev TG Foča upućen komandi Korpusa Bileća kao i komandantu TG Čajniče od 09.07.1992. godine;
T-97	Naređenje o formiranju operativne grupe Podrinje“ Glavnog štaba vojske Srpske Republike BiH, str. pov. br. 02/5-61 od 14.07.1992. godine te Naređenje o deblokiranju Goražda str. pov. br. 02/5-54 od 06.07.1992. godine;
T-98	Naređenje Taktičke grupe „Foča“ za obezbjeđenje seoskih straža Čelebićima str. pov. br. 01/113-7 od 15.07.1992. godine;
T-99	Naređenje Taktičke grupe „Foča“ za obezbjeđenje seoskih straža Zavajitu str. pov. br. 01/1 od 15.07.1992. godine;
T-100	Redovni borbeni izvještaj TG Foča, str. pov. br. 01/113-21 od 21.07.1992. godine;
T-101	Naređenje Glavnog štaba vojske Srpske Republike za dalje aktivnosti na deblokiranju Goražda str. pov. br. 02/5-70 od 21.07.1992. godine i Naređenje Glavnog štaba vojske Srpske Republike za sprečavanje dezerterstva str. pov. br. 02/5-104 od 17.08.1992. godine;
T-102	Vanredni izvještaj TG Foča, str. pov. br. 01/55-1 od 24.07.1992. godine;
T-103	Izvještaj TG Foča str. pov. br. 01/113-26 od 25.07.1992. godine;
T-104	Redovni borbeni izvještaj Komande 2. Rmtbr str. pov. br. 479/1-92 od 27.07.1992. godine;
T-105	Akt TG „Foča“, str. pov. br. 01-113-30 od 29.07.1992. godine;
T-106	Naredba Glavnog štaba vojske Srpske Republike za ponovno deblokiranje Goražda i zaštita srpskog naroda u Goraždu i okolini, str. pov. br. 02/5-110 od 02.08.1992. godine;
T-107	Redovni izvještaj TG „Foča“ primljen radio – vezom 02.08.1992. godine u 11:30, Centar za obavještavanje Trebinje, br. 01/113-35;
T-108	Satelitski snimci pod nazivom „Destroyed Mosques – Foca, Bosnia and Herzegovina“ br: Exh. 22, Exh. 22/1, Exh. 22/2, Exh. 22/3, Exh. 22/4, Exh. 22/5;
T-109	Službena zabilješka o pogibiji Mališ Dejana, pripadnika rezervnog sastava milicije SJB Foča broj: 7/92 od 04.08.1992. godine;
T-110	Redovni borbeni izvještaj br. 26 TG Foča broj: 01/113-37 od 05.08.1992. godine;

T-111	Podaci o ranjenim i poginulim pripadnicima milicije Stanica javne bezbjednosti Foča broj: 8/92 od 05.08.1992. godine;
T-112	Izveštaj TG „Foča“, str. pov .br. 01/113 – 38 od 06.08.1992. godine;
T-113	Redovni izvještaj br. 27 TG „Foča“, str. pov. br. 01/113 – 39 od 07.08.1992. godine;
T-114	Redovni izvještaj broj 29 TG „Foča“, str. pov. br. 01/113 – 41 od 09.08.1992. godine;
T-115	Redovni izvještaj br. 56 VP 7141 Foča, str. pov. br. 01/113 – 68 od 06.09.1992. godine;
T-116	Informacija o bezbjednosnoj situaciji u Srpskoj općini Foča i prijedlog mjera za razrešavanje iste, Rade Radović – načelnik odeljenja milicije za pogranične poslove u Upravi milicije MUP-a;
T-117	Službena zabilješka povodom ranjavanja Avram Vlastimira, Pjano Miroslava i Čančar Moma, pripadnika rezervnog sastava milicije SJB Foča – interventni vod od 27.09.1992. godine;
T-118	Akt Osnovnog suda u Foči, broj: SU-238/92 od 01.10.1992. godine upućen Ministarstvu pravde RS kao i Akt Osnovnog suda u Foči, broj: SU-238/92 od 01.10.1992. godine;
T-119	Dopis Ministarstva unutrašnjih poslova RBiH br. 10-548/92 od 19.10.1992. godine, te priložena Informacija MUP-a RBiH o počinjenim krivičnim djelima protiv čovječnosti i međunarodnog prava i o koncentracionim logorima koje je agresor formirao na području Foče i Kalinovika iz oktobra 1992. godine;
T-120	Spisak pritvorenih lica koja se otpuštaju iz KPD-a Foča, radi razmjene, od 21.10.1992. godine, fco;
T-121	Izveštaj o izvršenom obilasku i boravku u SJB Foča u vremenu od 19.-30.11.1992. godine, Uprava za poslove i zadatke milicije Bijeljina, od 01.12.1992. godine, fco;
T-122	Popis izbjeglica po općini izbjega prema nacionalnoj pripadnosti: opcija za sve nacionalnosti - Foča, Ured za prograninke i izbjeglice Vlade RH od 06.10.1993. godine, fco;
T-123	Spisak zarobljenika koji se nalaze u zatvoru Foča sačinjen od strane Komande TG „Drina“ str. pov br. 03/1645 od 27.10.1993. godine, fco;
T-124	Spisak do sada identifikovanih pripadnika SOD „Dragan Nikolić“ iz TG Foča, Služba bezbjednosti Komanda Istočno – Bosanske o.g. od 11.12.1993. godine, fco;

T-125	Popratni akt Stanice javne bezbjednosti Stari Grad Sarajevo broj: 19/14-4-2397-206/95 od 30.11.1995. godine te priloženi Spisak raseljenih lica sa područja SO Foča nastanjenih na području općine Stari Grad, sačinjen od strane Direkcije za rad sa mjesnim zajednicama i služba za izbjegla i raseljena lica općine Stari Grad Sarajevo broj: 452/95 od 25.11.1995. godine, fco;
T-126	Akt sa dostavom osnovnih podataka o devastaciji kulturno – historijskih spomenika za područje Foče i Rogatice, Zavod za zaštitu kulturnog, historijskog i prirodnog nasljeđa Bosne i Hercegovine, broj: M.H.4.01. povjerljivo od 11.11.1996. godine, fco;
T-127	Uništeni i oštećeni kulturno – historijski spomenici na području općine Foča od strane srpskih snaga, fco;
T-128	Dopis Kazneno-popravnog doma Srbinje broj: 01-328/98 od 26.10.1998. godine, sa priloženim Spiskom osoblja angažovanog u radnoj obavezi u Kazneno – popravnom domu Srbinje u periodu april 1992. do konca oktobra 1994. godine, fco;
T-129	Spisak zarobljenih lica u KPD Foča, fco;
T-130	Odluka Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine o ukidanju ratnog stanja br. 1861/95 od 22.12.1995. godine, fco;
T-131	Zapisnik o uviđaju Kantonalnog suda u Goraždu br. Kri-26/00 od 18.09.2000. godine, fco. (original se nalazi u predmetu br. T20 0 KTRZ 0003114 12);
T-132	Zapisnik o uviđaju Kantonalnog suda u Goraždu br. Kri-27/00 od 20.09.2000. godine, fco. (original se nalazi u predmetu br. T20 0 KTRZ 0003114 12);
T-133	Zapisnik o uviđaju Kantonalnog suda u Goraždu br. Kri-6/01 od 05.09.2001. godine, fco. (original se nalazi u predmetu br. T20 0 KTRZ 0003114 12);
T-134	Zapisnik o uviđaju Kantonalnog tužilaštva u Goraždu KTA-broj : 37/2006 od 07.06.2006. godine, fco. (original se nalazi u predmetu br. T20 0 KTRZ 0003114 12);
T-135	Izveštaj o sudsko-medicinskoj ekspertizi za slučaj br. FČ 744, broj: KTA-37/2006 od 08.06.2006. godine, fco. (original se nalazi u predmetu br. T20 0 KTRZ 0003114 12);
T-136	DNK izveštaj za slučaj br. FČ 744, ICMP br. 20580 od 08.09.2006. godine, fco. (original se nalazi u predmetu br. T20 0 KTRZ 0003114 12);
T-137	Zapisnik o utvrđivanju identiteta br. 744 od 02.10.2006. godine, fco. (original se nalazi u predmetu br. T20 0 KTRZ 0003114 12);

T-138	Zapisnik o utvrđivanju identiteta DNK analizom od 02.10.2006. godine, fco (original se nalazi u predmetu br. T20 0 KTRZ 0003114 12);
T-139	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH br. 2 od 10.04.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 10. aprila 1992. godine, fco;
T-140	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH od 11.04.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan aprila 1992. godine, fco;
T-141	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH br. 6 od 11.04.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 11. aprila 1992. godine, fco;
T-142	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH br. 7 od 12.04.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 12. aprila 1992. godine, fco;
T-143	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH br. 9 od 13.04.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 13. aprila 1992. godine, fco;
T-144	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH br. 11 od 14.04.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 14. aprila 1992. godine, fco;
T-145	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH br. 12 od 14.04.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 14. aprila 1992. godine, fco;
T-146	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH br. 13 od 15.04.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 15. aprila 1992. godine, fco;
T-147	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH br. 14 od 15.04.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 15. aprila 1992. godine, fco;
T-148	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH br. 15 od 16.04.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 16. aprila 1992. godine, fco;
T-149	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH br. 16 od 16.04.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 16. aprila 1992. godine, fco;
T-150	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH br. 17 od 16.04.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 16.

	aprila 1992. godine, fco;
T-151	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH br. 19 od 17.04.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 17. aprila 1992. godine i br. 20 od 18.04.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 18. aprila 1992. godine, fco;
T-152	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH br. 23 od 19.04.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 19. aprila 1992. godine, fco;
T-153	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH br. 24 od 20.04.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 20. aprila 1992. godine, fco;
T-154	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH br. 29 od 22.04.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 22. aprila 1992. godine, fco;
T-155	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH br. 30 od 23.04.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 23. aprila 1992. godine, fco;
T-156	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH br. 31 od 23.04.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 23. aprila 1992. godine, fco;
T-157	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH br. 32 od 24.04.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 24. aprila 1992. godine, fco;
T-158	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH br. 33 od 24.04.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 24. aprila 1992. godine, fco;
T-159	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH br. 35 od 25.04.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 25. aprila 1992. godine, fco;
T-160	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH br. 39 od 27.04.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 27. aprila 1992. godine, fco;
T-161	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH br. 42 od 29.04.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 29. aprila 1992. godine, fco;

T-162	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH br. 45 od 30.04.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 30. aprila 1992. godine, fco;
T-163	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH br. 46 od 01.05.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 01. maja 1992. godine, fco;
T-164	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH br. 47 od 01.05.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 01. maja 1992. godine, fco;
T-165	Bilten Ministarstva za narodnu odbranu RBiH br. 47 od 02.05.1992. godine o aktuelnim zbivanjima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine na dan 02. maja 1992. godine;
T-166	Transkript presretnutog razgovora vođenog dana 18.04.1992. godine između Karadžić Radovana i Stanišić Miće, interni broj: CD-45-27-12/02/030, fco;
TD-167	„Sukob u Bosni i Hercegovini ukratko – Foča pod kontrolom Srpske teritorijalne odbrane, molba za „normalizaciju“, novinski članak BBC-a od 21.04.1992. godine koji prenosi izvode iz programa Radio Beograd od 19.04.1992. godine, te originalna engleska verzija članka, fco;
T-168	Dnevni izvještaj – Komanda 744. Pozadinske baze, pov. br. 263-85 od 27.04.1992. godine, fco;
TD-169	„Srpski „teroristi“ navodno ubili više od 13 ljudi u Foči“, objavljeno na Hrvatskom radiju 28.04.1992. godine, te originalna engleska verzija članka, fco;
TD-170	Izveštaj novinara Tucaković Šemse iz Goražda za dan 01.09.1992. godine, fco;
T-171	Informacija o četničkom čišćenju teritorija istočne Bosne i dr. mjesta u R BiH, Stanice javne bezbjednosti Trnovo broj: 17-11-197/92 od 21.10.1992. godine, fco;
TD-172	„Logori za silovanja“, novinski članci Roya Gutmana objavljenim u novinama Newsday od 19.4.1993. godine, fco;
TD-173	Pismo Teamwork Rheinland – Pfalz / Saarland e.V. od 26.10.1993. godine poslano BBC-u , te prevod na B/H/S jezik, fco;
T-174	Naredba Tužilaštva BiH, broj T20 0 KTRZ 0003050 05, od 23.03.2018. godine; Prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva svjedoka S-1, od 30.07.2018. godine, dostavljen od strane Ministarstva pravde BiH; Nalaz i mišljenje vještaka-neuropsihijatra prof. Abdulaha Kučukalića od 03.04.2018. godine; Nalaz i mišljenje (psihološki izvještaj) vještaka psihologa Nermine Bajramagić, od 29.03.2018. godine.

T-175	Zapisnik o ispitivanju osumnjičenog Milomira Davidovića, broj T20 0 KTRZ 0003050 05 od 04.10.2017. godine, Tužilaštvo BiH; Transkript o ispitivanju osumnjičenog Milomira Davidovića zv. Liči, broj T20 0 KTRZ 0003050 05 od 13.10.2017. godine, Tužilaštvo BiH; CD- audio zapis ispitivanja osumnjičenog Milomira Davidovića
T-176	Zahtjev Tužilaštva BiH za izmjenu zaštitnih mjera na osnovu pravila 86 (H) od 28.08.2017. godine, upućen Mehanizmu za međunarodne krivične sudove, fco, i Odluka Mehanizma za međunarodne kivične sudove od 12.12.2017. godine po zahtjevu na osnovu pravila 86(F) i 86 (H) Pravilnika o postupku i dokazima, fco

B. ULOŽENI MATERIJALNI DOKAZI ODBRANE OPTUŽENOG

Broj dokaza	Sadržaj dokaza
O-1	Izjava svjedoka S1, 15-18.11.1995. godine, u prijevodu, Međunarodni sud za krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog prava na području bivše Jugoslavije od 1991. godine, označena haškim brojem od 00910327 do 00910343
O-2	Akt Ministarstva unutrašnjih poslova RS, Policijska uprava Foča, broj 22-08-222.1-115/18 od 13.07.2018. godine o tome da lice Davidović Milomir ne posjeduje vozačku dozvolu, niti je polagao vozački ispit

ANEKS II – RJEŠENJE O UTVRĐENIM ČINJENICAMA

Broj: S1 1 K 005151 18 Kri
Sarajevo, 27.09.2018. godine

Sud Bosne i Hercegovine, Odjel I za ratne zločine, u vijeću sastavljenom od sudija Jasmine Ćosić Dedović kao predsjednika vijeća, te sudija Darke Samardžića i Enide Hadžiomerović kao članova vijeća, u krivičnom predmetu protiv optuženog Davidović Milomira, zbog krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka g) Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: KZ BiH) u vezi sa članom 180. stav 1. istog Zakona, odlučujući o prijedlogu Tužilaštva BiH broj: T20 0 KTRZ 0003050 05 od 20.03.2018. godine, za prihvatanje utvrđenih činjenica iz presuda MKSJ broj: IT-00-39-T od 27.09.2006. godine u predmetu protiv Momčila Krajišnika, broj: IT-97-25-T od 15.03.2002. godine u predmetu protiv Milorada Krnojelca i broj: IT-96-23/1-T od 22.02.2001. godine u predmetu protiv Dragoljuba Kunarca, na osnovu člana 4. Zakona o ustupanju predmeta od strane MKSJ Tužilaštvu BiH i korištenju dokaza pribavljenih od strane MKSJ u postupcima pred sudovima u BiH, dana 27.09.2018. godine, donio je sljedeće:

R J E Š E N J E

Djelimično se usvaja prijedlog Tužilaštva broj: T20 0 KTRZ 0003050 05 od 20.03.2018. godine za prihvatanje utvrđenih činjenica, **pa se prihvataju kao utvrđene sljedeće činjenice utvrđene od strane pretresnih vijeća u opsegu i redoslijedom kojim su nabrojane u daljem tekstu:**

A) U predmetu protiv Momčila Krajišnika broj IT-00-39-T, presuda od 27.09.2006. godine;

1. „Prema popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine, u nacionalnom sastavu stanovništva općine Foča bilo je 20.790 (51 posto) Muslimana, 18.315 (45 posto) Srba, 94 Hrvata, 463 Jugoslovena i 851 osoba druge ili nepoznate nacionalnosti.“ (paragraf 622. presude u predmetu Krajišnik);
2. “Od aprila 1992., Muslimani u općini Foča otpušteni su s posla ili su, uz pomoć Kriznog štaba Foča, sprečavani da odu na posao ili odvrćani od toga. Uvedena su ograničenja za kretanje Muslimana. [...] Stanovništvo srpske nacionalnosti se moglo slobodno kretati, a jedini izuzetak bio je policijski čas od 20:00 do 6:00 sati koji je vrijedio za sve stanovnike.” (paragraf 623. presude u predmetu Krajišnik);
3. „Politička propaganda SDS-a (u Foči) postala je agresivnija, bilo je nasilnih ispada i paljene su kuće.“ (paragraf 623. presude u predmetu Krajišnik);

4. „Neposredno prije izbijanja sukoba 8. aprila 1992., Srbi su počeli evakuisati svoje porodice i djecu iz Foče – uglavnom u Srbiju ili u Crnu Goru. Dio Muslimana, u strahu nakon što su uočili kako idu njihove komšije Srbi i zbog sveprisutne napetosti u gradu, također je uspio pobjeći ili evakuisati svoje porodice prije izbijanja sukoba. Drugi, i Srbi i Muslimani, preselili su se u dijelove grada Foče gdje su ljudi njihove nacionalnosti bili u većini.“ (paragraf 624. presude u predmetu Krajišnik);
5. „U početku je na snazi bilo vojno naređenje kojim se građanima zabranjivalo da odu iz Foče. Međutim, većina muslimanskog civilnog stanovništva je na kraju bila prisiljena da napusti tu općinu.“ (paragraf 649. presude u predmetu Krajišnik);
6. „U maju 1992. godine organizovani su autobusi koji su odvozili civile iz grada, a dio Muslimana iz Foče, uglavnom žene i djeca, odveden je oko 13. avgusta 1992. godine u Rožaje u Crnoj Gori.“ (paragraf 649. presude u predmetu Krajišnik);
7. „Dana 23. oktobra, grupa žena i djece iz te općine transportovana je, nakon jednomjesečnog zatočeništva u sportskoj dvorani "Partizan", autobusom u Goražde.“ (paragraf 649. presude u predmetu Krajišnik);
8. „Mnogi Muslimani su otišli iz općine (Foča), strahujući za svoju bezbjednost. Da bi otišli, morali su pribaviti potvrdu lokalne policije i potpisati formular kojim svu imovinu u svom posjedu prepisuju na republiku bosanskih Srba.“ (paragraf 649. presude u predmetu Krajišnik);
9. „Dana 7. aprila 1992., uslijed pritisaka vodstva SDS-a, SJB je podijeljen po nacionalnoj osnovi. Tada je na ulicama već bilo srpske vojske, a mnogi Srbi su toga dana mobilisani i naoružani.“ (paragraf 625. presude u predmetu Krajišnik);
10. „U noći između 7. i 8. aprila, Srbi su zauzeli radio-stanicu Foča, skladište regionalnog Doma zdravlja i magacin Teritorijalne odbrane u kojem je bilo uskladišteno oružje.“ (paragraf 625. presude u predmetu Krajišnik);
11. „Srbi su, raspoložujući ne samo teškim oružjem JNA, nego i naoružanjem TO-a, razmjestili tešku artiljeriju po uzvišenjima oko Foče.“ (paragraf 626. presude u predmetu Krajišnik);
12. „Srpske snage su činili domaći vojnici, kao i vojnici iz Crne Gore i Srbije, naročito 'Beli orlovi'.“ (paragraf 627. presude u predmetu Krajišnik);
13. „Srpske snage su krenule zauzimati dio po dio grada Foče, uključujući bolnicu i zatvorski objekat KP dom.“ (paragraf 627. presude u predmetu Krajišnik);
14. „Mnogi civili su se za vrijeme sukoba sakrili ili otišli iz Foče. Mnogi Muslimani koji su se skrivali riješili su se ličnog naoružanja kako ne bi mogli biti optuženi za učestvovanje u sukobu.“ (paragraf 627. presude u predmetu Krajišnik);
15. „Nakon što su Srbi zauzeli Foču, u njoj je bio znatan broj srpskih vojnika i srpskih paravojnih formacija, a napad na civilno stanovništvo muslimanske nacionalnosti nastavio se.“ (paragraf 628. presude u predmetu Krajišnik);

16. „Dana 14. ili 15. aprila 1992. ili približno tih datuma, u centru Foče uhapšeno je više Muslimana i nekoliko Srba. Dok je Srbima nakon nekoliko sati bilo dopušteno da se vrate kućama, Muslimani su zadržani u pritvoru.“ (paragraf 628. presude u predmetu Krajišnik);
17. „Između 14. i 17. aprila 1992. godine, lokalni pripadnici paravojnih formacija uhapsili su i zatočili civile Muslimane iz drugih dijelova grada Foče, među kojima i nekoliko ljekara i zdravstvenih radnika iz fočanske bolnice, u vojnim skladištima TO-a u Livadama. Tokom hapšenja, srpski vojnici i vojna policija su teško premlatili i nanijeli povrede nekolicini zatočenika.“ (paragraf 628. presude u predmetu Krajišnik);
18. „Tokom aprila i maja 1992., Muslimani u stambenim objektima u Foči zapravo su bili u kućnom pritvoru, bilo zbog toga što su se u njima skrivali bilo zbog toga što su im to naredili srpski vojnici.“ (paragraf 629. presude u predmetu Krajišnik);
19. „Srpska vojska je koristila zgrade poznate pod imenima "Planika" i "Šandal" kao privremene zatočeničke centre.“ (paragraf 629. presude u predmetu Krajišnik);
20. „Postavljeni su vojni punktovi na kojima se kontrolisao ulaz u Foču i okolna sela, te izlaz iz njih.“ (paragraf 629. presude u predmetu Krajišnik);
21. „Krizni štab je naredio Muslimanima da predaju oružje, a Srbima je bilo dozvoljeno da svoje zadrže. Srpska vojna policija i vojnici su vršili pretres muslimanskih domaćinstava u potrazi za oružjem, novcem i drugim predmetima. Srpske kuće nisu pretraživane ili su, u najgorem slučaju, pretraživane površno.“ (paragraf 629. presude u predmetu Krajišnik);
22. „Poslovni objekti u vlasništvu Muslimana su opljačkani ili spaljeni, ili im je zaplijenjena oprema.“ (paragraf 629. presude u predmetu Krajišnik);
23. „Van grada Foče, srpske snage su zauzimale ili razarale muslimanska sela u općini Foča. Napadi su se nastavili do početka juna 1992. Srpske snage je činila vojska, policija, paravojska, a ponekad i seljani srpske nacionalnosti.“ (paragraf 630. presude u predmetu Krajišnik);
24. „Selo Brod, četiri kilometra udaljeno od Foče, napadnuto je 20. aprila 1992., pošto mjesne vlasti nisu odgovorile na zahtjev srpskog Kriznog štaba da se seljani predaju.“ (paragraf 633. presude u predmetu Krajišnik);
25. „Srpske snage su zapalile muslimanska sela u okolini Miljevine i uhapsile civile muškog pola i muslimanske nacionalnosti.“ (paragraf 633. presude u predmetu Krajišnik);
26. Dana 25. ili 26. aprila, napadnuta su sela Filipovići i Paunci, a kuće Muslimana spaljene su do temelja. Civili iz Filipovića su ubijeni.“ (paragraf 633. presude u predmetu Krajišnik);
27. „Dana 28. aprila 1992. ili približno tog datuma, srpski vojnici su napali Ustikolinu, u kojoj je dio Muslimana pokušao da organizuje odbranu. Pošto su zauzele selo, srpske snage su zapalile muslimanske kuće.“ (paragraf 634. presude u predmetu Krajišnik);

28. Srpske snage su odatle nastavile da napadaju i razaraju muslimanska sela uz lijevu obalu Drine nizvodno od Ošanice, dok je stanovništvo tih sela bježalo. Neki ljudi su poginuli.“ (paragraf 634. presude u predmetu Krajišnik);
29. „Dana 4. i 5. maja 1992., srpske snage su granatirale i zauzele muslimansko selo Jeleč. Kada su te snage zapalile selo, stanovništvo je pobjeglo u obližnju šumu. Muslimani koji su ostali u svojim domovima ili koji su pokušali pobjeći ubijeni su. Drugi seljani muškog pola i muslimanske nacionalnosti zarobljeni su i zatočeni u objektima u općinama Kalinovik i Bileća, a kasnije prebačeni u KP dom Foča.“ (paragraf 635. presude u predmetu Krajišnik);
30. „Sredinom juna 1992., približno 27 muslimanskih civila, većinom žena i djece, ubijeno je u četvrti Čohodor-Mahala u gradu Foči.“ (paragraf 636. presude u predmetu Krajišnik);
31. „Dana 22. juna 1992., svi odrasli muškarci iz sela Trnovača, njih petnaest (...), odvedeni su iz sela na most na Drini u dijelu Foče koji se zove Brod, gdje je ubijeno njih četrnaest.“ (paragraf 637. presude u predmetu Krajišnik);
32. „Dana 24. juna, lokalni Srbi su odveli više žena iz tog sela (Trnovača) u motel "Bukovica", gdje je jedna žena silovana. Dva dana kasnije, preostale žene su odvedene u "srednju školu", gdje su im lokalni Srbi (...), rekli da im pokušavaju obezbijediti siguran izlaz iz te općine.“ (paragraf 637. presude u predmetu Krajišnik);
33. „Početkom jula 1992., lokalni srpski vojnici (...) napali su muslimansko selo Mješaja/Trošan. Kad je selo napadnuto, dio seljana Muslimana je bio u šumi, gdje su noćili u strahu od napada. U napadu je poginulo troje seljana (...). Ostali seljani Muslimani, u grupi od približno 50, potjerani su silovito prema jednoj livadi, a dvoje seljana muškog pola surovo je zlostavljano. Srpski vojnici su te seljane tukli kundacima i granama, udarali ih nogama i nazivali ih ustašama. (...) Na toj livadi, srpski vojnici su odvojili muškarce od žena i žene potjerali nizbrdo prema selu Trošan. Tih sedam zatočenih muškaraca (...) ubijeno je. Dio žena je odveden u stan jednog od vojnika koji su učestvovali u napadu, gdje ih je mnogo vojnika u više navrata silovalo, a kasnije su prodane.“ (paragraf 638. presude u predmetu Krajišnik);
34. „Srpski vojnici su odveli drugi dio žena iz sela Mješaja/Trošan u zatočenički centar na gradilištu Buk-Bijela (...). Gotovo svake noći, lokalni srpski vojnici silovali su (...) bilo u jednoj od učionica bilo negdje van škole.“ (paragraf 638. presude u predmetu Krajišnik);
35. „U periodu od 10. aprila do početka juna 1992., vršena su masovna hapšenja civila Muslimana i Muslimanki, po cijeloj Foči i okolini. Uhapsili bi ih, pokupili, razdvojili, zatočili ili zatvorili u nekoliko zatočeničkih centara u toj općini. Neki su ubijeni, neki silovani ili premlaćeni. Neki od muškaraca su u zatočeništvu bili i do dvije i po godine. Jedini razlog za takvo postupanje prema njima bio je taj što su po nacionalnosti bili Muslimani.“ (paragraf 639. presude u predmetu Krajišnik);

36. „Civilni Muslimani su bili zatočeni u Srednjoškolskom centru u Foči i sportskoj dvorani "Partizan" u neizdržljivo nehygieničkim uslovima, bez ikakve medicinske njege i bez dovoljno hrane. Sve to događalo se pred očima, sa punim znanjem, a ponekad i uz neposredno učešće lokalnih vlasti, posebno policije. Policajci su tako radili kao čuvari u sportskoj dvorani "Partizan". Srpski vojnici i policajci (...) dolazili bi u te zatočeničke centre, izabrali jednu ili više žena, izveli ih i silovali.“ (paragraf 640. presude u predmetu Krajišnik);
37. „Kada su žene koje su prebacivali iz Buk-Bijele u srednju školu u Foči pokušale zatražiti zaštitu policije u Foči, njihove pritužbe su ignorisane. (...) Srpski vojnici (...) odveli su neke žene iz ta dva zatočenička centra u privatne stanove i kuće, gdje su morale kuhati, čistiti i služiti stanare. Podvrgavane su i seksualnim zlostavljanjima. (...) Nakon više mjeseci provedenih u zatočeništvu, mnoge žene su odvezene iz općine ili razmijenjene.“ (paragraf 640. presude u predmetu Krajišnik);
38. „U jednom momentu je dio žena iz sportske dvorane "Partizan" premješten u razne kuće i stanove, gdje su ih nastavili silovati i zlostavljati. Konkretno, u Karamanovoj kući u Miljevini vojnici su imali lak pristup ženama i djevojčicama koje su silovali.“ (paragraf 641. presude u predmetu Krajišnik);
39. „U KP domu bilo je između 350 i 500 zatočenika, a tokom ljeta 1992. taj broj je ponekad premašivao 500. Period zatočenja trajao je od četiri mjeseca do više od dvije i po godine. Uz pretežno civilno stanovništvo u KP domu, bilo je i vojnika Muslimana koje su držali u samicama, odvojeno od zatočenih civila muslimanske nacionalnosti. Zatočene osobe su bile stare od 15 do skoro 80 godina.“ (paragraf 642. presude u predmetu Krajišnik);
40. „(...) Ovlaštenja u vezi sa zadržavanjem u pritvoru osuđenih zatočenika srpske nacionalnosti imali su Vojna komanda i Ministarstvo pravde. Za donošenje odluka o tome koje zatočene Muslimane će zadržati u KP domu, a koje pustiti na slobodu, bila je ovlaštena Vojna komanda, a ne Ministarstvo pravde. (...) Vojna komanda je mogla donositi odluke i o tome kojim osobama će se dozvoliti da uđu u KP dom, a imala je i određena ovlaštenja u vezi s upućivanjem na radnu obavezu u KP dom i vrstom posla koje će ondje obavljati osobe na radnoj obavezi.“ (paragraf 644. presude u predmetu Krajišnik);
41. „Postojale su grupe koje su ulazile u KP dom (...). To su bili isljednici i pripadnici paravojnih snaga. Pripadnici vojske su mogli da uđu u KP dom, ali je za to trebalo prethodno obezbijediti dozvolu vojnih organa. (...)“ (paragraf 645. presude u predmetu Krajišnik);
42. „Zatočnici su se morali nositi sa surovim uslovima života u KP domu, gdje su ih držali na skućenom prostoru, bez grijanja i odgovarajućih sanitarnih čvorova, kao i bez dovoljno hrane. Medicinska njega bila je neadekvatna. Obroci zatočenih Muslimana, za razliku od obroka zatočenih Srba, bili su jedva dovoljni za preživljavanje, zbog čega su mnogi od njih izuzetno izgubili na težini i imali druge zdravstvene probleme. Od aprila 1992. nisu im bile dozvoljene posjete, tako da više nisu mogli dopuniti svoje

oskudne porcije hrane i doći do higijenskih potrepština.“ (...)“ (paragraf 646. presude u predmetu Krajišnik);

43. „Dio zatočenika u KP domu ispitan je u roku od nekoliko dana ili sedmica nakon dolaska, dio tek nakon nekoliko mjeseci, a bilo je zatočenika koji nikad nisu ispitani. Mnogi zatočenici su tokom ispitivanja, kao i u svakodnevnom životu u KP domu, bili izloženi prijetnjama, uvredama i surovom zlostavljanju od strane stražara i ljudi koji su izvana došli u logor. Neki od njih su bili tako žestoko premlaćeni da danima nisu mogli hodati. Postupci koji su za posljedicu imali premlaćivanje ili boravak u samicama uključivali su pokušaje da se dobije dodatna hrana, pokušaje da se dođe do tople vode, pokušaje međusobne komunikacije, komunikacije sa stražarima ili vanjskim svijetom. Drugi zatočenici su mogli da čuju krikove i jauke onih koje su tukli, pa se tako širio strah među svim zatočenicima. Budući da nisu mogli utvrditi nikakav kriterij po kojem se vršio izbor za ispitivanje, mnogi zatočeni Muslimani živjeli su u stalnom strahu da će njih sljedeće odvesti i tako prema njima postupiti. Dio zatočenika su iz KP doma odvodili na prisilni rad.“ (paragraf 647. presude u predmetu Krajišnik);
44. „U periodu od 28. juna do 5. jula 1992., srpski stražari su u KP domu ubili 36 muslimana s područja Foče. U masovnoj grobnici na planini Maluši, općina Foča, pronađena su i ekshumirana još 62 leša. Ti leševi su bili muškog pola i obučeni u civilnu odjeću, a za više njih je utvrđeno da je riječ o leševima muslimana. Gotovo svima su bili vezani udovi, a otkriće velikog broja čahura od municije ispaljene iz pješadijskog naoružanja u blizini te grobnice pokazuje da su te osobe ubijene na toj lokaciji.“ (paragraf 647. presude u predmetu Krajišnik);
45. „Grupe zatočenih osoba su prebacivane iz KP doma u druge logore u Bosni i Hercegovini. Osim toga, zatočenici su iz KP doma odvođeni na razmjene. Dana 30. avgusta 1992. ili približno tog datuma, jedna grupa od oko 55 muškaraca odvedena je na razmjenu u Crnu Goru, ali je jedan srpski vojnik u Nikšiću, Crna Gora, zaustavio autobus kojim su ih prevozili i grupu poslao nazad u KP dom. Grupu su tada podijelili u dva dijela, nakon čega je oko 20 mlađih muškaraca odvedeno, možda u Goražde, i niko ih više nikad nije vidio. Preostalih 35 muškaraca odvedeno je na razmjenu u Rožaje u Crnoj Gori.“ (paragraf 650. presude u predmetu Krajišnik);
46. „Dana 17. ili 18. septembra 1992. ili približno tih datuma, iz KP doma je odvedeno i ubijeno još najmanje 35 zatočenih osoba.“ (paragraf 647. presude u predmetu Krajišnik);
47. „Osim u gore pomenutim objektima (op.a. Srednjoškolski centar, HE Buk-Bijela, sportska dvorana „Partizan“ i KP dom), srpske vlasti su 1992. godine civile pretežno muslimanske i hrvatske nacionalnosti držale zatočene u sljedećih dvanaest zatočeničkih centara u toj općini: u bolnici u Foči, u policijskoj stanici u Miljevini, na "Brionima", u kući Slobodana Matovića, u kaznionici u Velečevu, u osnovnoj školi "Brod na Drini", u vojnom skladištu u Čohodor-Mahali, u jednoj muslimanskoj kući u Trnovači, u kući Muniba Hodžića na Presjeci kod Ustikoline, u stanu Asima Džanko u mjestu Donje Polje, kao i u kućama u selu Điděvo.“ (paragraf 648. presude u predmetu Krajišnik);

48. „U periodu od aprila do juna 1992. u općini Foča teško je oštećeno ili potpuno uništeno vatrom i eksplozivom 25 muslimanskih spomenika, među kojima i Aladža džamija (Šarena džamija Hasana Nazira) u gradu Foči, kao i džamija u Jeleču. Aladža džamiju Srbi su digli u vazduh u aprilu, a ruševine su buldožerom srušene sa zemljom u avgustu iste godine.“ (paragraf 631. presude u predmetu Krajišnik);
49. „(...) Izbrisani su svi tragovi muslimanskog prisustva i kulture u Foči. U januaru 1994. srpske vlasti su svoju potpunu pobjedu – "sticanje premoći" – nad Muslimanima krunisale mijenjanjem imena Foča u 'Srbije'." (paragraf 651. presude u predmetu Krajišnik);

B) U predmetu protiv Milorada Krnojelca broj: IT-97-25-T, presuda od 15.03.2002. godine;

50. „Premda su bila etnički miješana, za pojedina naselja u gradu Foči odnosno sela u općini Foča moglo se reći da imaju većinsko muslimansko, odnosno srpsko stanovništvo.“ (paragraf 13. presude u predmetu Krnojelac);
51. „Srbi su formirali odvojenu lokalnu političku strukturu, Srpsku skupštinu općine Foča, a obje grupe osnovale su krizne štabove po nacionalnoj osnovi.“ (paragraf 17. presude u predmetu Krnojelac);
52. „Srpski Krizni štab funkcionisao je na jednoj lokaciji u srpskom naselju Čerežluk, a Miroslav Stanić, predsjednik SDS-a Foča, bio je predsjednik štaba i takozvani 'prvi ratni komandant' u Foči.“ (paragraf 17. presude u predmetu Krnojelac);
53. „Nesrpskom stanovništvu kretanje je bilo ograničeno. Policijski automobil s razglasom obilazio je grad objavljujući da Muslimanima nije dozvoljeno kretanje gradom. Slična objava je i putem radija. Istovremeno, srpsko stanovništvo moglo je slobodno da se kreće, osim za vrijeme policijskog časa od 20:00 do 06:00 sati koji je važio za sve stanovnike. Muslimanima je bilo zabranjeno da se sastaju i isključene su im telefonske linije.“ (paragraf 29. presude u predmetu Krnojelac);
54. „Nakon što su Srbi zauzeli Foču i njenu okolinu, tamo je bio prisutan značajan broj srpskih vojnika i srpskih paravojnih formacija. Čim su Srbi preuzeli kontrolu, uvedena su ograničenja za nesrpsko stanovništvo. Srpski vojnici su nazivali Muslimane pogrdnim izrazom "balija" i psovali ih prilikom hapšenja.“ (paragraf 27. presude u predmetu Krnojelac);
55. „Nesrbe su hapsili širom općine Foča. Muškarce Muslimane bi okupili na ulici, odvojili od žena i djece i od srpskog stanovništva. Drugi su uhapšeni u svom stanu ili u kućama prijatelja i rođaka, odvođeni s radnog mjesta ili su ih izvukli iz bolničkih kreveta.“ (paragraf 36. presude u predmetu Krnojelac);
56. „Srpski vojnici su palili muslimanske kuće tokom borbi za kontrolu nad gradom, ali i nakon što je grad zauzet.“ (paragraf 31. presude u predmetu Krnojelac);

57. „Nekoliko džamija u gradu i u općini Foča spaljeno je ili na drugi način razoreno. Džamija Aladža iz 1555., koja je bila pod zaštitom UNESCO-a, dignuta je u vazduh, a džamija u naselju Granovski Sokak je uništena. Džamija u Jeleču je spaljena, a minaret je uništen. Srpski vatrogasci stajali su po strani i gledali kako džamije gore.“ (paragraf 33. presude u predmetu Krnojelac);

C) I u predmetu protiv Dragoljuba Kunarca broj: IT-96-23/1-T u, presuda od 22.02.2001. godine;

58. „(...) Da su, na područjima općina Foča, Gacko i Kalinovik, prije započinjanja oružanog sukoba, muslimanski civili odstranjeni iz društvenog i profesionalnog života zajednice, nisu im isplaćivane plaće ili je rečeno da njihove usluge više nisu potrebne. Većina muškaraca muslimana je razoružana. Uskoro je uslijedilo njihovo potpuno izopćenje, pri čemu im je sloboda kretanja i okupljanja bila drastično ograničena.“ (paragraf 571. presude u predmetu Kunarac);

59. „Politička propaganda SDS-a postala je agresivnija, a izlivi nasilja i paljenja kuća češći. Mnogi muslimanski seljani u okolini Foče bili su tako preplašeni da su riješili radije spavati po šumama nego riskirati da ih žive spale u njihovim kućama ili da ih na neki drugi način ugrozi napad na njihova mjesta.“ (paragraf 572. presude u predmetu Kunarac);

60. „Neke od žena su držali u privatnim stanovima. Neke bi provodile po nekoliko dana na jednom mjestu prije no što bi ih premjestili u drugi stan, obično sa drugim vojnicima. (...) (Žene su) premještene iz Karamanove kuće i odvedene u stan u stambenu zgradu poznatu pod imenom "“Lepa Brena”" u Foči.“ (paragraf 42. presude u predmetu Kunarac);

61. „Da su vojnici veoma često, skoro svake druge noći, izvodili djevojke iz Srednjoškolskog centra u Foči (...) u zgradu "“Lepa Brena”".“ (paragraf 56. presude u predmetu Kunarac);

62. „“Lepa Brena” je soliter u Foči, u dijelu grada Gornje Polje.“ (str.1. presude u predmetu Kunarac);

63. „Žene su držali u raznim zatočeničkim centrima, gdje su morale živjeti u nepodnošljivim higijenskim uslovima, gdje su zlostavljane na razne načine, što je za mnoge od njih uključivalo opetovana silovanja. Srpski vojnici ili policajci dolazili bi u te zatočeničke centre, birali jednu ili više žena, izvodili ih i silovali. Mnoge žene i djevojke (...) silovane su na taj način. Neke od njih su iz tih zatočeničkih centara odvodili u privatne stanove i kuće, gdje su morale kuhati, čistiti i služiti srpske vojnike koji su tamo stanovali. Podvrgavane su i seksualnim zlostavljanjima.“ (paragraf 574. presude u predmetu Kunarac);

64. „Sve to događalo se pred očima, sa punim znanjem, a ponekad i uz neposredno učešće lokalnih vlasti, posebno policije.“ (paragraf 576. presude u predmetu Kunarac);

65. „Nakon višemjesečnog sužanjstva, mnoge žene su protjerane ili razmijenjene. Neki muškarci proveli su u zatočeništvu čak dvije i po godine.“ (paragraf 577. presude u predmetu Kunarac).

U preostalom dijelu, odbija se kao neosnovan prijedlog Tužilaštva BiH broj: T20 0 KTRZ 0003050 05 od 20.03.2018. godine da se prihvate kao utvrđene sljedeće činjenice:

1. “Dana 8. aprila 1992. u Foči je izbio oružani sukob između srpskih i muslimanskih snaga. Toga dana su po cijelom gradu postavljene barikade. Srpski napad na grad Foču započeo je između 8:30 i 10:00 sati, kombinacijom vatre iz pješadijskog naoružanja i granatiranja iz artiljerijskog oružja.“ (paragraf 627. presude u predmetu Krajišnik);
2. “Pucanje i granatiranje je uglavnom bilo usmjereno na naselja sa većinskim muslimanskim stanovništvom, posebno Donje Polje, ali Srbi su napadali i naselja u kojima su živjeli i Srbi i Muslimani, poput Čohodor-Mahale.“ (paragraf 627. presude u predmetu Krajišnik);
3. “Srpskim snagama je trebala približno sedmica dana da zauzmu grad Foču i još približno deset dana da uspostave potpunu kontrolu nad općinom Foča. U tom vojnom napadu ranjeno je mnogo civila, uglavnom Muslimana, i mnogi Muslimani su zbog tog napada otišli iz grada. Tokom borbe za kontrolu nad gradom kao i nakon što je grad zauzet, srpski vojnici su sistematski razarali muslimanske četvrti.“ (paragraf 627. presude u predmetu Krajišnik);
4. „(...) Sistematski su pljačkali ili palili do temelja kuće i stanove Muslimana, kupili ili zarobljavali seljane muslimanske nacionalnosti, a pritom neke od njih ponekad tukli ili ubijali.“ (paragraf 630. presude u predmetu Krajišnik);
5. „Dvije zatočenice, od kojih je jedna bila dvanaestogodišnja djevojčica, boravile su dvadesetak dana u jednom stanu u stambenoj zgradi poznatoj pod imenom "“Lepa Brena”" u Foči, gdje su ih stalno silovala dvojica muškaraca koja su stanovala u tom stanu, kao i drugi muškarci koji su dolazili u posjetu. Sredinom novembra obje zatočenice su odvedene u jednu kuću u blizini hotela "Zelengora". U toj kući su ostale otprilike 20 dana i u tom periodu ih je stalno silovala jedna grupa vojnika. Ista ta grupa vojnika odvela ih je kasnije ponovo u jedan drugi stan, gdje su ih nastavili silovati približno još dvije sedmice.“ (paragraf 641. presude u predmetu Krajišnik);
6. „Iako je u KP domu bilo i nešto Srba, oni su bili zatvoreni u skladu sa zakonom, nakon što su im sudovi prije izbijanja sukoba izrekli osuđujuće presude ili nakon što su tokom sukoba pritvoreni zbog vojnih prekršaja. Nesrbi su, za razliku od toga, bili pritvoreni bez ikakve pravne osnove, a njihovo zadržavanje u pritvoru nije bilo predmet preispitivanja.“ (paragraf 642. presude u predmetu Krajišnik);

7. „Osim nakratko u prvim danima zatočeništva u KP domu, zatočeni Muslimani nisu imali nikakvog kontakta sa spoljnim svijetom ni sa svojim porodicama, a (veoma dugo) ni sa MKCK-om. Nijedan od zatočenika nikad nije optužen, nijednom od njih se nikad nije sudilo, niti je ikome izrečena osuđujuća presuda za neko krivično djelo prije ili tokom zatočenja u KP domu.“ (paragraf 642. presude u predmetu Krajišnik);
8. „U prvim sedmicama nakon početka sukoba, KP dom je čuvao Užički korpus JNA. Muslimane su kupile, hapsile i odvodile u KP dom paravojne jedinice. U periodu od 18. ili 19. aprila 1992. ili približno tih datuma, nekadašnji srpski stražari iz KP doma, vratili su se na dužnost (...).“ (paragraf 643. presude u predmetu Krajišnik);
9. Neposredno prije izbijanja sukoba, Srbi su počeli da evakušu svoje porodice i djecu iz Foče, uglavnom u Srbiju ili Crnu Goru. Neki Muslimani, uznemireni kretanjem svojih komšija Srba, kao i opštom napetošću u gradu, također su pobjegli ili uspjeli da evakušu svoje porodice prije izbijanja sukoba. Premda su mnogi Muslimani imali prijatelje, komšije i rođake Srbe, tek su malobrojni bili upozoreni da predstoji napad. Odlazak iz Foče nije bio jednostavan čak ni za one koji su uspjeli da pobjegnu, uz česte vojne kontrolne punktove na pravcima do različitih destinacija.“ (paragraf 18. presude u predmetu Krnojelac);
10. „Kad su se gradovi i sela potpuno našli u njihovim rukama, srpske snage - vojska, policija, paravojne jedinice, a ponekad čak i srpski seljani, koristili su isti obrazac ponašanja: muslimanske kuće i stanove sistematski su pljačkali ili spaljivali, muslimanske seljane kupili i zarobljavali, a koji put ih pritom tukli ili ubijali. Muškarce i žene su razdvajali, a mnoge muškarce zatočili u zatvoru KP Dom.“ (paragraf 573. presude u predmetu Kunarac).
11. „(Žene su) odvodili u stanove (uglavnom u jedan stan u zgradi “Lepa Brena” ili u kuću u Gornjem Polju), gdje su drugi muškarci čekali da ih siluju.“ (paragraf 164. presude u predmetu Kunarac);

O b r a z l o ž e n j e

U skladu sa članom 4. Zakona o ustupanju predmeta od strane MKSJ Tužilaštvu BiH i korištenju dokaza pribavljenih od strane MKSJ u postupcima pred sudovima u BiH (Zakon o ustupanju predmeta), Tužilaštvo BiH je dana 20.03.2018. godine podnijelo Sudu prijedlog broj: T20 0 KTRZ 0003050 05 da se prihvate činjenice utvrđene presudama MKSJ broj: IT-00-39-T od 27.09.2006. godine u predmetu protiv Momčila Krajišnika, broj: IT-97-25-T od 15.03.2002. godine u predmetu protiv Milorada Krnojelca i broj: IT-96-23/1-T od 22.02.2001. godine u predmetu protiv Dragoljuba Kunarca.

Na pomenuti prijedlog Tužilaštva izjasnio se branilac optuženog Milomira Davidovića, advokat Slaviša Prodanović dostavio je Sudu svoje pismeno izjašnjenje u kojem se osvrnuo na svaku činjenicu pojedinačno, predlažući da Sud kao utvrđene prihvati samo one činjenice koje je odbrana učinila nespornim, pri tome posebno imajući u vidu činjenicu

da su Momčilo Krajišnik, Milorad Krnojelac i Dragoljub Kunarac odgovarali po komandnoj odgovornosti dok se optuženi Milomir Davidović tereti po individualnoj odgovornosti.

Nakon što je razmotrilo podneseni prijedlog Tužilaštva, te navode branioca optuženog, vijeće je donijelo odluku kao u dispozitivu iz sljedećih razloga.

Član 4. Zakona o ustupanju predmeta propisuje: „*Nakon saslušanja stranaka, sud može, na vlastitu inicijativu ili na prijedlog jedne od stranaka, odlučiti da prihvati kao dokazane činjenice koje su utvrđene pravosnažnom odlukom u drugom postupku pred MKSJ-om ili da prihvati pismeni dokazni materijal iz postupaka pred MKSJ-om ako se odnosi na pitanja od značaja u tekućem postupku.*“

Pravilo 94. (B) Pravilnika o postupku i dokazima MKSJ navodi da: *“Na zahtjev jedne od strana ili proprio motu pretresno vijeće može, nakon što je saslušalo strane, odlučiti da formalno primi na znanje činjenice o kojima je presuđeno ili pismeni dokazni materijal iz drugih postupaka pred Međunarodnim sudom koji se odnose na pitanja od važnosti za tekuće suđenje.”*

Saslušanjem stranaka u postupku, odnosno davanjem mogućnosti odbrani da se pismeno izjasni na prijedlog Tužilaštva, ispunjena je prva formalna pretpostavka citiranog propisa za odlučivanje o prihvatanju utvrđenih činjenica.

Zakon o ustupanju predmeta je *lex specialis* i kao takav primjenjiv je u postupcima pred sudovima u Bosni i Hercegovini. Osnovna svrha člana 4. Zakona o ustupanju predmeta jeste ostvarenje principa efikasnosti i ekonomičnosti sudskog postupka. Efikasnost postupka podrazumijeva njegovu usmjerenost na ono što je za postupak suštinski bitno, za izvođenje dokaza strana u postupku i što eliminiše potrebu ponovnog dokazivanja činjenica koje su već ranije utvrđene u prethodnim postupcima.

Davanje diskrecionog prava sudu da prihvati “kao dokazane” utvrđene činjenice u svrhu ekonomičnosti postupka obuhvata i promovisanje prava optuženih na suđenje u razumnom roku.

Vijeće je svakako imalo na umu da se korištenjem datim mu diskrecionim pravom, u ostvarivanju cilja ekonomičnosti postupka, mogu ugroziti prava optuženog na pravično suđenje i pretpostavka nevinosti. S tim u vezi, navedeni ciljevi se mogu promovisati samo na način koji garantuje poštivanje tih prava, a dole navedeni kriteriji osmišljeni su upravo za tu svrhu. U korištenju diskrecionog prava iz člana 4. Zakona o ustupanju i donošenju odluke o konkretnom pitanju, vijeće je imalo u vidu i sa posebnom pažnjom cijenilo prava optuženog u svjetlu člana 6. Evropske Konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, te i odredbe članova 3., 13., i člana 15. Zakona o krivičnom postupku (u daljem tekstu: ZKP BiH).

U smislu odredbe člana 15. ZKP BiH, Sud nije u obavezi svoju presudu zasnovati na bilo kojoj činjenici koja je prihvaćena kao dokazana budući da će sve one nakon okončanja krivičnog postupka biti predmetom pojedinačne ocjene i ocjene u kontekstu svih drugih provedenih dokaza na glavnom pretresu.

Proceduralni i pravni učinak formalnog primanja na znanje utvrđene činjenice sastoji se u tome da se teret dokazivanja u osporavanju činjenice prenosi sa optužbe na odbranu.¹¹⁶ U slučaju da optuženi, u toku suđenja, želi da ospori utvrđenu činjenicu koju je sud formalno primio na znanje, optuženi ima pravo (kao garanciju pravičnosti postupka) da izvodi dokaze kojima se osporava vjerodostojnost presuđenih činjenica.¹¹⁷

Imajući u vidu da ni Zakon o ustupanju, niti ZKP BiH ne sadrže kriterije koji moraju biti ispunjeni da bi se određene činjenice prihvatile kao utvrđene od strane MKSJ, vođeno svojom obavezom poštivanja prava na pravično suđenje koje garantuje Evropska konvencija i ZKP BiH, vijeće je primjenjivalo kriterije koje je MKSJ utvrdio u predmetu *Tužilac protiv Vujadina Popovića i drugih* (predmet br. IT-05-88-T) i *Tužilac protiv Momčila Krajišnika* (predmet br. IT-00-39-T).

Vijeće je prilikom razmatranja činjenica imalo u vidu da su utvrđeni kriteriji u predmetima Krajišnik i Popović veoma slični, uočavajući tendenciju da su kriteriji u predmetu Popović još dalje razrađeni, a koji kriteriji su prihvaćeni i od strane Suda BiH. Navedeni kriteriji su da: činjenica mora biti jasna, konkretna, da se može identifikovati, odnosno da je precizna, relevantna za neko pitanje u postupku koji je u toku, ograničena na činjenični nalaz i ne smije sadržavati karakterizaciju pravne prirode, da je dijelom presude koja nije osporavana žalbom, odnosno koja je utvrđena pravosnažnom odlukom u žalbenom postupku, pobijana u postupku i čini dio presude koja se trenutno osporava po žalbi, ali spada u pitanja koja u žalbenom postupku nisu sporna. Također, činjenica ne smije potvrđivati krivičnu odgovornost optuženog, odnosno, ne smije se odnositi na djela, postupke ili duševno stanje optuženog, te se ne može zasnivati na sporazumu o priznanju krivnje u ranijim predmetima i uticati na pravo optuženog na pravično suđenje, niti smije biti predmetom racionalnog spora između strana u postupku.

Nakon što je razmotrilo predložene činjenice u kontekstu gore pobrojanih kriterija, vijeće je zaključilo da činjenice taksativno pobrojane u izreci rješenja zadovoljavaju navedene kriterije, zbog čega je iste prihvatilo kao utvrđene. Pri tome, vijeće je imalo u vidu da se prihvatanjem navedenih činjenica treba postići balans između ekonomičnosti sudskog postupka s jedne, i prava optuženog na pravično suđenje, s druge strane, te je stava da navedene činjenice ne narušavaju pravo optuženog na pravično suđenje niti pretpostavku nevinosti optuženog.

Suprotno navedenom, vijeće nalazi da činjenice navedene u dijelovima paragrafa broj 627., 630., 641. i 642. presude broj: IT-00-39-T od 27.09.2006. godine protiv Momčila Krajišnika i u paragrafu 573. i 164. presude broj: IT-96-23/1-T od 22.02.2001. godine protiv Dragoljuba Kunarca, ne mogu biti prihvaćene kao utvrđene iz razloga što se iste odnose na događaje za koje se optuženi tereti i elemente krivičnog djela koje se optuženom stavlja

¹¹⁶ Praksa Suda BiH: rješenje u predmetu protiv Momčila Mandića br. X-KR-05/58 od 5.2.2007; rješenje u predmetu protiv Kreše Lučića br. X-KR-06/298 od 27.3.2007.

Praksa MKSJ: Odluka o presuđenim činjenicama u predmetu protiv Vujadina Popovića i drugih br. IT-05-88-T od 26.9.2006. kojom se dalje razrađuju kriteriji navedeni u dvjema odlukama MKSJ o presuđenim činjenicama u predmetu protiv Momčila Krajišnika br. IT-00-39-T od 28.2.2003. i 24.3.2005. godine.

¹¹⁷ Član 6. stav 2. ZKP BiH i član 6. stav 3. tačka d) Evropske konvencije.

na teret, kao i da predstavljaju pravne zaključke čijim prihvatanjem bi se prekršilo pravo optuženog na pravično suđenje kao i pretpostavka nevinosti optuženog.

Pored toga, vijeće cijeni da činjenica navedena u paragrafu broj 643. presude broj: IT-00-39-T od 27.09.2006. godine protiv Momčila Krajišnika također ne ispunjava gore navedene kriterije iz razloga što ista nije dovoljno određena, precizna i jasna, dok se u paragrafu broj 18. presude broj: IT-97-25-T od 15.03.2002. godine protiv Milorada Krnojelca ponavljaju činjenice navedene u paragrafu 624. presude broj: IT-00-39-T od 27.09.2006. godine protiv Momčila Krajišnika, a koje je vijeće već prihvatilo kao utvrđene.

Na kraju, vijeće napominje da se radi o procesnoj odluci vijeća, koja se prema članu 239. stav 4. ZKP BiH, „*uvijek objavljuje i uz kraće obrazloženje relevantnih činjenica unosi na zapisnik o glavnom pretresu*“, i može se pobijati samo u žalbi na presudu. Ipak, vijeće se opredijelilo da ovo rješenje donese u pisanoj formi, stoga na ovaj način i optuženi i javnost mogu biti bolje informirani o toku ovog krivičnog postupka.

PREDSJEDNIK VIJEĆA

SUDIJA

Jasmina Ćosić Dedović

POUKA O PRAVNOM LIJEKU: Protiv ovog rješenja nije dozvoljena posebna žalba (član 318. stav 2. ZKP BiH).